

BURTON C. ANDRUS

NÉP-
SZERŰ
TÖRTÉNE-
LEM

A NÜRNBERGI HUSZONKETTŐ

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1981

NÉP-
SZERŰ
TÖRTÉNE-
LEM

BURTON C. ANDRUS

A NÜRNBERGI HUSZONKETTŐ

Negyedik, változatlan kiadás

A MÚ EREDETI CÍME:

THE INFAMOUS OF NUREMBERG

LESLIE FREWIN

LONDON, 1969

FORDÍTOTTA: TELLÉR GYULA

A SOROZATOT SZERKESZTI: RÉZ MIKLÓSNÉ

ISBN 963 09 1692 4

ISSN 0324-7953

© BURTON C. ANDRUS & DESMOND ZWAR, 1969

HUNGARIAN TRANSLATION

© TELLÉR GYULA, 1973

(3168)

Több mint húsz esztendő telt el a nürnbergi perek óta.

Albert Speer és Baldur von Schirach szabad emberként hagyták el a spandaui börtönt. Letöltötték a büntetést, melyet annak idején a Nemzetközi Katonai Törvényszék szabott ki rájuk. Már csak a magányos, búskomor Hess maradt odabenn, akit tetteiért életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték.

A hatás, melyet ezek az emberek gyakoroltak rám, mindig eleven marad bennem, függetlenül attól, hogy ők maguk élnek-e még vagy sem.

Én voltam ugyanis a börtönőrük.

Attól kezdve, hogy a Mondorf-les-Bains-i vizsgálati fegyházban összegyűjtötték őket, tizennyolc hónapon át, egészen a per befejezéséig az volt a feladatom, hogy a huszonegy* legfőbb náci vezetőt őrizzem, továbbá gondoskodjam a Katonai Törvényszék tagjainak személyes biztonságáról, azokról, akiknek ítélezniük kellett a nácik felett. Ott dolgoztam közöttük, gyakran fullasztóan szűk helyiségekben, s csaknem mindennap beszéltem velük. Láttam őket mélységesen kétségbeesettnek, kihívónak és alázatosnak. Tízet közülük elkísértem az akasztófa alá, amikor meg kellett halniuk.

* Mint a későbbiekből kiderül, Ley öngyilkosságot követett el (ezzel a foglyok száma huszonegyről húszra csökkent), Kaltenbrunnert pedig később hozták Nürnbergbe, s ezzel a főbűnösök száma ismét huszonegyre emelkedett. *Összesen* tehát Andrus ezredes huszonkét fasiszta főbűnös őrzetére kapott megbízást. – *A szerk.*

Mint börtönparancsnok, kötelességszerűen eltettem minden dokumentumot, ami a foglyokra és a rájuk kiszabott ítéletekre vonatkozott. Megőriztem minden hálálkodó vagy panaszos levelet, melyet hozzám vagy tisztársaimhoz írtak. A foglyokra vonatkozó „bizalmas”, „titkos” vagy „szigorúan titkos” jelzésű dokumentumok ezrei porosodnak iratgyűjtőimben.

Ezek közül az iratok közül sokat felhasználok könyvemben, hogy elmondhassam, mi is történt a nürnbergi börtönben a kulisszák mögött. Nyilvánosságra hozatalukat már nem használhatja ki semmiféle ellenfél. Archiválásukért leginkább én voltam felelős, és mint annak az embernek, aki akkoriban a legközelebbről látta a dolgokat, nekem jutott a közzététel felelőssége és előjoga is.

Egész idő alatt itt porosodtak Washington állambeli, tacomai lakásom padlásán, elriasztva mindenkit az újrarendezés hatalmas munkájától és ellenállva mindazok sürgetésének, akik úgy vélték: „Igazán itt az ideje elmondani, valójában mi is történt Nürnbergben.”

Ennek a sürgetésnek most illendő eleget tenni, amikor már csupán egyetlen bűnös maradt, aki büntetését tölti.

A szerzők a bevezető oldalakat arra szokták felhasználni, hogy felkérnek valakit, mondjon el róluk egyet-mást az olvasónak. Hogy magam is kövessem ezt a hagyományt – s hogy már itt példát adjak abból az őszinteségből, melyet könyvem további oldalain is igyekeztem követni – a „Time” magazin 1946. október 28-i számát használom fel bevezetőmül. A „Time” mondott száma Hermann Göring öngyilkosságával foglalkozott, melyet a náci vezér a nürnbergi börtönben pár órával az előtt követett el, hogy felakasztották volna. „Hogyan történhetett meg ilyesmi?” – tette fel a kérdést a hetilap. S mindjárt válaszolt is saját kérdésére: „Úgy, hogy a hadvezetés a börtönt egy páváskodó, fantáziátlan, egyébként nagyon rokonszenves tisztre bízta, aki nem volt rátermett ember. Burton C. Andrus ezredes szerette a munkáját. Az

apró, kövér ember, aki olyan volt, mint valami felfuvalkodott pávagalamb, reggelenként méltóságteljesen vonult be a tárgyalóterembe, kifogástalan egyenruhában, tükörfényes sisakkal. A bírák előtti meghajlása pedig, amikor azok beléptek, egyike volt Nürnberg legszórakoztatóbb látványainak. Szeretett apró levélkéket küldözgetni: »Az amerikai ezredes a kiváló francia ügyészt és munkatársait baseball-mérkőzésre hívja meg.«

Hosszú időt töltött el azzal – folytatja a lap –, hogy beosztottjaival a legapróbb részletekig megtervezze a foglyok életét. Öngyilkosságbiztos cellákat rendeztetett be; ezekben az asztalokat is úgy tervezték, hogy egyetlen ember testsúlya alatt összeroppanjanak. 24 órás őrseget állított minden egyes cella elé, és ragaszkodott hozzá, hogy a foglyok alvás közben kezüket a takaró fölé ne tartssák. Megkövetelte, hogy a foglyok rendszeres testmozgást is végezzenek; ezalatt átkutatta celláikat.

Beszélőfülkéket tervezett, melyekben a foglyok úgy társalogtak látogatóikkal, hogy nem kerülhettek fizikai érintkezésbe velük.

Úgy tűnt, hogy minden rendben van, Andrus azonban elfelejtette, hogy ő csak egy sémát állított fel, az olyan embereknek azonban, mint Göring, elég egy pillantás a sémára, hogy meglássák benne a kibúvó lehetőségét is...

Ilyen volt tehát a nürnbergi börtönparancsnok a „Time” szerint. Talán kiegészíthetném a rólam alkotott képet húsz év előtti személyi adataimmal, hogy a „Time” is kiigazíthassa beszámolóját. Testsúlyom 72,5 kg volt, magasságom 177,8 cm, mellkasbősségem 100,7 cm, derékbősségem 91,4 cm, mivel a nem sokkal előbb befejezett frontszolgálat és a beosztottak elleni aktív vízipóló-mérkőzések megőrizték megfelelő testsúlyomat. Még hogy kövér pávagalamb!

Börtönt először az első világháborúban láttam, Georgia államban, az Oglethorpe-erődben. Ez az erőd voltaképpen katonai fegyház volt, teli gyilkosságért, fegyveres rablásért

és más súlyos bűncselekményekért elítélt katonákkal, akik közül sokan megrögzött kábítószer-élvezők is voltak. Sohasem jöttem rá, hogyan történhetett, de engem neveztek ki börtönparancsnoknak. Ennek bizony nem sok köze volt a lovassághoz, ahhoz a fegyvernemhez, amelyben szolgáltam.

Amikor megérkeztem, azt láttam, hogy a rabok kettesével-hármasával-négyesével szökdösnek ebből a nyilvánvalóan rossz-
szul őrzött fegyintézetből. A börtönt valójában nem is az őrszemélyzet igazgatta, hanem az elítéltek saját törvényszéke, melyet egy olyan alak irányított, aki azzal hancegett, hogy négy ízben követett el gyilkosságot. Egyes elítélteken kézbilincs volt, másokon golyós végű lánc. Ez a fajta béklyózás teljesen szabályellenes volt. Mivel semmiféle testület sem vizsgálta ki a rabok börtönbeli magaviseletét, az akkori börtönparancsnoknak nem volt joga ilyen béklyót alkalmaznia. Megállapítottam, hogy a parancsnoknak fogalma sem volt a börtönigazgatásról, de még csak a törvényes rendelkezéseket sem ismerte. Azonnal eltávolítottam a kézbilincseket és láb-béklyókat.

De nem sok időm jutott elődöm melléfogásainak felmérésére.

Aznap éjjel a rabok zendülést csaptak üdvözlésemre. Az épületnek azt a részét, ahol a cellák sorakoztak, csaknem darabokra zúzták, a belső falakat pedig ocsmányságokkal festették tele. Az öröket semmibe se vették, azok pedig tehetetlennek bizonyultak velük szemben. Sőt még a rabok üzengettek nekem őreikkel. „Mondjátok csak meg az új börtönparancsnoknak, hogy megkapja a magáét” – ijesztgettek.

Másnap reggel megszemléltem a kárt, s egyik-másik jómadár nyíltan a szemembe mondta, hogy nem fognak dolgozni. Én viszont ugyanolyan nyíltan azt feleltem, hogy de bizony fognak.

Először is minden egyes rabot magam elé hozattam, és beszéltem velük. Figyeltem szemükben a dacot, s így könnyű volt kiemelni a főkolomposokat, azokat az alakokat, akiknek

korábban volt képük törvényszéket ülni saját börtöntársaik felett, sőt büntetésekét osztogatni. Ezeket választottam ki aztán, hogy tisztára mossák a börtönt, eltávolítsák az ocsmányságokat és helyreállítsák a károkat. Lemezlakatosokat hozattam, és három sötétzárkát építtettem; a munka a rabok szeme láttára folyt.

Fölfedeztem, hogy az intézménynek még börtönszabályzata sincsen, leültem hát, és szerkesztettem egyet. Kiadtam a parancsot, hogy az őrnöknek ezentúl nem kell háromszor megállásra felszólítaniuk a szökésben levő rabot, és nem kell figyelmeztető lövést leadniuk a feje fölé.

Ettől kezdve, ha valaki szökni próbált, az őr csak egyszer kiáltott megálljt. A közelben tartózkodó többi rabnak a földre kellett vetnie magát, nehogy elfedje az őr elől a célt. Ekkor, ha a szökevény nem állt meg azonnal, az őrnök tüzelnie kellett.

Ezt a parancsot kifüggesztettük az őrszobában és a rabok között is, hogy elolvashassák. Én pedig egybehívtam valamennyi rabot a cellaépületben, és személyesen olvastam fel nekik a szabályzatot.

Több szökési kísérletre nem került sor az Oglethorpe-erődben.

Eltekintve ettől a börtönkalandtól és attól a bizonyos másodiktól, pályafutásom a hadseregben zajlott. 1917-ben helyeztek tényleges állományba; ettől kezdve egyfolytában a lovasságnál szolgáltam.

Második világháborús élményeim azzal kezdődtek, hogy Angliába vezényeltek mint megfigyelőt. Miután Amerika is hadba lépett, részt vettem az európai hadszíntér valamennyi hadjáratában, s amikor a fegyveres harcok véget értek, éppen a Bajorországban állomásozó III. hadtestnél teljesítettem szolgálatot.

Most „nyugállományban” a Puget Sound-i egyetem számveteli fakultásán tanítok Tacomában, Washington államban.

Hosszú időbe tellett, amíg rászántam magam, hogy írjak

a Nürnbergben történekről. Hiszen az az idő katonai pályám igen rövid időszaka volt csupán, mindössze tizennyolc hónap, s ez is teljes egészében a börtön falai között telt el. Ezúttal nem amerikai katonákat bíztak rám. Olyan embereket őriztem, akik talán a leggonoszabbak voltak mindenki között, aki valaha is élt ezen a Földön. A legszörnyűbb bűnök elkövetésével vádolták őket, melyeket az emberiség a történelem során elszenvedett.

De a nürnbergi fegyházban, a náci vezetőkkel való mindennapos érintkezéseim alkalmával egyetlen dologról sohasem feledkezhettem el még börtönparancsnokként sem, arról, hogy emberi lényekkel van dolgom, és törvényeink szerint elvben mindenki ártatlan, amíg be nem bizonyítják a bűnösségét.

Az itt következő lapok éppen arról számolnak be, hogyan alkalmaztuk ezt a tételt – hadifoglyok, börtönőrök, illetve náci vezetők – a nürnbergi fegyház falai között.

Repülőút a pokolból

1945. május 5-én, szombaton, szinte még fülemben a háború utolsó fegyverdörrenéseivel, egy repülőtérré igyekeztem, huszonhét mérföldnyire északra Nürnbergtől, ettől a hajdan gyönyörű várostól, mely most egyetlen törmelékhalma volt, miután házainak 80 százalékát lebombázták a szövetségesek. Sejtelmem sem volt róla, milyen szerepet játszik majd életemben ez a város.

Egy tisztársammal együtt repülőt próbáltam kapni Londonba, hogy ott tölthessem egyhetes, jól megérdemelt szabadságomat. Ott várakoztunk a repülőtéren. Az öreg DC-3-asokat, a háború igáslovait éppen bejáratták, hogy fölvehessék és Angliába vigyék a menetoszlopokban felsorakozó, nemrég szabadult szövetséges hadifoglyokat. Figyeltük, amint felkészült az első repülőgép. Egy férfit vezettek át a várakozók között a brit királyi légierő elrongyolódott tiszti egyenruhájában; a férfi lassan bemászott a gépbe. A csatorna felett lőtték le és ejtették foglyul 1939 szeptemberében, mielőtt még tudomására jutott volna a hadüzenet. Hosszabb időt töltött hát szögesdrót mögött, mint bárki más, s valahogyan túlélte a fogolytáborok éhínségét és brutalitását, amely pedig milliókat pusztított el.

Miközben az emberi roncs elfoglalta helyét, emlékezetembe villant az a nap, amikor Észak-Németországban elfoglaltunk egy hadifogolytábort. Tele volt szövetséges katonákkal, akik közül sokan már haldokoltak az éhségtől.

Voltak, akik szemünk láttára haltak meg, amikor megérkeztünk, voltak, akik aznap éjjel sóhajtottak utolsót egészségügyi katonáink karjai között. Láttunk orosz foglyokat rongyos köpenyben, ülve vagy a falnak dőlve, amint a haldoklók üveges, meredt tekintetével bámultak ránk. Bementünk a táborba, ahol ujjongva köszöntöttek bennünket. De sokan túlságosan gyöngék voltak ahhoz, hogy bármit is tegyenek. A csontvázzá aszalódott, beteg emberek megpróbálták lábra állni. Szinte fuldokoltam a dühtől, amikor megpillantottam az alázatosan félrehúzódozó, kövér, egészséges német őroket. Dühöm szinte a tombolásig fokozódott, amikor a közelben egy malmot és egy gabonaraktárt fedeztem fel.

Odamentem a táborparancsnokhoz.

„Miért nem adtak a foglyoknak ebből a gabonából?” – kérdeztem a tolmács segítségével. „Tudja, uram – felelte a kövér parancsnok, idegesen dörzsölgetve a kezét –, nem engedhettük a foglyokat végigvonulni az úton a raktárakhoz, mert a szövetséges repülők azt hitték volna róluk, hogy német katonák, és lebombázták volna őket. Márpedig a felelősséget nekünk kellett vállalnunk...”

Talán ezek az emberek is ilyen táborokból jöttek... Figyelve, amint a DC-3-as motorjait felpörgették a felszálláshoz. S amikor az emberrakomány beszíjazta magát az ülésbe, a száz meg száz vézna, rongyos várakozó megpróbált hurrázni örömében. Ehelyett valami borzalmas békabrekegés-szerű, harákoló hang tört föl belőlük. Egyesek sírva fakadtak. Másoknak nem jött ki hang a torkán. A feltörő, megrázó érzelmek pillanatában teljesen összeroskadtak.

Túl sokat kellett volna várakoznunk, amíg ez a sok szerencsétlen beszáll a gépekbe, így hát visszatértünk a bázisra, másnap pedig újból kimentünk a repülőtérre. Hamarosan Franciaország felett repültünk, majd megtettük a huszonkét mérföldet a háborgó csatorna fölött, s végül megérkeztünk Londonba.

London valósággal tombolt a boldogságtól, hogy Európában véget ért a háború. Ott álltam a Buckingham Palota előtt

a tömegben, és elszorult a torkom a hangulat hatására. Ott éltem át a Mallen végighullámzó férfiak és nők között a győztesek megkönnyebbülését és örömujjongását. Ezek az emberek sokéves retteget álltak ki a náci terrorbombázások miatt. Most széles mosoly ült az arcukon. Hangos éljenzésbe kezdtek, amint a királyi család váratlanul megjelent a palota erkélyén és integetett a tömegnek. Egy hatalmas város, amely immár a bombázások miatti halálfélelem nélkül alhatott, torkaszakadtából kurjongatott.

Szabadságom egy hétre szólt. A harmadik napon sürgősen berendeltek az amerikai követségre, a Grosvenor térre.

Mondorf-les-Bains, a puszkaporos bordó

Jelentkeztem a követségen, ahol titkos utasításokat kaptam. Eisenhower tábornok – mondták – haladéktalanul Párizsba rendelt, ahol egy új, „elsőrangú fontosságú” feladattal fog-nak megbízni. Útra keltem; repülőgépem alatt elmaradtak az angol mezők. Párizsban a következő parancsot kaptam: „Menjen Mondorf-les-Bains-be, Luxemburgba. Feladata, hogy átvegye egy titkos vizsgálati központ, fedőnevén az ASHCAN (vagyis »hamuvödör«) parancsnokságát, ahol a leg-felsőbb náci vezetőket hallgatják ki az Egyesült Államok nevében.”

Ugyanitt megtudtam, hogy az angoloknak is van egy ha-sonló vizsgálati központjuk. Fedőneve DUSTBIN (vagyis „szemétláda”). Valakinek, aki a háttérben a fedőnevek ki-agyálásával foglalkozott, ugyancsak fanyar humora lehetett.

Mondorf akkoriban aprócska luxemburgi gyógyfürdőhely volt, vagy egy tucat szállodával. Árnyas, fasor szegélyezte utcái voltak, és egy parkja. A Palace Hotelben működött az ASHCAN. Ez a szálloda megérkezésemkor korábbi előkelő-sége valamennyi maradványából kivetkőzött már. A pompás függönyöket és bútorokat kihordták. Az ágyak és a vastag, ruganyos matracok halomba rakva vártak az elszállításra. Véigimentem a szabadon hagyott átjárókon, és mindenütt üres szobákat, egyszerű, összehajtható tábori ágyakat és szal-maszakokat találtam, párnát pedig sehol.

Az épületet cölöpkerítés vette körül, de nem teljesen. A gép-

puskás őrk négy őrtornyából kettő állt készen, s az esetleges támadóktól mindössze egyetlen drótsövény védelmezte ezt a „börtönt”.

Eszembe jutott a georgiai fegyintézet nyakas börtönlakóival és vasgolyós-láncos intézkedéseivel.

Ez a szálloda a maga nyolc emeletével és csilláros társalgóival valaha Európa leggazdagabb polgárainak kényelmét szolgálta. Most viszont Európa leggonoszabb polgárainak adott szállást. A csillárokat leakasztották és leszerelték, több mint 1600 ablaktáblát emeltek le és cseréltek ki törhetetlen plexiüveggel. Kívülről valamennyi ablakra rácsot szereltek.

Már itt találtam a nácik ötödik hadoszlopának hírhedt figuráját, Dr. Arthur Seyss-Inquartot, a quislinget, aki kiárúsította Ausztriát, később pedig a hollandok gyűlöletes elnyomója lett. Magas, vékony ember volt, egyik lába rövidebb, észrevehetően bicegett. Kifejezéstelen, szemüveges arca egyáltalán nem mutatta, milyen kegyetlenség és gonoszság lappang mögötte.

A Palace Hotel titkát olyan jól őrizték, hogy csak az amerikai legénység, a német foglyok és a kis Mondorf lakóinak szűk köre tudta, kik is a „vendégek”. Mindenki, aki belénk botlott, azt a benyomást keltettük, hogy alkalmi utánpótlási állomás katonái vagyunk. De amint első este ott ültem irodámban, bizony jócskán kibővítettem a legsürgősebb hiánylistát.

Szükségünk volt reflektorokra, drótkerítésre szerelhető elektromos riasztóberendezésre, álcázó hálóra, hogy védve legyünk a légi felderítéssel szemben, négy őrtornyra, új és jól képzett őrszemélyzetre, még több gépfegyverre, megfelelő ellátásra és orvosokra.

Börtönszabályzatot kellett kidolgoznom a foglyok számára, azután ideiglenes repülőteret építtetnem. Nem volt elegendő írógépünk; szükségünk volt egy telexberendezésre, s kevés volt az írnokunk.

Mindenekelőtt – s ezt világosan láttam, amikor aznap éjjel

ágyba bújtam – tudomásul kellett vennünk, hogy a külső behatolás veszélye szerfölött reális akár fanatikus nácik részéről, akik megkísérlik kiszabadítani vezéreiket, akár a luxemburgi lakosság részéről, akik a velük szemben tanúsított kegyetlen bánásmód miatt nemcsak a nácikat gyűlölték, hanem általában minden németet. Ügyeltem, nehogy megvesztegethessék az őröket, nehogy orvlövészek vehessék célba a foglyokat vagy információkat csempésszenek ki róluk, s végül ügyeltem, nehogy a foglyok öngyilkosságot kövessenek el. Még magában a börtönben is tartani kell a gyilkosságoktól, hiszen néhány esetben összezártak már halálos ellenségeket is.

Mondorf – s ezt külön figyelmeztetés nélkül is tudtam – igazi puskaporos hordó volt.

Megérkeznek a vendégek

Még nagyban folyt a drótsövények felállítása és a szálloda átalakítása börtönné, amikor híre jött, hogy a szörnyűséges dachauai koncentrációs tábor százhatvan luxemburgi illetőségű túlélője közeledik a városkához. Amikor a gépkocsikaraván első teherautói felbukkantak, kimentem, hogy fogadjam őket. Félix luxemburgi herceg ugyanakkor a szálloda felé indult, hogy engem üdvözljön. Elkísérte ugyanis a hajdani táborlakókat, mármint azt a néhányat, aki nem veszett oda.

A beteg, kiéhezett emberek imbolyogva-támolyogva másztak le a kocsikról az útestre. Egyeseket úgy segítettek le, másokat ölben cipeltek. Sokan olyanok voltak, mint az eleven csontváz; bőrük sárgás színű és pergamenszerű, szemük mélyen besüppedt az üregébe. Félix herceg, aki jól tudta, kik laknak a Palace Hotelban, zavarban volt. Érkezésüknek mindenfelé híre ment, és a Luxemburg egész területéről ide-sereglett rokonok és barátok ott tolongtak Mondorf utcáin, hogy köszöntsék az életben maradottakat. Mi lesz, ha a tömeg felfedezi titkunkat?

Férfiak és nők könnyes szemmel ölelték magukhoz szeretteiket; sírtak, amikor megpillantották anyjukat vagy apjukat, fivérüket vagy nővérüket, fiukat vagy lányukat, aki visszatért a halálból.

Amint ott álltunk és figyeltük az eseményeket, láttam, hogy hirtelen megváltozik az emberek magatartása. Dühös morgás futott végig a tömegen. Ujjal mutogattak a gyülekezőhelyük-

től néhány háztömbnyire álló Palace Hotelre, aztán kiáltozni kezdtek. Nem volt szükség tolmácsra, hogy rájöjjenek: *mindent tudnak*.

Ezekről az összeaszott, megkínzott emberektől mindössze pár száz lépésnyire ott bújtak meg azok, akik felelősek voltak szenvedéseikért. Az emberek dühös darazsakként zúgtak. Mi, amerikaiak, feszélyezetten néztünk egymásra. Láttuk, hogy nagyon csúnya helyzet alakulhat ki. „Könnyen meglehet, hogy most jön a lincselés” – jegyezte meg valaki suttogva. Mindannyian tudtuk, mit jelent, ha egy önbíráskodó csoport megrohanja a drótkerítést. Foglyaink védelmében tűzparancsot kell kiadnunk és éppen derék szövetségeseinket öljük meg? Ekkor Félix herceg hirtelen a tömeg elé lépett. Az imént vezettem körül a börtön területén, és megmutattam, valójában milyen bánásmódban részesülnek a foglyok, s mennyire nem felelnek meg a valóságnak azok a híresztelések, hogy a nácik szállodai kényelemben élnek. Amikor a herceg beszélni kezdett, a tömeg valósággal itta a szavait. Az az érzésem, ha Monsieur Bovard, Mondorf polgármestere nem figyelmeztet az életben maradottak érkezésére és nem hoz össze Félix herceggel, nem lehetett volna megmenteni a helyzetet.

Félix herceg, bár maga nem volt államfő, csupán a nagyhercegnő férje, erőteljes egyéniségnek, született vezetőnek bizonyult. Amikor a nácik megszállták a nagyhercegséget, csatlakozott az angolokhoz, és dandártábornokként szolgált náluk.

A szörnyűséges menetoszlop másik végén torzonborz fiúcska álldogált, akinek ugyancsak nagy szüksége lett volna a borbélyra. A 14 esztendős Károly herceg is elment Dachaubá az övéihez, és anyjának, Sarolta nagyhercegnőnek segédkezett a luxemburgiak hazahozatala körüli teendők végzésében. Ott ápolta honfitársait attól a pillanattól kezdve, hogy az amerikaiak felszabadították a tábort. Karjában tartotta a haldokló férfiakat és nőket, azokat, akik túl messze jutottak, semhogy hazatérhettek volna. A fiú ruhája összepiszkolódott, ő pedig zavarban volt rendetlen külseje miatt, és elmaradozott

a tömegtől. Az emberek azonban észrevették, tapsolni kezdtek, és hívogatták. Karon fogtam, s megmondtam neki, hogy népe szeretetből hívja; erre félénken odament az emberekhez. Kezet fogott velük; mindenki boldog volt.

Azok az alakok pedig, akik ott gunnyasztottak az egyik legelőkelőbb mondorfi hotel üres, csupasz szobáiban, egyelőre biztonságban voltak.

Nem sokkal később mentőkocsi kanyarodott a főkapu elé, és száználmas emberroncsot emeltek ki belőle. Dr. Hans Frank érkezett meg, Lengyelország egykori náci főkormányzója. Frank, akit „a krakkói zsidók mészárosa” néven emlegettek, igen rossz bőrben volt. Öngyilkosságot kísérelt meg; átvágta a csuklóját és a torkát. Amikor bedugattam a kórházi ágyba és odaállítottam melléje az őrt, még mindig nagyon gyengének látszott. Elfogatásakor átadta személyes naplóját, ezt a 38 kötetes perdöntő bizonyítékot, amelyben minden tettét följegyezte. Aztán megpróbált végezni magával. Nyomban megkezdődött a 45 éves, fekete szemű, kopaszodó, sápadt, szőrös kezű Frank talpraállítása, hogy a bűnös szembenézhessen bíráival.

Frankot csapattisztek és katonák követték, akiket a szövetségesek Németország legkülönbözőbb pontjain ejtettek fogásba. Közöttük pedig minden második-harmadik napon fölbukkant egy-egy példány a legmagasabb rangúak közül is. Hamarosan Joachim von Ribbentrop érkezett szapora léptekkel. Hamburgban fogták el, ahol álnéven rejtőzködött. Tele volt alázattal és önsajnálattal.

A hajdani pezsgőügynök, aki a náci Németország külügyminiszteri posztját töltötte be, szintén öngyilkossági gondolatokat forgatott a fejében. Amikor az angolok kihallgatták, ciánkálival telt fiolát találtak nála, ugyanolyat, amilyennel mások is megmenekültek a felelősségre vonás elől.

A miniszter urat bejegyeztük a mondorfi névsorba, értékeit pedig zár alá helyeztük, miután leltárt készítettünk róluk. 24 410 birodalmi márkára rúgó pénzösszeg volt nála, vala-

mint egy Longine karóra. A negyedik emelet egyik kiürített nappalijában helyeztük el, nadrágszíját, nyakkendőjét és cipőfűzőjét pedig elszedtük tőle arra az esetre, ha még mindig öngyilkosság járna a fejében. Rácsos ablakán át az egyik őrtoronyban álló katonát nézhette egész nap. Ribbentropnak, aki hozzászokott a harmadik birodalom luxuséletéhez, a többi börtönlakóhoz hasonlóan, nem volt villany a szobájában, borotvapengéjét pedig a reggeli borotválkozás után le kellett adnia. Őszes haja hosszúra nőtt, bő sportinget viselt, zakót nem. Közben a kórházban Frank állapota javult; az őrt visszavontuk mellőle. Úgy látszott, lelkiereje is visszatért, és meggyőzte az orvosokat, hogy többé nem lesz öngyilkos. Hamarosan talpra állt, és egyre azt hajtogatta az ápolóknak, mennyire hálás a segítségükért. „Megmentették az életemet” – mondta. Paradox módon éppen az öngyilkossági kísérletén túl levő Frank volt az, aki aggódni kezdett von Ribbentropért. Von Ribbentrop ugyanis mind búskomorabbá vált. Az ügyeletes börtöntiszt ezt írta róla jelentésében: „Von Ribbentrop internált, 31 G 35 002, igen deprimáltnak látszik, állandóan magába roskadtan üldögél. Az amerikai személyzet tagjait, ha a közelébe mennek, feszülten figyeli. Az esetleges probléma megállapítása érdekében utasítottam Bock alhadnagyot, hogy folytasson beszélgetést a fogollyal. Úgy látom, igen erősen foglalkoztatja a háborús bűnösök küszöbönálló pere. Lehangoznak, kedvetlennek látszik, és – akárcsak megérkezése idején – nagyon ritkán mosolyog. Véleményem szerint veszély nincs, az állandó megfigyelést azonban folytatjuk.”

Frank kihallgatásra jelentkezett. „Szeretném, ha beleegyezne, ezredes, hogy egy szobában lakjam von Ribbentroppal. Azt hiszem, segíteni tudnék rajta. Biztos vagyok benne, hogy öngyilkosságot akar elkövetni, mint ahogyan én is megpróbálkoztam vele. Azt hiszem, én vagyok az, aki erről le tudja beszélni, és aki a leginkább segíteni tud rajta.” Köszönetet mondtam Franknak, de kijelentettem, hogy kérése nem

teljesíthető. Orvosaim és tisztjeim feladata, hogy figyeljék Ribbentropot.

Kínosan precíz intézkedéseket tettünk, hogy elhárítsuk az öngyilkossági kísérleteket. Amikor a foglyok megérkeztek, azonnal anyaszült meztelenre vetkőztettük őket, és a börtönorvos tüzetes testi vizsgálatot tartott. Az illető ruházatát és személyi holmiját ugyancsak alaposan átvizsgáltuk. Öngyilkosság elkövetésére alkalmas eszközöket találtunk is egyenruhákba varrva vagy cipősarokba rejtve. Voltak, akik lábbelijük talpára ragasztószalaggal borotvapengéket erősítettek. Elszedtünk tőlük mindenféle ollót, borotvát, borotvapengét, körömtisztítót, cipőfűzőt, nyakkendőt. Elkoboztunk minden nadrágtartót, szuszpenzort, zsineget, órát és vágószerszámot. Lefoglaltuk a vasalt sarkú csizmákat és azokat a hosszú tűket, amelyek a különféle szalagokat, kitüntetések, rangjelzéseket rögzítették. Melléjük került továbbá minden bot, sétapálca, nádpálca.

1945. május 20-án a Luftwaffe égszínkép egyenruhájában, parádésan bevonult a német hierarchia második embere: Hermann Göring. Amikor behozták az irodámba, dőlt róla a veríték. Hatalmas alak volt, s a züllött gonosztevő zubbonya alatt csak úgy rengett a háj. Megmérték: a mérleg mutatója 264 fontot (119,5 kilogrammot) jelzett.

Göring tizenhat egyforma, monogrammal ellátott bőrönddel, egy vörös kalapdobozzal és inásával, Robert Kropp-pal érkezett. Lepillantottam a birodalmi marsall körmeire. Izzó vörösre voltak lakkozva. Később jelentették az orvosok, akik megvizsgálták, hogy lábujjain is ugyanilyen élénk színűre volt lakkozva a körme. Göring csuromvizes volt, gondolom, az idegességtől. De hamar kimutatta, hogy bár ideges, mégis faragatlan, nagyhangú fráter. Foglyul ejtői ünnepséget rögtönöztek tiszteletére; egy tapintatlan amerikai katonatisztet le is fényképeztek, amint átkarolja Göring vállát. A tüzetes kihallgatás érdekében koktélpartikat rendeztek számára, hogy „megolajozzák” a beszélőkéjét. Aznap, amikor bemászott a

repülőgépbe, amely elhozta Augsburgból, már azt hitte, egyenest Eisenhower elé vezetik. Ehelyett azonban börtönben találta magát, amerikaiak között, akik hűvös udvariassággal, tartózkodóan bántak vele.

A birodalmi marsall dühöngött, amikor fölvitték a szobájába. Valaha elegáns lakosztály lehetett, most azonban csupaszon tátongott, megfosztva teljes korábbi berendezésétől. A könnyű, összecsukható ágyon még vánkost sem talált.

Kisvártatva azután, hogy föl kísérték a lépcsőn, kopogtatnak az ajtómon. Amerikai őrszem jelentkezett, kezében Göring egyik finom bőrkofferével. „Úgy gondoltam, ezredes, ezt látnia kell.” Kinyitotta a koffert, s elém tárult a legnagyobb gyógyszerkollekció, melyet valaha is láttam. Visszahívtam Göringet. Parakodein tabletták voltak. A „szíve miatt” szedte őket. A bőröndben vagy húszezer tabletta lehetett; Göring naponta negyvenet nyelt le belőlük: húszat reggel és húszat este.

A parakodein – amint a doktor elmagyarázta – német készítmény, és akkor használják, ha nincs kéznél elegendő morfium. Hatása ugyanaz, csak éppen hatszorta gyengébb az ópiumtablettáénál. Göring elmondta, hogy valaha morfinista volt, és bár tizenkét évvel ezelőtt elvonókúrán tartózkodott Svédországban, ahol meg is gyógyították, később visszaesett, s azóta parakodeint használ.

Éreztem, hogy Göring jelenti számomra az első súlyos problémát. Mert nemcsak az volt a feladatom, hogy biztonságban megőrizsem ezt az embert, hanem az is, hogy a per idejére megfelelő szellemi és testi állapotba hozzam. Másnap az FBI, a Szövetségi Nyomozó Iroda egyik munkatársa éppen visszautazott az Egyesült Államokba, miután egy ideig ő hallgatta ki az újonnan érkező foglyokat. Vállalta, hogy mintát vigyen Göring gyógyszeréből főnökének, J. Edgar Hoovernak, analízis céljából. A válasz csaknem postafordultával megérkezett. Hoover a gyógyszert átadta Dr. Nathan B. Eddynek, a kábítószer-élvezet egyik világviszonylatban is legkiválóbb szakértő-

jének, aki az Egyesült Államok egészségügyi minisztériumában a kábítószer-vizsgálati osztályt vezette, s pontos előírást kaptunk, hogyan szoktathatjuk le ezt a hájas embert a kábítószerről. A doktor arról is biztosított, hogy az elvonókúra okozta reakciók sokkal enyhébbek lesznek, mint ha morfiumról lenne szó.

Az orvosi vizsgálat a következőket állapította meg Göringről: „Elhízott, 53 év körüli férfi; erősen izzad, nehezen lélegzik, de súlyos betegsége nincs; pulzusa 84, gyakori extrasystolés kontrakciókkal; kilégzése 28; vérnyomása 135/85; testsúlya 120 kg; bőre nedves, lágy és sárgás színű az arcfeület kivételével, amely vörös. Mindkét keze erőteljesen és szabálytalanul reszket, a jelek szerint igen zaklatott és izgatott. Fertőző vagy járványos betegsége nincs. Teste jó felépítésű, de erősen elhízott, petyhüdt, és általában igen rossz fizikai kondícióban van.

Állítása szerint nem volt újabb keletű vagy akut betegsége, balesete vagy rosszullete. Gyakori és visszatérő szív-rohamai pericardiális fájdalmakban, dyspnoeában (légzési zavarok), erős izzadásban és idegességben nyilvánultak meg. Ezek a rohamok főleg az utóbbi néhány évben jelentkeztek és az utóbbi hónapokban váltak gyakorivá. A közelmúltban nem feküdt kórházban, de már nagyon régóta (a pontos dátum nem ismeretes) minden este és reggel húsz-húsz tablettá parakodeint szed orálisan, s ez – állítása szerint – elengedhetetlen jó közérzetéhez.”

A katonák Göring ruhadarabjain minden egyes varrást kínos aprólékossággal átvizsgáltak. Göring – a „barátságos” amerikai tisztek egyéb ajándékai között – egy doboz Nescafé-t is hozott magával. Az őr, aki a holmiját vizsgálta, ujjával mélyen belekotort a dobozba, és valami kemény, fémes tárgyra akadt. Kiszedte: apró ciánkális ampulla volt. Réztekba foglalták be, s olyan volt, mint egy kisöbű fegyverbe való töltényhüvely. A rézfoglalat aprócska üvegbuborékot tartott, olyasfélét, mint egy villanykörte a telefonközpont kapcsoló-

tábláján. Az üvegcsé belsejében a vizsgálatot végzők borostyán színű folyadékot és finom, fehér üledéket találtak; annyi ciánt, amennyi egy tucat emberrel is azonnal végezne. Ugyanakkor más nyomozók egy második ampullát is találtak Göring egyik egyenruhájába varrva.

Göringnek „titkos fegyvereivel” együtt leltárba vett és a fegyverraktárban zár alá helyezett értékei a következők voltak: 1 db arany Luftwaffe-jelvény; 1 db arany Luftwaffe-jelvény gyémántokkal, 1 db asztali óra; 1 db Movado gyártmányú utazóóra, 1 db nagyalakú személyi toalett-táska, 1 db ametisztel kirakott arany cigarettadoboz, Pál jugoszláv herceg monogramjával, 1 db ezüst gyógyszeres szelence, 1 db arany és selyem szivardoboz, 1 db gyémántokkal kirakott, Cartier márkájú négyszögletes óra, 1 db aranylánc arany írónnal és tollkessel, 3 db kulcs, 1 db smaragdköves gyűrű, 1 db gyémántköves gyűrű, 1 db rubinköves gyűrű, 4 db féldrágakő gomb, 1 db kisméretű gyémántberakásos sasmadár, 1 db gyémánt tű a légierő jelzésével, 4 db féldrágakő mandzsettagomb, 1 db arany bróss (örökzöld gally), 1 db gyöngyvégű tű, 1 db tű gyémántokból kirakott horogkereszttel, 1 db óratok (platina, ónix és gyémánt) a légierő jelzésével, 1 db személyi pecsét (ezüst), 1 db apró óraserkezet ipari gyémántokkal, 1 db *Pour le Mérite* érdemérem, 1 db első osztályú *Vaskereszt* (1914-es), 1 db *Gross Kreuz*, 1 db arany öngyújtó, 1 db karóra, 2 db régi norvég inggomb, 1 db iránytű réztokban, 1 db Hermann Göring feliratú töltőtoll, 1 db ezüst szivarvágó, 1 db bróss, 1 db ezüst óra, 1 db lapis lazuli mandzsettagombkészlet; 1 db szív alakú ezüst doboz, 1 db platina *Vaskereszt*, 1 db aranyozott írón, 1 db nagyméretű svájci karóra, 81 268 birodalmi márka készpénz.

Göring minden reggel megkapta a húsz tablettáját, s este megint mind a húszat. Május 26-án, „beköltözésének” hatodik napján azután mind a reggeli, mind az esti adagot tizenkilenc tablettára csökkentették. Mivel a markába fogta és

ügy tömte a szájába, nem is vette észre a hiányt. Naplóm tartalmazza az elvonókúra történetét.

„Május 29. – Az adagot tizennyolc tablettára csökkentettük, s mikor Göring leszámolta őket, észrevette a csökkenést. Elfintorította az arcát, más módon nem reagált.

Május 31. – A fogoly légcsőhurutot kapott; a további elvonást felfüggesztettük.

Július 16. – Göring eléggé felépült ahhoz, hogy folytatni lehessen az elvonókúrát. Az adagot tizenhét tablettára mérsékeltük látható reakció nélkül; a fogoly a csökkenést észre sem vette.

Július 19. – A dózist tovább csökkentettük, eseténként tizenhat tablettára. Göring megszámolta a tablettákat, észrevette a csökkenést, és méltatlankodva megjegyezte: »Napról napra kevesebb és kevesebb!« Felkereste a német orvost, fejfájásról panaszkodott, és nyugtatókat kért; gyógyszerek helyett azonban hőbesugárzással kezelték.

Július 23. – Az adagot tizenöt tablettára redukáltuk. A fogoly jó kondícióban van, sokat fogyott, szemmel láthatóan semmilyen panasza nincs, kivéve, hogy nagyobb dózisokat szeretne.

Július 25. – Az adagot tovább csökkentettük tizennégy tablettára. Göring fejfájásról és álmatlanságról panaszlik. A német orvos igyekezett megnyugtani, ő azonban visszautasította a kezelést. Sanford hadnagyhoz, az egyik katonai nyomozóhoz fordult, és panaszt emelt, amiért »gyógyszer-adagját« annyira lecsökkentették, hogy éjszakánként aludni sem tud. Elmondta, hogy július 25-én hajnali háromtól kezdve nem aludt.

Július 26. – Az adagot tizenhárom tablettára csökkentettük. A páciens testsúlyát mától kezdve naponta mérjük, őt magát naponta orvosi vizsgálatnak vetjük alá. (Július 24-én pulzusa 62 volt, kilégzése 18, testsúlya 112 kg, vérnyomása 220/150.) Külseje, fizikai állapota javult, lelkiállapota nem a legjobb.”

Aztán továbbra is napi egy tablettával csökkentettük az adagokat. Az erős kábítószer-élvezők elvonási tüneteivel ellentétben Göringnek az egész elvonókúra idején semmiféle riasztó szimptómája nem volt. Siránkozott és panaszkodott, amikor minden második marék tablettában eggyel kevesebbet talált, de sem testileg, sem pszichésen nem lépett fel nála semmi olyasmi, ami súlyosabban megkínozta volna. Augusztus 12-re teljesen leszoktattuk a kábítószerről.

Az elvonókúra azonban így is elég sok gondot okozott. Jól mutatta ezt az a különös eset, amely egyik este éppen azután történt, hogy lefeküdtem. Hirtelen erősen dörögni kezdett az ég, majd villámok csapkodtak, és zuhogott az eső. De mire végre elaludtam volna, a telefon riasztott fel. „Göringnek szívrohamja van!” Kiugrottam az ágyból, és átrohantam a börtönbe, ahol az alvástól duzzadt szemű Pflücker doktor csatlakozott hozzám; ő maga is hadifogoly, aki kényszerből szolgált a Wehrmachtban, és szívből utálta a náciakat. A doktor igen büszke volt hivatására; teljesen megbízhattam benne. Belépett Göring cellájába, és megvizsgálta a nácit. „Csak egy kis szívdobogás” – mondta Pflücker. Göringet, a második számú nácit, pánikba ejtették a természet erői. Hazamentem és lefeküdtem. De sajnos ezzel még nem fejeződött be a „szívroham”. Valami kósza hírek elszállingóztak róla Angliába, s Jackson ügyésznek is a fülébe jutottak; jogászkunk Londonban készült fel a nürnbergi perre. „Andrus ezredes elszedte Göringtől a gyógyszereit, aki ezért szívrohamot kapott” – hangzott a hír. – „Nem fogja megélni a pert.”

Kisvártatva izgatott telefonhívások futottak be az irodámba: „Mi történik tulajdonképpen?”

Láttam, az egyetlen mód az ügy tisztázására az lesz, ha átvitetem Göringet a mondorfi kórházba és megvizsgáltatom. Alaposan meg is vizsgálták, és kardiogramot is vettek róla. A kardiogram erőteljes, egészséges szívre vallott, én pedig megmutattam Göringnek a leletet.

„Nézze csak, Göring, semmi baja sincs a szívének. Ha baja

volna, az orvosok szerint nem bírta volna ennyi ideig a borzalmas kövérségét.” Ijedt, lehángolt arca egyszerre földerült. Színpadiasan megdőngette a mellét. „Semmi bajom” – mondta. A mosoly azonban hamar lefagyott az arcáról, amikor még hozzátettem: „Nem »rohamai« vannak, hanem egyszerűen csak fél!”

Felhívtam telefonon Paul Hawley tábornokot, a hadművelési körzet egészségügyi parancsnokát, és kértem, küldjön ki egy pártatlan vizsgálóbiztost, ha lehet gyógyszer-, kábítószer- és szívspecialistát. „Kérem a Göringnél alkalmazott kezelés felülvizsgálatát” – mondtam neki.

Douglas M. Kelley doktort küldték ki, aki később egyike volt a nürnbergi per pszichiátereinek. Megvizsgálta Göringet, és jelentést küldött Hawley tábornoknak.

Megállapította, hogy a fő náci egészségi állapota elfogatása óta javult, s mindez az akkor még csak részleges elvonókúra eredménye. Szívének semmi baja, csupán az ijedtségtől kapott szívdobogást. A rohamok egyébként ritkultak, ahogyan egyre jobban leszokott a kábítószerről.

Göring később azzal hancegett, hogy saját akaratereje révén szokott le a kábítószer-élvezetről. Az igazság viszont az, hogy az elvonókúra alatt úgy siránkozott és nyafogott, mint egy elkényeztetett kölyök.

„No, de én herceg vagyok...”

Június elején meg kellett állapítanom, hogy a börtön kiépítése nem halad olyan ütemben, mint ahogyan szerettem volna. A kudarc fenyegetésével kellett szembenéznem, s ez a helyzet aztán a per végéig kínozott. Sohasem volt elegendő és megfelelő kaliberű emberem, akivel a háború befejezése utáni időknek ezt az egyik legfontosabb feladatát elvégezhettem volna. Egyre jobban elkeseredtem. Félttem, ha még az építkezés befejezése előtt hírek szivárognak ki foglyainkról, abba a szörnyű helyzetbe sodródunk, hogy fegyverrel kell visszavernünk a luxemburgi népet, saját szövetségeseinket, ráadásul éppen egy olyan pillanatban, amikor a legbigottabb keresztény is szentül azt vallja: az Úristennek a szeme se rebben, ha ezeket a kegyetlen gonosztevőket utoléri a végzetük.

Hogy megteremtsem biztonságukat egy kívülről érkező támadással szemben, kidolgoztuk a börtön földi védelmi rendszerét. A védelemnek négy fő célja volt: megvédeni a börtönt az erőszakos támadásokkal szemben, megakadályozni a hadifoglyok szökését vagy kiszöktetését, megakadályozni a berendezések, felszerelések megrongálását, elfojtani a zendülést vagy rendbontást.

Folytonos szirénahangnak vagy az automata fegyverekből kilőtt sorozatoknak kellett jeleznie, ha támadás fenyeget, vagy ha valamelyik hadifogoly megszökik. Ugyanakkor azonnal erősítést kell kérnünk a Luxemburg 340-től, a luxemburgi amerikai helyőrségtől. Ezalatt géppuskás szakaszoknak és

lövészeknek kell elfoglalniuk a stratégiaiilag fontos pontokat. Tervet dolgoztunk ki szükség esetén valamennyi bizalmas iratunk elpusztítására. Amilyen fontosak voltak a foglyok a szövetségesek számára, éppen olyan fontosak lehettek szabadlábban levő cinkosaik számára is, ha azok elég vakmerők lennének ahhoz, hogy – szervezett fegyveres csoport élén – megpróbálják kiszabadítani a foglyokat. Ami a másik oldalt, az antifasisztákat illette, közöttük is lehettek olyanok, akik annyira gyűlölték a náciakat, hogy számolhattunk a börtön megrohanásával. Ugyanolyan kényelmetlen gondolat volt számomra, hogy a népharag rögtönzött bitófára juttatja a rám bízott gonosztevőket, mint esetleges kiszabadításuk a neonácik részéről.

Az általam kibocsátott órshabályzatot nemcsak az őrk, hanem az őrizetese is pontosan ismerték. A VII. rész lezögezte:

„Amennyiben valamelyik fogoly szökést kísérel meg, az őrnek vagy az órshemélyzet bármely tagjának, aki észleli az esetet, le kell lőnie a szökevényt. A szökevények próbálkozásait olyan körülmények határozzák meg, mint a közeli elrejtőzés lehetősége, idegen személyek közreműködése, közlekedési eszközök jelenléte, a gyors mozgás lehetősége. A parancsnok a legteljesebb mértékben támogatja az órshet a szökések megakadályozásában. Zendülés, rendbontás vagy szervezett szökési kísérlet esetében az őrnek önállóan kell intézkednie a szükséges rendshabály alkalmazásával.”

Ezeket a parancsokat szó szerint kellett értelmezni. Ha valakit le kell lőni, azt lőjék is le, akár szökésben levő németről, akár zendülő csoportról van szó.

A jó, sűrű levesektől, a marhahústól és a főzelékektől a foglyok láthatóan hízásnak indultak, Göring pedig kezdte leadni súlyfeleslegét. Az étel ugyanolyan minőségű volt, mint amit a saját embereink ettek. Jobb azonban nem.

Hamarosan csatlakozott a társasághoz a fensőbbshéges Dönitz főtengetnaggy is, aki mindannyiunkat lenézett, amerikaia-

kat és börtöntársakat egyaránt. Aztán megérkezett Dr. Robert Ley, a munkaügyek hajdan rettegett náci vezetője, aki az ivás rabja lett. Később meghozták Kesselring vezértábornagyot, s utána még vagy ötven magas rangú náci tisztviselőt és katonatisztet. Valamennyien hamar megszokták, hogy kávé és levest reggelizzenek, bár ez éles ellentétben állt korábbi fényűző életmódjukkal.

Amíg Julius Streicher meg nem érkezett, azt hihettük, hogy az ebédlőben sem lesz semmi probléma. Németország első számú zsidófalója, pornográfia gyűjtője és a hírhedt „Der Stürmer” című szennylap egykori kiadója éppen 161 cm magas volt. Erősen kopaszodott, apró disznószele üvegesen csillogott, s nyírott Hitler-bajuszt viselt. Annyira el volt telve gyűlölettel, hogy láthatóan reszketett, ha csak kimondta a „zsidó” szót. Dönitz és mások nyomban félrehúzták székeket, és nyíltan megtagadták, hogy egy asztalnál üljenek vele. Véleményük szerint Streicher volt Németország első számú bűnözője. Én viszont kijelentettem: „A Wehrmacht és a flotta nincs többé, és nem létezik az önök állama sem. Önök között nincsenek különbségek. Következésképpen mindenkivel együtt kell étkezniük, akit az asztalukhoz ültetek.” Leyt is elkerülték. A züllött külsejű doktort pizsamában fogták el. Azt mondta a katonáknak, hogy nincs más ruhája, így hát akik elfogták, azok adtak neki egy tábori zubbonyt és egy khakiszínű nadrágot, ami sehogyan sem állt rajta. „Olyan, mint valami csavargó a New York-i Boweryban” – jegyezte meg egyik tisztársam, amikor Ley becsoszogott.

Philipp von Hessen, aki Hitler római követe volt a harmincas években, ugyancsak a gyanúsítottak között volt, őt is behozták hát kihallgatásra a Palace Hotelbe. Helyzete és az iránta tanúsított bánásmód semmiben sem különbözött a többi fogolyétól. Rövid ideje tartózkodott a börtönben, amikor egyszer történetesen ugyanakkor érkezett egy csapóajtóhoz, mint – ellenkező irányból – az őrszemélyzet egyik tagja. Philipp herceg meggyorsította lépteit, és a katonát megelőzve

átfurakodott az ajtónyíláson, sőt félre is lökte a karjára vetett vastag télikabáttal. Mivel ezzel megsértette a börtönszabályzatot, amely a foglyoknak az őrzőkkel szemben tanúsítandó magatartását is előírja, behívattam és rendreutasítottam. Dúlt-fúlt. „Nekem elsőbbségem van mindenkivel szemben – jelentette ki dacosan. – Én Fülöp hesseni herceg vagyok!”

„Lehet, hogy herceg *volt*, *mielőtt* a vezetésem alatt álló börtönbe került – közöltem vele –, itt azonban nincsenek ilyen megkülönböztetések. Ön fogoly, akit bűncselekmények elkövetésével gyanúsítanak; be kell tartania a börtönszabályzatot, alkalmazkodnia kell a helyzetéhez!” Aztán utasítottam, hogy távozzék.

Göring, aki ismételten szemtelenkedett, sőt gorombáskodott őreivel, kiszámíthatatlan volt. Egyik reggel beléptem a drótsövénnyel elkerített területre. Mármost a szokásos viselkedési szabályok szerint, ha a börtönparancsnok belép, a raboknak fel kell állniuk. Kesselring nyilvánvalóan nem vette észre, hogy beléptem, és ülve maradt kerti székében. Az őrkésőbb elmondta, hogy amikor távoztam, Göring odasietett Kesselringhez a teraszról, ahol addig ült, és jól lehordta, amiért nem kelt fel és nem állt vigyázzba. Ez nyilván újabb alkalom volt számára, hogy a tekintélyét és fensőbbtségét hangsúlyozza a többiekkel szemben. Soha egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy saját magát a többiek fölé ne tolja. Mindazáltal szép lassan visszahúzta szarvacskáit, amikor látta, hogy a börtönben senkit sem érdekel botcsinálta főparancsnoki szerepe. Az pedig alaposan lehűtötte, amikor egyszer ebédkor az asztalánál felszolgáló német hadifogolynak így panaszkodott: „Még a kutyáimat sem etettem ilyen silány mosléllel!” A hadifogoly visszafordult és megjegyezte: „Nos, ha ez igaz, akkor ön a kutyáit jobban tartotta, mint bennünket, akik a légierőnél az ön parancsnoksága alatt szolgáltunk.”

Bár a Luftwaffe főparancsnoka fogyott valamennyit, még mindig elég nehéz volt ahhoz, hogy széke összetörjön, amint ráül. Ha történetesen az asztalra ül, az is azonnal összeroskadt

volna, mert eleve úgy terveztük, hogy összeroskadjon, nehogy a foglyok ráállva fölakaszhassák magukat. Göringgel ellentétben von Ribbentropnak az ügyeletes őrszemélyzettel gyűlt meg a baja. Nem vetette be az ágát. Őt is rendretasítottuk, megintettük lehetetlen magatartásáért.

Ezzel a két önsajnálattal eltelt emberrel éles ellentétben Wilhelm Keitel, az OKW (Oberkommando der Wehrmacht = a véderő főparancsnokság) hajdani vezérkari főnöke, ez a kemény porosz, két éjszakát is az ágya szélén ülve töltött. Kelés volt a nyakán és emiatt nem tudott lefeküdni. Erről azonban egy árva szót sem szólt az őreinek. Azonnal orvosi kezelésben részesült, és párnát kapott, hogy lefekhessen és kipihenhesse magát. Vélt jogaihoz makacsul ragaszkodott. Ő is a többiekkel tartott, amikor azok nem sokkal Mondorfba érkezésük után papírt és írószert kértek, hogy levelet írjanak Eisenhower tábornoknak.

Keitel fogalmazta a méltatlankodó beadványt:

„Excellenciás uram!

Ön nem habozott, sőt egyenesen követelte, hogy én mint az OKW vezérkari főnöke aláírjam a kapitulációs okmányokat és ezzel a német nép és a történelem ítélőszéke előtt magamra vegyem a felelősséget. Néhány nappal később utasítást adott, hogy az OKW vezérkari főnöki tisztéről mondjak le, s internáljanak mint hadifoglyot. Az amerikai kapitulációs bizottságnak a német hadsereg főparancsnokságához Flensburgba kiküldött vezetője lehetőséget adott, méghozzá félreérthetetlenül és az Ön nevében, hogy a vezérkarból egy tisztet vehessek magam mellé állandó kísérőként és személyes segédtsítként. Engedélyt kaptam továbbá, hogy tisztiszolgát és ötszáz font súlyú poggyászt hozzak magammal, s kísérőimmal együtt jöjjenek a börtönbe, amint ez nemzetközi szokás, és megfelel a genfi egyezményben a rangombeli hadifogoly tisztekre vonatkozó megállapodásoknak. Ehelyett azonban a mondorfi börtönben olyan bánásmódban részesítenek, mintha

közönséges bűnözők között volnék. Cellámon nincsen ablak-tábla. Továbbá minden tekintetben nyilvánvaló számomra, hogy kifejezetten megtagadják tőlem a hadifogoly tisztekkel általában szokásos bánásmódot is. A börtönparancsnok vagy helyettese kijelentette, hogy sem magyarázatot adni, sem a helyzeten változtatni nem áll módjában. Ruhadarabjaimat egy bizonyos korlátozott mennyiségen kívül elvették, s csaknem minden toalettholmimtól is megfosztottak. Sem a mostani, sem az előző háborúban kapott kitüntetéseimet nem hagyták meg birtokomban. Még a szemüvegemet is elvették.

Tudatában vagyok, hogy az Ön parancsai és intézkedései előtt meg kell hajolnom még akkor is, ha azok ellenkeznek a legmagasabb rangú tisztekkel való bánásmód nemzetközileg elismert szokásaival. Mindazáltal úgy hiszem, jogom van választ kérni az alábbi kérdésekre.

Tábornok úr!

1. Hadifogoly vagyok-e, megfelelően a genfi egyezményben lefektetett nemzetközi jognak s megfelelően az Ön nevében 1945. május 13-án kapott felvilágosításnak, vagy nem vagyok hadifogoly? Ha nem, miért nem?

2. Ha nem vagyok hadifogoly, miért tagadják meg tőlem a vezértábornagyi rangomat megillető bánásmódot és körülményeket?

3. Rendelkezésemre bocsátják-e a személyem körüli szolgálatok végzésére és kényelmem biztosítására az Önök által kifejezetten felajánlott segédtsíztet?

3. a) Milyen korlátozások vonatkoznak erre a bizonyos tisztre – akit itt egyszerűen letartóztattak – bánásmód tekintetében és abban a tekintetben, hogy rendelkezésemre állhasson?

b) Visszaküldhetem-e ezt a tiszte az OKW-ra, feloldva őt a nekem teljesítendő szolgálatok alól? Felválthatja-e őt egy másik tiszt?

c) Hogyan veheti fel a kapcsolatot ez a tiszt az OKW-val (az Ön főhadiszállásán működő német bizottság útján)?

4. Tábornok úr! Mielőtt elhagytam Flensburgot, képviselője az Ön nevében felajánlotta nekem azt a lehetőséget, hogy 500 fontnyi poggyászt hozzak magammal. Mi ennek a menynységnek pusztán az egyharmadára szorítkoztunk. Ezért szerfölött különösnek tartom, hogy itt, vezértábornagy létemre, olyan alapvető eszközöktől is megfosztanak, mint amilyen a borotva, a szájvíz stb., s alig néhány holmival kell beélnem.

5. Azt a tényt sem hallgathatom el, hogy katonai tekintélyemet súlyosan megsértették, amikor marsallbotomat és a két háborúban szerzett kitüntetéseimet elvették tőlem.

KEITEL,
vezértábornagy."

Ugyanezen a napon Dönitz főtengernagy a következő levelet írta Eisenhowernek:

„Tábornok úr!

Tisztelettel közlöm a következőket:

Május 23-án a szövetséges inváziós haderők főparancsnokának flensburgi képviselője, Rooks tábornok, nekem és az OKW főparancsnok-helyettesének, Jodl tábornoknak, a következő tájékoztatást adta: az Ön döntése alapján a birodalmi kormányt és az OKW-t feloszloznak kell tekinteni. Dönitz főtengernagy és Jodl tábornok hadifogolynak minősülnek, s még aznap átszállítandók egy hadifogolytáborba.

Ez esetben egy nem katonai jellegű, civil gyűjtőhelyre vittek bennünket, mely a körülmények tekintetében internáló táborra emlékeztetett. Itt katonai fegyelem alatt olyan bánásmódban részesítenek, amely megszégyenítő és ellentétes a genfi egyezménynek. Így például elvették katonai kitüntetéseimet és személyes holmimat, eltekintve – ez utóbbiak esetében – a legszűkebb minimumtól.

Kérem magam és Jodl tábornok nevében, hogy gondoskodjanak a rangunkbelieket megillető elszállásolásról, és részesít-

senek olyan bánásmódban, amely nem sérti bemocskolatlan katonai tisztességünket.

Maradok kiváló tisztelettel,

DÖNITZ,
főtengernagy."

Kesselring ezt írta:

„Tábornok úr!

A nyugati és déli főparancsnokságon hozzájárultam a dél-nyugati hadseregcsoport fegyverletételéhez, végrehajtottam a G-hadseregcsoport fegyverletételét, és előkészítettem az utat a teljes fegyverletételhez. Igyekeztem rendben iebonyolítani a demobilizációt.

Tudom, hogy a fegyverletételi okmányok aláírásával minden jogomat elveszítettem. Azzal is tisztában vagyok, hogy semmilyen támogató hatalom (Svájc) nem áll mögöttem. De azt nem tudtam, hogy ilyen megalázó bánásmódban lesz részem, mivel úgy érzem, mindig lovagias ellenfél voltam, és békében, háborúban egyaránt negyvenéves becsületes szolgálat áll mögöttem.

Mindezért a következő kérdésekben Önhöz fordulok, Tábornok úr, mint korábbi lovagias ellenfelemhez, mint katonatiszthez és mint főparancsnokhoz:

1. Úgy indultam el, hogy a VII. hadtesthez, Önhöz visznék el. A mondorfi internálótáborba érkeztem. Útiholmimat a látogatásnak megfelelően választottam meg. Személyes tartozékaim kiegészítésére vonatkozó kérésemet mind ez ideig nem teljesítették.

Segéd tisztemet az augsburgi átmenőtáborban visszatartották. Kérem, hogy rendeljék ide, s ugyanakkor tisztiszolgámat, Moeller törzsőrmestert is adják mellém a nyugati főparancsnokság vezérkarától.

2. A helyiség, amelybe elszállásoltak, nemcsak beosztásom-

mal és korommal nem egyeztethető össze, hanem egészségemre is ártalmas.

Minthogy csak nem régen gyógyultam fel egy súlyos koponyaalapi törésből, rendes ágyat kértem, amely kérés teljesítését a német és az angol orvos egyaránt kívánatosnak minősítette. Az ágyat mind ez ideig nem kaptam meg. 1914 óta ízületi reumám van, és betegségem egyre erősödik, amióta szobám ablakát leszerelték. Kérésemet, hogy az ablakot tartásuk csukva, nem teljesítették.

3. A legegyszerűbb kényelemtől való megfosztottságom egészíti ki a személyemet érő méltatlan bánásmódot.

4. Kitüntetésem (gyémántjaim), a személyes viselkedésemért kapott dekorációk (pilótajelvény, érem a 200. frontrepülésért) elvétele, marsallbotom elkobzása mind része annak a bánásmódnak, amely kiszolgáltatott személyemet sújtja.

Így mérgezik egyesek Tábornok úr a békés jövődő légkörét.

KESSELING
tábornagy"

Görling ezt írta Eisenhowernek:

„Tábornok úr!

Miután szárnysegédemet a szabad elvonulást kérő levéllel Önhöz küldtem, közölték velem, hogy minden rendben van, induljak útnak, s majd egy amerikai tábornok fogad.

Ezután átmentem a 36. amerikai hadosztályhoz. Másnap közölték velem, hogy először a VII. hadtesthez kell mennem, s csak onnét mehetek a főhadiszállásra. Kérdésekre, hogy mennyi idő múlva térhetek vissza a szálláshelyemre, azt a választ kaptam, hogy körülbelül tíz nap múlva. Augsburgban egy fogolytáborba vittek. Több ízben kihallgattak. Végül két napos kihallgatásban volt részem, amelyet az (amerikai) légi-erő tisztjei vezettek, s kifejezetten a légierő problémáiról volt

szó. Mi több, értékes felvilágosításokat is adtam az uraknak, mivel sejtelmem sem volt, hogy hadifogoly vagyok.

A kihallgatásokat követő napon repülőgéppel Mondorfba szállítottak. Az Ön főhadiszállásához intézett kérés alapján engedélyt kaptam, hogy magammal vigyem inasomat, aki nem katona. Adjutánsomnak nem sokkal később kellett volna utánam jönnie. Mikor bekerültem a mondorfi táborba, olyan bánásmódban részesítettek, mely engem mint a legmagasabb rangú német katonatisztet és tábornokot mélyen megrendített. Itt döbbsentem rá először, hogy nemcsak hadifogoly vagyok, hanem az alább felsorolt különleges bánásmód szenvedő alanya is:

1. Szobám ablaka ráccsal van lezárva, az ablaktáblát pedig eltávolították, jöllehet az idő esős és hideg. A szobában mindössze a következők találhatók: egy heverő két pokróccal vánkos nélkül, egy kis méretű szék, egy mosdókagyló; villanyvilágítás nincs; az ajtón belülről nincsen zár vagy kilincs.

2. 51 éves inasomat azonnal elvették mellőlem, és hadifogoly szolgálattételre osztották be.

3. Toalettfelszerelésemből mindössze egy szivacsot, egy szappant, egy fogkefét hagytak nálam (fésűt már nem). Könyveimet, dohányzókészletemet, takaróimat stb. elvették.

4. Legsúlyosabban a személyemet mint katonát ért megáláztatás érintett, amennyiben kitüntetéseimet (beleértve az 1914–1918-as kitüntetéseket is) és marsallbotomat elvették.

Szándékosan nem térek ki további részletekre, melyeket mindenképpen végletesen nyomasztónak érzek. Az itteni szövetséges tiszttek azt állítják, hogy parancsot teljesítenek s igen korrektül viselkednek. Nem hinném azonban, hogy Excellenciád kívánja, s vajon tudja-e, milyen megalázó rám nézve ez a bánásmód, s mennyire ellentétben áll azzal az elbánással, amelyben más magas rangú amerikai és angol tiszttek részesítettek, jöllehet nem voltak rangombeliek.

Legjobban az bánt, hogy szilárdan hittem a szabad elvonulásban s abban, hogy visszatérhetek családomhoz, s ott

várhatom be a fontosabb intézkedéseket. Ezek után természetesen az Ön rendelkezésére álltam volna. Tábornok úr, kérem, adjon választ a következő kérdésekre:

1. Visszakaphatom-e inasomat személyes szolgálatomra? Ha nem, inasom hazatérhet-e, mivel ő nem katona és már 51 éves?

2. Szolgálatomra mellém rendelhető-e segédtszem, von Brauchitsch ezredes, vagy személyi tiszt, Klass százados?

3. Lehetséges-e – a szabad elvonulásomat és a családomhoz való visszatérésemet illető félreértés miatt –, hogy néhány órára feleségemhez és gyermekemhez repüljek, hogy legalább a legszükségesebb intézkedéseket megtehessem érdekükben s búcsút vehessek tőlük? Tisztában vagyok azzal, hogy ez utóbbi kérésem szokatlan. Mégis úgy gondolom, hogy teljesíthető, hiszen a szabad elvonulásban bízva, azonnal útnak indultam. Egyébként néhány nappal több idő állt volna rendelkezésemre, mielőtt még az ellenséges csapatok elérték főhadiszállásomat.

Maradok legmélyebb tiszteletem kifejezésével,

HERMANN GÖRING,
bírodalmi marsall.”

A leveleket továbbítottam Eisenhower tábornoknak, megjegyzéseket fűzve azokhoz a pontokhoz, amelyek kimondottan Mondorfra vonatkoztak. Megírtam, hogy Kesselring pontosan ugyanolyan bánásmódban részesül, mint a többiek; szobáját a kapott parancsok értelmében úgy rendeztük be, hogy az öngyilkosság lehetőségét kiküszöböljük. Kiténtetéseinek és marsallbotjának elkobzása azt az utasítást követi, amely szerint a foglyoktól minden olyan holmit el kell venni, amivel sérülést okozhatnak akár maguknak, akár másnak.

Keitel esetében az ablaktáblák hiánya, a ruhadarabok korlátozása és a körömtisztítók, zsebkések, szemüvegek elvétele a kapott parancsok szerint történt. Német háborús bűnösök elkövettek már öngyilkosságot ilyen eszközökkel. Ebből a

megfontolásból kellett elvenni a kitüntetések is, amelyek hosszú tűjével a fogoly magában vagy másokban kárt tehet. Közöltem továbbá: Keitelről azt jelentették, hogy a kihallgatók számára folytonos nehézségeket támasztott, s megfontolás tárgyát képezi, ne foganatosítsak-e vele szemben fegyelmi intézkedéseket.

Göring leveléhez a következő megjegyzést fűztem:

„Ez a fogoly (31 G 350013) kábítószer-élvező. Az orvos azon fáradozik, hogy csökkentse adagját. A kábítószer, amelyet a fogoly szed, most van elemzés alatt; minden valószínűség szerint parakodein.

A fogoly naponta kétszer húsz-húsz tablettát szed. Az orvos minden harmadnap az egyszeri adagot tizennyolc tablettára csökkenti. A fogoly hol fölényeskedik, hol siránkozik. Egy személyi inast hozott magával és azt állítja, hogy ehhez Patch tábornoktól kapott engedélyt, miután Patch tábornok az intézkedés megerősítéséért magával Eisenhower tábornokkal beszélt telefonon. Lehet, hogy ez az úgynevezett inas 51 esztendő, mindenesetre teljesen alkalmas mindazoknak a munkáknak az elvégzésére, amelyeket itt, mint a hadifoglyok munkacsoportjának tagjára, rábíznak.

A szóban forgó fogoly bútorzatának és ruházatának korlátozásai megfelelnek a kapott parancsoknak. Mindazok a tárgyak, amelyeket elszedtek tőle, beleértve a marsallbotot, alkalmasak, hogy velük a fogoly akár magában, akár másban kárt okozzon.”

Dönitz kérelmével kapcsolatban megjegyeztem: „Ez a fogoly egyáltalán nem részesül olyan bánásmódban, amely megalázná vagy ellentétben állna a genfi egyezményvel. Minden olyan holmit, amivel akár magában, akár másokban kárt tehetne, utasításra elkoboztak tőle az előző öngyilkosságok eredményeképpen.”

A legmagasabb rangú náci tiszt voltaképpen rossz pillanatban árasztották el panaszleveleikkel Eisenhower tábornokot. A főparancsnok alig tíz nappal korábban valóságos

dührohamot kapott amiatt, hogy amerikai katonatisztek magas rangú német tisztekkel fraternizálnak, amiről az otthoni lapok részletesen be is számoltak.

A tábornok nyomban a következő parancsot adta ki:

„Az Egyesült Államok sajtója jogos méltatlankodással számolt be arról az állítólagos barátságos és szívélyes bánásmódról, amelyben bizonyos magas rangú nácik és egyéb német katonatisztek elfogatásukkor részesültek.

Amennyiben ilyen esetek valóban előfordultak, kifejezett parancsom ellenére történtek. Már korábban is utasítást adtam, hogy semmiféle barátkozásnak helye nincs, hogy a magas rangú németek szállása a legegyszerűbb berendezésre szorítkozzon, s hogy valamennyi fogoly ellátása szigorúan az illető fogolykategória részére előírt mértékű legyen.

Egy esetben állítólagos magas rangú amerikai katonatisztek lefényképeztették magukat, amint éppen azzal a náccal fognak kezni, akinek már pusztán neve is mindannak jelképe, ami ellen harcoltunk. Ha ez valóban megtörtént, az eset mélységesen felháborító.

A jövőben minden hasonló esetet azonnal megtorlok; a jelen hadjárat sikeres befejezése után nem vagyok hajlandó eltérni, hogy a közvéleményre tett hatást bármely tiszt meg gondolatlan akciója lerombolja. Haladéktalanul tegyen lépéseket avégett, hogy minden illetékes személy kapjon újból határozott utasítást ez ügyben. Amennyiben jelenleg valaki az Ön őrizetében van a fentebb említett magas rangú német tisztek közül, ebben az esetben azonnal küldje ki főhadiszállása magas rangú képviselőjét, hogy az a szóban forgó egyének elszállásolását és a velük szemben tanúsított bánásmódot ellenőrizze.

Ha valóban történt olyasmi, amiről a hazai sajtó beszámolt, az a kívánságom, hogy legalább a hadtestparancsnok vagy más illetékes parancsnok rendelje maga elé a fegyelemsértő tiszteket, s fejezze ki határozott rosszallásomat amiatt, hogy a fraternizálásra vonatkozó tilalmamat ilyen flagráns módon megsértették.

EISENHOWER

„A mondorfi szörnyeteg”

Eisenhower tábornok még mindig tajtékozott a haragtól amiatt, hogy az a bizonyos amerikai tiszt tapintatlan módon barátkozott Göringgel. A németek viszont a véleményük szerint primitív börtönviszonyok miatt dühöngtek. S mindennek tejébe végül is két hónap elteltével a sajtó felfedezte titkunkat.

Egy párizsi újság riportere kiszimatolta Mondorfot és a titokzatos jövés-menést a Palace Hotelben. Egy álló napig ott ólálkodott, kikérdezte a helybelieket, és összerakta a mozaikokat. Aztán telefonon leadta a maga kis sztoriját. A németek a legnagyobb kényelemben élnek – jelentette. „Érdemes nácinak lenni” című cikkében az újságíró azt állította, hogy a foglyok királyi módon élnek, éjjel-nappal lesik a kedvüket és a legjobb ételeket szolgálják föl nekik.

Csaknem ezzel egy időben egy másik vállalkozó szellemű újság is megtalált bennünket, de egészen más képet festett a börtönről, amelyet a lapban közölt cikk szerint a kegyetlenkedés és a borzalmas börtönviszonyok jellemeztek. A cikk „mondorfi szörnyeteg”-ként beszélt rólam.

Úgy döntöttem, ezek után az lesz a legjobb, ha a külvilág megtudja az igazságot, másképp hajmeresztő találgatások látnak napvilágot. Sajtófogadást rendeztünk tizenhat újságíró számára. Mindent megnézhettek, amit akartak, s bármilyen kérdést feltehettek. A világ végre igaz képet kapott arról, hogyan bánnak itt azokkal, akik nyomorúságba döntötték Európát. A vizslató és hitetlenkedő riportercsoport kísérge-

tése külön fáradságot jelentett számomra egy olyan időpontban, amikor a dolgok amúgy sem mentek valami fényesen. Problémát jelentett, hogyan érintkezzem fölötteseimmel, az expedíciós haderők főhadiszállásával. Az egyetlen eszköz, amelynek segítségével a háború utáni idők legalapvetőbb titkait megtárgyalhattam, egy közönséges, rejtjel nélküli telefon volt. Aztán megjelentek az oroszok is. Közölték, hogy beszélni akarnak a foglyokkal. Parancsot kaptam, hogy mindenben álljak szövetségünk rendelkezésére.

Amikor Göring híret vette az orosz delegáció látogatásának, megrettent. Üzent nekem az őrről. Semmi szín alatt sem akarja látni őket. Az amerikaiaktól, angoloktól, franciáktól minden alkalommal el volt ragadtatva. De az oroszok! Az más; ez a gondolat kijózanítólag hatott Hitler hajdani „jobbkezésére”. Visszaüzentem Göringnek, aki izgatottan járkált cellájában föl-alá, hogy márpedig mindenkivel beszélnie kell, ha utasítást kap rá. Az oroszok pedig – akik valójában nem is tudták, mennyire fél tőlük Göring – néhány nap alatt elvégezték, amit akartak, anélkül, hogy a birodalmi marsallt formálisan kihallgatták volna. Göring ekkor gurult csak dühbe igazán! Azt állította, hogy előre kitervelt módon megalázták.

Meglátogatott bennünket Echer cseh főbíró is, ez a titokzatos ember, akinek a beosztását és küldetésének célját sohasem sikerült kiderítenem. Echer főbíró azonban igen rövid idő alatt igen nagy károkat okozott Mondorfban. Kellemes arcú ember volt, akinek mosolytól sugárzó arca maga volt a szintiszta őszinteség. Londonból érkezett, ahol a Katonai Törvényszék jogi munkáját végezték, s felhatalmazása volt, hogy bárkivel beszélhet, akivel csak akar. Egész idő alatt, amíg ott téblábolt a cellák körül, rossz előérzetem volt személyével meg küldetésével kapcsolatban.

Távozása után nem kellett soká várnom, hogy beigazolódjék, nem csalt a hatodik érzékem. Echer visszament Londonba, és elmondta a jogászoknak, hogy semmire sem fognak

jutni a mondorfi kihallgatásokkal, mivel a foglyok szabadon beszélhetnek egymással, és együtt üldögelnek meg sétálnak a börtönudvaron. Azt állította: nem lehet őket megakadályozni abban, hogy védelmükben együttműködjenek és hamis tanúvallomásokat készítsenek elő. Magánzárkát javasolt a számukra.

Echer látogatása feltárta, milyen hihetetlenül rossz volt az összeköttetés Mondorf, az expedíciós haderők főhadiszállása és a londoni tárgyaláselőkészítő bizottság között. Olyanok voltunk, mint három egymástól elvágott sziget.

Ha valami sürgős titkos közlendőm volt a főhadiszállás számára, az volt a legegyszerűbb, ha kocsiba ültem és behajtottam hozzájuk Reimsbe. Ha Echer londoni jogáskollégáival akartam tárgyalni a kihallgatásokról vagy a majdan Nürnbergben teendő intézkedésekről, nem tehettem mást, repülőre kellett szállnom. De még akkor is maradt egy problémám: Londonba érve fogalmam sem volt, hol tartják megbeszéléseiket a jogászok. És úgy látszott, hogy senki sem tudja!

A kellemetlenség ellenére, amit közvetlenül távozása után okozott, jó viszonyban maradtam Echerrel; barátságosan beszélgettünk, amikor Nürnbergben ismét megjelent közöttünk, sőt egy rövid látogatásra magával vitt Csehszlovákiába is.

Filmvetítés a főbűnösöknek

Ahogy a nyári napsütés egyre melegebb lett, a foglyok de-rékig meztelenre vetkőztek, és kifelé mentek napozni. Különös gyülekezetet alkottak.

Jodl, Kesselring és Keitel barnult le a legjobban. Ők hárman minden alkalmat megragadtak, hogy behunyják a szemüket és magukba szívják a forróságot. Mintha tudták volna, hogy nem sok részük lesz már benne. Az egyik sarokban Dr. Robert Ley és az undorító Julius Streicher ült egymás mellett kiközösítetten és egymás társaságára utaltan. Ley arcára rá volt írva több éves alkoholizmusa; alkonyatkor is hunyorogva, vaksin pislogott.

Streicher azt állította, hogy „szíve mélyén” teljesen megváltozott az álláspontja a zsidókkal szemben. „Amikor elfogtak – mondta –, megvertek, pofonütöttek, és egy néger a számba köpött. Krumplihéjon tartottak. Aztán egy napon egy másik táborba vittek. Tiszta szobát kaptam. Egy amerikai egy kancsó kakaót és kekszet hozott. Lerakta az asztalra és kiment. Távozóban visszaszólt: »Ezt tőlem kaptam, Streicher úr. Tudja meg, hogy zsidó vagyok.« Összeroppan-tam, és sírva fakadtam. Ez volt számomra a legsúlyosabb büntetés. Mindig azt állítottam, hogy nincs jó zsidó, ez az eset pedig bebizonyította, hogy tévedtem.”

Filmhíradók és újságcikkek alapján a közvéleményben olyan kép alakult ki a náci vezetőkről, mint akik kifogástalan egyenruhát viselő, könyörtelen emberek, s ridegen, rettenthetele-

nül gyakorolják hatalmukat. Von Ribbentrop megjelenését, öltözetét sohasem érthette kifogás. Most viszont görnyedt volt, öregedő, és kisebb, mint az ember gondolta volna. Szeme táskás és fáradt.

Mivel a német borbély csak másnaponként tudott sort keríteni rájuk, a foglyok állandóan borostásak voltak. Amikor von Ribbentrop elnyűtte szürke öltönyét, amelyben elfogták, a ruha valósággal lógott rajta. Kopott ruhájával és borostás arcával igencsak vigasztalan látványt nyújtott.

A tábornokok igyekeztek a politikusoknál több tartást és méltóságot mutatni. Sokan továbbra is begombolva viselték magas, szoros gallérjukat, nyakukon a vörös és aranyszínű rangjelzésekkel; a vezérkari tiszteknek széles vörös sáv húzódott a nadrágszárán. Zubbonyukon, a leszedett kitüntetések helyén – az uniformis fakult színével ellentétben – világosabb foltok látszottak. Keitel – nyakán levő kelései miatt – nyitva hordta zubbonya gallérját, és zsebkendőt dugott mögé.

Hogy a foglyokat emlékeztessük helyzetük súlyosságára és felfrissítsük tunya memóriájukat, elhatároztuk, hogy bemutatjuk nekik a buchenwaldi haláltáborról készült filmeket.

Mielőtt az első vetítés estéjén leoltottuk a lámpákat, kiálltam az összegyűjtött ötvenkét ember elé, és a következőket mondtam: „Mindjárt látnak egy filmet, amely a németeknek a foglyokkal szemben elkövetett kegyetlenkedéseiből mutat be néhány konkrét esetet. Maguk tudnak ezekről a dolgokról, és semmi kétségem sincs afelől, hogy sokuk aktívan is részt vett ilyesmiben. A filmet nem azért mutatjuk be, hogy tájékoztatást nyújtsunk arról, amit már úgyis tudnak, hanem azért, hogy rádöbbsentsük magukat arra, hogy minderről mi is tudunk. És azzal is legyenek tisztában, hogy nem azért bánunk tisztességesen magukkal, mintha megérdemelnék, hanem azért, mert a rosszabb bánásmód méltatlan lenne hozzánk.”

Ekkor a gépész leoltotta a lámpákat, és a vetítógép surroggni kezdett. Biddle százados, egyik beosztottam, a fal mellett ült, hogy feljegyezhesse a náci reakcióját. A csonttá aszott em-

berekkkel való iszonyú kegyetlenkedés jelenetei villantak fel a vásznon.

Hans Frank zsebkendőt tartott szája elé, és azt gyömöszölgette 15 percen keresztül. Von Ribbentrop nem bírta sokáig, fölállt és kiment. Kesselring halálsápadt lett. Streicher csak ült és szünet nélkül ujjával malmozott. Göring mintha nemigen figyelt volna a filmre. A végén hangosan megjegyezte – hallja aki akarja: „Ilyen filmeket szoktunk mutogatni orosz hadifoglyainknak.” Dönitz főtengernagy így vicsorgott: „Ha ez az amerikai igazságszolgáltatás, miért nem lőnek agyon mindjárt itt engem?”

Az 55 éves Walter Funk, a német Reichsbank hajdani elnöke, kihallgatást kért tőlem. Funk apró termetű, köpcös, kopasz, jellegtelen emberke volt. Igen súlyos felelősség terhelte a zsidó vagyon elkobzásáért.

Funk ott állt előttem elryűtt csíkos ruhájában, amely túlságosan bő volt számára, s a következőt jelentette ki: „Valamit el kell mondanom önnek, uram.” Azzal sírva fakadt. Hajdani nemi betegsége roncsoló szervi hatásait viselte, s a férfiasságnak még nyomát sem lehetett megfigyelni rajta. Ujjait facsargatva folytatta: „Gonosz ember voltam, ezredes, és beszélni akarok róla.”

Aztán akadozva eldadozta, hogy ő a felelős, amiért a zsidó foglyokat úgy ölték meg, hogy az aranyat könnyűszerrel ki lehessen szedni a fogukból. Ő üttette ki élő emberek aranyfogait, ha pedig meghaltak, akkor már igazán nem kímélték őket.

Néztem ezt az embert, és felfordult a gyomrom.

Azzal folytatta, hogy ő adott parancsot valamennyi hadifogoly munkatáborban az arany és a szemüvegek összegyűjtésére, hogy később a németek felhasználhassák ezeket. Azt tapasztalta, hogy a zsidó rabbik öltözetén a hímzések nemesfémeket tartalmaznak, következésképp ezeket is hozzátétette a Reichsbankban a német háborús erőfeszítések céljaira gyűjtött aranyhoz.

Én mindedig egyszerűen nem hittem el, hogy valaha kiadhattak ilyen borzalmas parancsot, amelyenről most Funk vallomást tett. Ő pedig ott ült velem szemben és bevallotta. Felszólítottam, hogy távozzék.

Nem tudom, mit remélt vallomásától az alázatos és szomorú Funk. Talán elnéző bánásmódot, amiért kipakolt mindent, mielőtt még vád alá helyezték volna? Vagy talán félelemből tette, esetleg szégyenkezési rohamában? Mindenesetre ez volt az utolsó vallomása ennek az alaknak, akiből azt se nézte volna ki az ember, hogy egy benzinkutat igazgasson, nemhogy a Birodalmi Bankot.

Hónapokkal később a nürnbergi vádlottak padján derűsen állt fel és letagadta, hogy ilyesféle parancsokhoz bármi köze lett volna. Bizonyára valaki más volt az... Saját ügyében elmondott tanúvallomásában megesküdü, hogy nem volt tudomása ezekről a parancsokról. „Ha történt is hasonló – mondta Funk –, arról egészen mostanáig nem volt tudomásom.”

Lehallgatjuk a foglyokat

A bajkeverő Echer bírónak igaza volt. A börtönben a foglyok beszélhettek egymással. Kiülhettek a kertbe a tavaszi napsütésben és kibeszélhették, ami a szívükön feküdt. Nyilván véleményt cseréltek a kihallgatásról, ami nap mint nap tizenhat kihallgatószobában folyt; kétségkívül panaszkodtak egymásnak és – amint azt leveleik világosan megmutatták – együtt sütötték ki, mit is írjanak Eisenhower tábornoknak. Csakhogy semmiféle törvényes alapunk nem volt arra, hogy elkülönítsük őket, s ezt Echer is tudhatta volna.

De sejtettük, hogy fontos titkokat közölnek egymással. Elhatározták, hogy az összerablott és elrejtett holmik ügyében, az olyan emberek holléte ügyében, mint Bormann, vagy a háborús atrocitásokért való felelősség kérdésében nem szolgálnak nekünk adatokkal. Beláttuk, hogy bizonyos módon olyan értékes információkhoz juthatnánk, amelyek a per során semmiképpen sem fognak felszínre bukkanni; egyszerűen csak hallgatóznunk kellene. Amit meg akartunk tudni, alapvető fontosságú volt az igazságszolgáltatás, egyben a történelem számára. S talán csak egyetlen módon lehetett hozzáférfni...

A nácik idővel gyanakvással és bosszúsággal teltek el amerikai börtönőreik iránt. Bántotta őket a rideg fegyelem, amit érkezésük után azonnal bevezettünk. S ha egy-egy amerikai – fogságba esésükkor – elnézően bánt is velük, ebből mostanra már semmi sem maradt. Ha tehát azt akartuk, hogy

csökkentjük gyanakvásukat, ha azt akartuk, hogy feloldódjanak, miért ne „adhatnánk át” őket az angoloknak?

Hosszú, éjszakákba nyúló töprengések után irodámban a következő tervet állítottam össze. Elhitetjük velük, hogy Németországba mennek, hogy végre megszabadulnak Mondorftól és a Palace Hoteltől, megszabadulnak a „goromba” amerikaiaktól és a „kulturált” angolok veszik át őket.

Szereztünk Dalheimben egy magas fallal övezett, német stílusban épült kúriát, amely mindössze három és fél mérföldnyire volt tőlünk. A brit titkosszolgálat tisztjeivel és egyik legragyogóbb elektronikai szakértőjünkkel hozzáfogtunk az előkészületekhez. Az épülethez hozzátoldottunk egy titkos helyiséget, amelynek csak kívülről volt ajtaja, a ház belsejéből azt sem lehetett tudni, hogy létezik. Ebbe a helyiségbe költözött be Wood százados, a híradástechnikai és elektronikai szakértő, becenevén Woody. Száz meg száz yardnyi drótot, apró mikrofonokat, kapcsolókat, rádiócsöveket és egy hanglemezvágó gépet hozott magával. A gép közönséges viaszlemezeket „vágott”.

Woody ebből a helyiségből indult ki drótjaival, beásta őket a falak alá, keresztülvezette a kerten, föl, egy hatalmas szomorúfűz ágai közé, ahová mikrofonkötegeit is elrejtette. (Ma, amikor követségi koktélparkolajbogyóiba rejtett drótnélküli mini mikrofonokról olvasok, föl tudom mérni, meddig terjedt Woody szakértelme. Bámulatos munkát végzett.)

A házat aztán teleraktuk német bútorral, és néhány „udvarias” brit őr is beköltözött. Aznap délelőtt csukott amerikai mentőautóban Mondorfból Dalheimbe hajtottam a hosszú, kanyargós úton, amely ötven mérföld hosszúságban tekergett, szemben a három és fél mérföldes egyenes úttal. A majdani utasokban azt a benyomást kellett keltenünk, hogy délkeleti irányba mennek, Németország felé, jóllehet valójában északnak kocsikáztak, és el sem hagyták Luxemburg területét. Rossz, hepehupás utakat választottunk, hogy a kétórás utazás emlékezetes odisszeának tűnjék.

Végül minden készen állt. Kiszivárogtattuk a hírt, hogy egyes foglyok azonnal útnak indulnak, mások pedig hamarosan követik őket. Azokat választottuk, akik nem rejtették véka alá náci társaikról alkotott véleményüket, azokat, akik nyíltan és dühösen másokat tettek felelőssé saját bűneikért. A kiválasztottak között természetesen első volt a szószátyár Göring, a ravasz és rosszmájú von Papen, aztán Horthy admirális. Horthy röviddel ezelőtt arcátlanul beszélt egyik tisztemmel, azt hangoztatva, hogy a tiszt tőle mint államfőtől nem veheti el a derékszíját. Odamentem hozzá és alaposan lehordtam, ő pedig dühöngött. Úgy látszott, őt is érdemes lesz kiválasztani. Kesselringet is elvittük. Valamennyien – de különösen Göring – alig tudták leplezni örömüket, hogy kiszabadulnak a kezem közül. Beültettük őket egy mentőkocsiba, lezártuk az ablaknyílásokat, és nekivágtunk a „hosszú útnak”.

Horthy alig várta, hogy megszabaduljon amerikai őreitől. Nem is tudta leplezni megkönnyebbülését, hogy elhagyhatja Mondorfot, s jól lehetett hallani fecsegését hátul a kocsiban. Minden bal kéz felőli kanyarba lassan, széles ívben fordultunk be, így nem lehetett tudni, hogy egyáltalán bekanyarodtunk. Ha viszont jobb kéz felé fordultunk, éles kanyarban, hirtelen pörgettük meg a volánt, hogy megerősítsük azt a látszatot, mintha délkelet felé igyekeznénk. Hepehupás utakon ugráltattuk a mentőkocsit; az utasok nyilván összevissza dülöngéltek, mintha igen nagy sebességgel haladnának. Körülbelül két óra múlva érkeztünk a házhoz, amely valójában mintegy tíz percre esett a Palace Hoteltól. Az örök és a foglyok gémberedetten másztak ki a kocsiból.

A házban Göring alaposan megnézte a súlyos teuton bútort és a tapétát. „Ezt a házat ismerem! – mondta ujjongva a többieknek. – Heidelberg közelében vagyunk. Felismerem a tapétát.” Utoljára még vidáman végigmérték, amint hátat fordítottam, hogy visszainduljak Mondorfba.

Aznap éjjel hálósobában aludtak, matracos, párnás ágy-

ban. Továbbra sem lehetett olyan holmijuk, amellyel öngyilkosságot kísérelhettek volna meg. Olyan kevesen voltak az angol őrszemélyzethez képest, hogy azok szigorú 24 órás őrseget szervezhettek és minden szökési kísérletet megakadályozhattak. Mégis, az új, „gentleman módjára viselkedő” örök ellenére is, a németek tele voltak gyanakvással. Fojtott hangon beszéltek egymáshoz, s Göring egyszer-kétszer oldalba is bökte Kesselringet és a kandallóra mutatott. „Lehallgatóberendezések is lehetnek” – suttozta.

De amikor megtudták, hogy kimehetnek a kertbe, sőt nyugágyakat is vihetnek magukkal, melyeket alaposan megvizsgálhattak, valamennyien földerültek. Ez volt az a hely, ahol végre „magukban” lehettek!

Mivel a kertben csak egyetlen árnyékos hely volt, a nap pedig meglehetősen forrón tűzött, természetesen a szomorúfűz árnyékába hurcolták székeket.

Woody csak vigyorgott hét lakattal lezárt „idegközpontjában”. Német torokhangok pattogtak a mikrofonokban hangosan és tisztán, s ezeket a gép azonnal a fekete lemezekre vágta.

„Prima” – emelte az égnek hüvelykujját a diadal jeleként Woody, aki ujjongva hajolt a műszerek fölé. A hírszerzés emberei felrakták a fülhallgatót, és elégedetten bólogattak egymás felé. Tetszett nekik, amit hallottak. Mindez sokkal kényelmesebb volt, mint a kérdések és feleletek végtelen sora.

A németek csaknem egész nap bizalmasan beszélgettek a kertben. Amikor a nap lement és az árnyékok megnyúltak, odább vitték a székeket és a nyugágyakat az ártatlan külsejű öreg fűzfától. Woody gondosan elrakta a frissen vágott lemezeket, és másnapra újakat készített ki. A foglyok megvacso ráztak és lefeküdtek. Mindenki boldog volt.

A következő nap esős volt és szomorú. De még szomorúbb volt az, hogy vendégeink bent maradtak a házban. Súlyos csalódást jelentett ez számunkra, de aztán még ennél is rosszabb következett. Sürgős utasítást kaptunk, hogy Mondorf-

ból 24 órán belül át kell költöznünk Nürnbergbe. Ezt a bajt Echer zúdította a nyakunkba. A nürnbergi börtön még távolról sem állt készen, de amit ő a londoni illetékeseknek mondott, az megtette hatását. „Odafenn” szerették volna, ha a náciák mihamarább elkerülnek a Palace Hotelből.

A parancs meghökkentett és fölbosszantott. Woody, aki annyi órán át fáradozott, amíg kidolgozta a lehető legtökéletesebb rendszert, hogy értékes információkat szerezhessünk a náciaktól, vigasztalhatatlan volt. „Hogyan is tehettek ilyet?” – kérdezte.

A négy foglyot azonnal felszólítottuk, hogy szedjék a cók-mókjukat. Mogorván távoztak a kényelmes hálósobákból, és ismét beültek a csukott mentőkocsiba. Ezúttal egyenesen igyekeztünk vissza Mondorfba a három és fél mérföldes úton, és amikor néhány perc elteltével megpillantották a Palace Hotelt, foglyaink elképedtek. Hogyan érhetek vissza Németországból ilyen hamar? Aztán rájöttek, hogy felültették őket. Von Papen iszonyúan haragudott rám. Göring nemcsak dühöngött, hanem még zavarban is volt. Azt állította cimboráinak, hogy jól ismeri a házat!

Most újra együtt voltak a többiekkel csupasz celláikban, és készülődtek az újabb utazásra, hogy szembenézzenek az ismeretlen jövővel. Nem sok idő múltán már életükért kellett küzdeniük bíráik színe előtt.

1945. augusztus 12-én, vasárnap, meleg, napsütéses reggelre ébredtünk Mondorfban. A foglyok celláikban foglalatostkodtak. A poggyászhelyiségben gondosan megjelölve súlyos bőrröndök, hátizsákok, útitáskák heverték egymás hegyén-hátán. A főbűnösök indultak Nürnbergbe, a perre.

Parancs ment Metzbe, hogy küldjenek át két C-47-es gépet Luxemburgba személyek elszállítása céljából. A repülési irány kivételével az utasokra vonatkozó minden információt a legszigorúbb titokként kezeltünk, még a pilóták sem tudtak semmit. Két közönséges katonai mentőautó állt meg a Palace Hotel előtt; tizenöt kézitáskás fogoly kilépett a kapun és beszállt. Három-három fegyveres őrt helyeztem mindkét kocsiba, s amikor a mentőkocsik ajtaját bezárták, személyautóba ültem. Végighajtottunk az álmos, kora reggeli csendbe merült Mondorfon és egész Luxemburgon. Nem voltak motoros kísérőink és nem szirénáztunk, semmi sem árulkodott arról, kiket is szállítanak a mentőkocsik. Amikor megérkeztünk a repülőtérre, a legtávolibb zugba irányítottak bennünket, ahol már ott várt a két fakó színű repülőgép, s körben ott üldögélt és napozott a legénység is.

Fiatal hadnagy lépett elő fogadásomra, amint kiszálltam a kocsiból. Közöltem Robert Densonnal, a 305-ös csapatszállító egység parancsnokával, hogy döntő fontosságú feladatot kell végrehajtania. Rámutattam az éppen bekanyarodó

mentőkocsikra. „Ha meglátja a »betegeket«, fenemód meglepődik.”

Aztán előbújtak a nácik, egyik a másik után. Denson egyszeriben felismerte von Papent, aztán Jodlt, Dönitzet és Göringet. Göring egyik kezében a vörös kalapdobozt vitte, a másikkal pedig öv nélküli nadrágját igyekezett fenntartani. Most, hogy lefogyott, az égszínkék egyenruha sem feszült rajta valami pompásan. Nadrágja leesett volna, ha elereszti. Ráadásul nagy nap volt ez az életében: évek óta ez volt az első 24 óra, amikor semmiféle kábítószer sem szedett.

A foglyokat, az öröket és a pilótákat széles félkörbe állítottuk, én pedig elmagyaráztam, kinek miként kell viselkednie. Menetleveleket íratтам alá. A csomagokat berakták a gépekbe, aztán a németek is fölkapaszkodtak a lépcsőkön. Figyelmeztettem Denson hadnagyot: „Mindenki tudja, hogy ezek itt iszonyú emberek. De nem a mi dolgunk, hogy ítélkezzünk felettük, vagyis hogy az igazságszolgáltatást a kezünkbe vegyük.” A hadnagy elvigyorodott: – „Úgy gondolja, uram, hogy senki se hagyja el a gépet ejtőernyő nélkül?”

Mindkét gépen huszonnyolc ember számára volt férőhely a géptörzs fala mentén. A gépek nem voltak szigetelve, bekárpitozva. Csak a legszükségesebb felszerelés volt bennük: egy kis „kübli” a törzs végében és egy vizelőtölcsér az egyik ajtón. A gép farában egy ejtőernyősök elhelyezésére vagy egy dzsip szállítására alkalmas lapos plató húzódott. Az ajtók és a vészkijáratok csukva voltak, de nem lehetett őket bezárni.

Mindegyik gépbe két-két kísért helyezettünk el, de csak az egyik volt 45-ös pisztollyal felfegyverezve. Úgy gondoltuk, annál jobb, minél kevesebb esélye van bárkinek is fegyvert kaparintani a kezébe. Mindkét őrnél volt azonban egy-egy „gumiszállami”, rövid bunkóshot, amellyel a legvadabb embert is le lehet csillapítani. A fegyveres őr mindkét gépben hátul foglalt helyet, ahonnan jól láthatta az őrizeteseket. Beszálláskor Göringtől el akarták venni kalapdobozát, de ő azt

kérte, hadd tarthassa magánál. Zavargás esetére bilincseket is vittünk magunkkal a gépeken, de nem volt szükség rájuk.

Hamarosan mindenki útra készen állt. Én az első gépen utaztam. Mivel az egyik fogolynak enyhe szívpanaszai voltak, Denson úgy döntött, hogy alacsonyan, 4000 láb magasságban repül. Ellenőriztük az ejtőernyőket az ülések alatt, becsatoltuk a biztonsági öveket, s a gépek kigurultak a kifutópályákhoz.

Fölszálltunk. Von Papen arca szürke volt, Göring viszont nyomban vidám fecsegésbe kezdett és szakértelemmel magyarázta az alattunk elterülő tájékoztatósi pontokat. A többiek azonban ügyet sem vetettek a kövérre. Tűnődők voltak és komorak. Göring lelkesen mutogatott lefelé, amint átrepültünk a Rajna felett, és oldalba bökte szomszédját. „Jól nézze meg! – mondta hangosan. – Most látja utoljára!”

Nem sokkal később az egyik ór előrejött. „Göring azt kérdezi, nem jöhetne-e a pilótafülkébe körülnézni. Én azt mondtam neki, hogy ez lehetetlen.” Denson hadnagy egy pillanatig elgondolkodott. „Nem, szó sem lehet róla. Itt kézigránatok és géppisztolyok vannak, meg a saját fegyvereink. Még csak az kellene, hogy átvegye az irányítást.”

A géptörzs farában Streicher kornyadozott; erőt vett rajta a légibetegség.

Nürnberg felett komor, borús volt az idő. Amikor a pilóta letette a földre a jó öreg „libuskát”, a gép kétszer-háromszor is megugrott a betonon. Egyik-másik német aggodalmas arcot vágott, de a gép hamarosan megállt. Amikor Denson hadnagy a pilótaülésből kilépve végigment a gépen, Göring kinyúlt, s megrángatta a nadrágja szárát. „*Gut masina*” – mondta az öreg pilóta savanyúan.

A repülőtér félreeső zugában, távol a főépülettől, ahová a torony irányított bennünket, egyetlen katonai fényképész várt ránk. Utasították, hogy készítsen felvételeket érkezésünkről, de még csak nem is céloztak rá, hogy kik lesznek a jövővények. A fényképész egymás után lőtte el villanófényeit a

félhomályban. Amikor Göring kászálódott le a lépcsőn, újra fölemelte a gépét. Izgatottan megnyomta a gombot, hogy megcsinálja élete nagy fölvételeit. De semmi sem történt, a gép nem exponált. Göring és a többiek pillanatok alatt bemásztak a várakozó kocsikba, és villámgyorsan eltűntek. A fényképész majdnem sírva fakadt.

Ketyeg a pokolgép

Foglyaikkal keresztülhajtottunk a csontváz épületek és a hatalmas romhalmaz között. Ennek a helynek valaha Nürnberg volt a neve. Rongyos, vézna emberek mászkáltak a bombák által szétszórt téglakupacokon. A szabad ég alatt apró tüzek égtek, amelyeknél családok főzték az ételüket; látni lehetett, hogy a magasban, a kettévágott helyiségekben is emberek laknak.

Végül megálltunk a nürnbergi börtön előtt. A börtön is súlyosan megsérült a szövetségesek pusztító erejű bombázásaitól és a tüzéség lövedékeitől, s a magas kőkerítés hézagait még csak részben foltozták be. A hatalmas Igazságügyi Palotának, amely a börtönépület mögött rajzolódott ki a ködben, csak egyik szárnya sérült meg. Éppen rohamosztagos hadifoglyok javították; közülük sokan a hajdan oly rettegett SS rangjelzéseit viselték.

Amint keresztülhaladtunk a kapun, elég aggasztó gondolat ébredt bennem: milyen közel is vannak ezek a katonák saját foglyaimhoz. Amikor pedig aznap este elhelyeztem a foglyokat celláikban, még kellemetlenebb híreket kellett hallanom. Valójában ezek közül a veszedelmes alakok közül, akiket az Igazságügyi Palotán láttam dolgozni jóval a börtönünk falai fölött, minden ötvenre csak egyetlen ór jutott. Akadálytalanul beleshettek a vezetésem alatt álló börtön udvarába, és alig volt akadály, hogy egy jól megválasztott pillanatban be is hatoljanak.

És ha mindez nem lett volna elég, hogy egy börtönparancsnoknak álmatlan éjszakákat okozzon, hát jött még rosszabb is. A börtönépület két szárnya már tele volt civil német bűnözőkkel. És ennek a börtönrészlegnek nemcsak a parancsnoka volt közismert náci, hanem az őrszemélyzet zömét is annak tartották. Milyen ellenállást fejtenének ki ezek az emberek, hogy megakadályozzák az őrizetükre bízott rabokat a kitörésben, és abban, hogy benyomuljanak az én épület-szárnyamba? Ha Mondorfban puskaporos hordó tetején ültem, itt meg valóságos pokolgép ketyegett alattam.

Sietve barikádot emeltünk börtönrészlegünk és a többi épületrész közé, és az akadályhoz őrséget állítottunk. Géppuskás őroket helyeztem el a börtönudvar kerítésfalának tetején, még többet az udvar négy sarkában álló tornyokba, és követeltem, hogy a náciakat a szomszédos épületszárnyakon végzett munkáról azonnal távolítsák el. Ugyanezek az emberek végezték a javítási munkákat a külső börtönfal három nagy omlásánál, melyeket a szövetségesek bombái okoztak, s amelyek elég nagyok voltak, hogy akár egy teherautó is áthajtson rajtuk. Eppen nagyságuk aggasztott a legjobban. Ha valami fanatikus banda a fejébe veszi, hogy egy teherautót megrak nagy hatóerejű robbanóanyaggal és nagy sebességgel keresztülrobog a falon a börtönépülethez, mindnyájan a levegőbe repülünk. Nem lett volna szabad ilyen hamar Nürnbergbe vezényelni bennünket!

Őreim parancsot kaptak, hogy minden szökevényt azonnal lőjenek le; a szökés csábítása ugyanis az ilyen lazán őrzött foglyok között igen nagy lehetett. Mi lett volna a következő ménye, ha valóban lelövünk egy szökevény főbűnöst? Mi történt volna a börtönben? Mi történt volna Európában? Vannak esetek, amikor az ember kiad egy parancsot, de közben azt szeretné, azért imádkozik, hogy bárcsak sohase kerülne sor a teljesítésére. Ha agyonlőnénk egy magas rangú német hadifoglyot, annak iszonyú visszhangja lenne mindenfelé, mi pedig talán a megszálló erők bármely más részlegénél

világosabban láttuk, milyen harag zúdulna ránk, ha valami baj történne. Szilárdan elhatároztuk: nem szabad alkalmat szolgáltatnunk arra, hogy bárki, akár jogosan, akár jogtalanul, összehasonlítást tegyen a között a bánásmód között, amelyet mi tanúsítunk foglyaink iránt és a között, amelyet a németek tartogattak az ő foglyaik számára.

A Nürnberget ért súlyos szövetséges bombatámadások folytán sok épület raskadozott. Elég volt a legkisebb rezgés, hogy egész falak omoljanak a földre. A mérnökök hosszú és kemény munkával állították helyre a régi Igazságügyi Palotát és a tárgyalótermet, ahol a történelmi jelentőségű pert kellett majd megrendezni. Egy nap azután minden előzetes jel nélkül, hatalmas dörej és porfelhő közepette, a teljes tárgyalóterem leomlott, egészen az alagsorig. Ez azt jelentette, hogy az egész építkezést előlről kellett kezdeni.

Világosan láttuk, hogy több örre van szükségünk, még-hozzá a lehető legrövidebb időn belül. Rajtunk volt a világ szeme, egyetlen hibás lépést sem tehattünk.

De megint csak kőfalként magasodott föl előttünk egyes személyek közönye. Ezeket nem is érdekelte, *lesz-e* nürnbergi per *vagy sem*. Mihelyt a katonák a tengerentúli szolgálat köteles pontszámát teljesítették, csomagoltak és hazautaztak, nem törődve azzal, milyen szükség van rájuk a háborús bűnösök őrzésénél. Egy ízben a rendelkezésemre álló zászlóaljnyi erő elenyésző létszámú csoporttá zsugorodott. Követeltem, hogy a nürnbergi börtön személyi állományának minden más támaszponttal szemben elsőbbsége legyen. De ezt sohasem sikerült elérnem. A legjobb emberek a rendfenntartáshoz kerültek. Őszintén meg kell mondanom – anélkül, hogy azt a néhány igazán kiváló katonát, aki vezetésem alatt szolgált, bírálni akarnám: én a kiselejtezett emberanyagot kaptam, ezenkívül pedig néhány nagyon közepszerű tisztet. Az Egyesült Államokból hozzám vezényelt emberek így gondolkodtak: „Nem kértük, hogy a tengerentúlra küldjenek bennünket, azt meg egyáltalán nem, hogy börtönbe osszanak be.”

Egyik tábornokunk álláspontja pedig, aki a megszálló erők – mondhatni – legfontosabb posztját töltötte be, közismert volt. Kifejezetten nem szimpatizált a törvényszékkel. Valójában azt remélte, hogy az egész ügy kudarcot vall. És ennek az embernek a szeszélyétől függött, teljesülnek-e várakozásaim a legfőbb német háborús bűnösök őrzéséhez szükséges emberanyag tekintetében!

A börtönben általában kétszázötven foglyot őriztünk. Az újonnan érkezőkkel és a távozókkal együtt összesen négyszázötvenen mentek át a kezem alatt. A különböző cellákban ott volt az a „legfőbb” húsz ember, akiknek különböző bíróságok elé kellett majd állniuk, továbbá azok, akiket tanúként tartottak fogva, végül a gyanúsítottak, akiket kihallgattak. Mintha ez nem lett volna elég, hamarosan még egy csoport női fogoly is érkezett, holott nem rendelkezünk női őrszeméllyel.

Az egyik női fogoly Margaret Blank volt, a hírhedt kémnő, aki sikerrel közeledett Európa néhány legfontosabb államfőjéhez, sőt némelyikük ágyasa is lett. Lehetett valami rejtett szekszepilje, én azonban nem találtam rajta semmi vonzót.

Mialatt a legkülönbözőbb utakon igyekeztem női őrszemélyzetet szerezni, Fräulein Blank alaposan kihasználta a helyzetet. Egy alkalommal megállt cellája közepén, és az őrszeme láttára ledobálta valamennyi ruhadarabját. Az őrszerecsére, illetmudo módon viselkedett. Utasította a foglyot, hogy azonnal öltözzék fel, az esetet pedig jelentette. Szerencsém volt. Más börtönökben, ahol hasonló viszonyok uralkodtak, az őrszerek olykor összeszűrték a levelet a női foglyokkal.

Az erőviszonyok csak ez után az eset után változtak meg a javamra. Kértem egy csoport női segédszolgálatost meg egy nővért, és mindenekelőtt kértem, hogy osszák be hozzám Grace Auer századosnőt, akit az Egyesült Államokban és a Scotland Yardon képeztek ki katonai rendőrré. Néhány lusta és konok ember irodáján át kellett utat törnöm ahhoz, hogy

kérésemet teljesítsék, de a végén csak sikerült. Éppen ideje volt.

Frau Himmler, Hitler hírhedt SS-vezérének felesége érkezett meg kihallgatásra a kislányával. Levetkőztették, átkutatták, és egy fiola ciánkálit találtak a kabátja hajtókájába varrva.

Egy másik börtönben a hírhedt Ilse Koch, a „buchenwaldi szajha” teherbe is esett, mégpedig állítólag egy őrtől.

Őrült volt-e Hess?

Katonai mentőkocsi hajtott be a börtön területére, s két ór ugrott ki belőle. Két dzsipre való katona tolatott mögéjük. A kocsi hátsó ajtaján át vékony, zavart arcú férfi lépett a földre. Rudolf Hess visszatért Németországba.

A borotvátalan és szenvtelen Hesst a madley-i repülőtéren ültették gépre Angliában, Abergavenny közelében, Monmouthshire-ben. Először a Nürnberg melletti Furthba repült, ahová érte küldtem a mentőkocsit és az őrséget. Hess szürke öltönyt és gyűrött filckalapot viselt, és két táskát cipelt.

Négy évvel és öt hónappal korábban hagyta el Németországot, amikor egy Messerschmidt gépen szenzációs magányos repülőutat tett Skóciába. Maga vezette a vadászgépet, s amikor kifogyott az üzemanyaga, ejtőernyővel kiugrott, és sikeresen földet ért. Egy polgárőr parancsnokságra vitték, ahol kijelentette, hogy Hamilton herceggel kíván találkozni. Aztán előadta küldetését: azért érkezett, hogy előkészítse a béketárgyalásokat Hitlerrel.

Winston Churchill miniszterelnök éppen Oxfordshire-ben töltötte a hét végét baráti körben, és „A Marx testvérek vadnyugaton” című amerikai burleszkfilmet nézte, amikor a Downing Street 10-ből sürgősen telefonhoz hívták. „Hess Skóciába érkezett!” – mondta a hitetlenkedő hivatalnok a vonal másik végén. Aztán Hamilton herceg lépett a kagylóhoz, aki közben már találkozott a hármasszámú náccal, és magyarázatot fűzött az eseményhez. Hess közölte vele, hogy

találkozni szeretne a királlyal és a legfelsőbb brit hadvezetéssel. Ő beszélte rá Willi Messerschmidtet, a repülőgépgyárost, hogy bocsásson rendelkezésére egy vadászgépet. Tárgyalni akart.

Hessnek balszerencséje volt, utazása kudarccal végződött. Nem láthatta a királyt, és csak alacsony rangú brit hivatalnokok tárgyaltak vele. A háború hátralevő részét börtönben töltötte; egy ideig a londoni Towerben őrizték.

Most végre hazatért. Egyenesen a vizsgálószobába került, ahol ruházatát és testét alaposan átkutatták, nincsenek-e nála öngyilkosság elkövetésére alkalmas eszközök. A kihallgatóhelyiség felé menet ott haladtam Hess és az őr mögött, amikor láttam, hogy éppen Göringet vezetik felénk a folyosón. Hess azonnal felismerte Göringet, megállt, és karját náci köszöntésre lendítette. Göring meglepetve bámult rá, de nem viszonozta a tisztelegést; ez tilos volt a börtönben.

Meg is mondtam Hessnek: „Így többé ne köszönjön. Ezt nem tűrjük. Ebben a börtönben ez a mozdulat visszataszító.”

Rám nézett mélyen ülő, fekete szemével. „A náci köszöntés – felelte szenvtelenül – nem visszataszító.”

Közöltem vele, hogy a nürnbergi börtönben én szabom meg, melyik köszöntés milyennek minősül s azt is, hogy visszataszító-e vagy sem. Aztán véget vettem a kialakuló folyosói szópárbajnak, és Hess az irodámba kísértettem. Göring vigyorogva ment tovább az őrével.

Leültem az íróasztalomhoz, szemközt az álló Hess-szel. Hídeg, üveges tekintettel nézett rám.

Tolmácsomhoz fordultam és közöltem: „Ismertetjük a fogollyal a börtönszabályzatot...” Hess közbeszólt: „Nincs szükség tolmácsra. Értem amit mond. Beszélek angolul.”

„Márpedig, Hess, ennek ellenére tolmácsot fogunk használni – feleltem. – A foglyokkal mindig tolmács révén érintkezem.” Ezután részletes felvilágosítást kapott, mit várunk el tőle. Hallgatott. Arcâ kifejezéstartan, tekintete üres maradt. Aztán – továbbra is szenvtelen arccal – így szólt: „A vizs-

gálószobában elvették tőlem a csokoládémat. Adják vissza. Meg akarom tartani... Mérgezett. Ez volt az angolok egyik próbálkozása, hogy megmérgezzenek. Félre akarom tenni a védekezésem számára. Mértékletességgel az angolok többi kísérletét is megghiúsítottam, hogy eltegyenek láb alól. De bizonyos betegségek támadtak meg. Az angolok bánásmódjától gyomorbántalmaim keletkeztek.”

Az őr elment és elhozta a kérdéses édességet, három tábla bontatlan angol csokoládét, amelyeknek a csomagolása most is éppen olyan érintetlen volt, mint amikor kikerültek a gyárból. Hess azt állította, hogy mint bizonyítékra, szüksége van rájuk.

Őrült volt-e? Az újságcikkek azt a benyomást keltették az emberben, hogy az. A szövetséges tiszték jó része is így vélekedett.

Megnéztem Hesst: a szemét, csontvázszerű testét, bozontos szemöldökét. Szúrósan nézett, és nyilván tele volt indulatokkal. De attól kezdve, hogy ez az elnyűtt kabátos, pilótabakancsos figura a csokoládéről kezdett beszélni, arra a meggyőződésre jutottam, hogy egész őrülsége merő megjátás. Akkoriban szóbeli és írásbeli jelentéseimben is kifejtettem: közönséges szimuláns.

Később ezt meg is mondtam neki. Igaz, volt benne valami abnormális: „őrületen” haragudott rám, amiért nem hittem neki. Elcsörtetett 12 × 16 láb (kb. 3,6 × 4,8 m) nagyságú kőcellájába, és elhelyezkedett, mialatt a tiszték leltárba vették a holmiját.

Másnap, amikor végigjártam a börtön területét, ismét alaposan megvizsgáltam a még mindig kijavítatlan hézagokat a falban. Tudtam, hogy őrségem nem elég erős, hogy egy direkt támadásnak vagy kiszabadítási kísérletnek ellenálljon. Valójában egy ilyen támadás ekkoriban a siker minden reményével kecsegtetett volna.

Az SS-katonák még mindig ott dolgoztak a börtön körül

a falomlásokon, és önmagukban is veszedelmes erőt képviseltek, amellyel számolni kellett.

Aztán bekövetkezett, amitől félttem.

Göring egy ór kíséretében haladt a nyitott függőfolyosón. Ez az átjáró híd a börtönt és az Igazságügyi Palotát kötötte össze. Az ór fegyvert viselt, mivel elhagyta a börtön területét. Ha a börtön területén belül maradtak volna, ő is, mint mindenki más, fegyvertelen lett volna.

Mivel az őrnél pisztoly volt, a szabályzat szerint hat lépés távolságban kísérte a foglyot; így akartuk elejét venni ugyan is, hogy a kézharcban járatos fogoly esetleg váratlan támadást intézhessen az ór ellen. Göring elől baktatott, tekintetét az Igazságügyi Palota felé fordítva. A fal teteje felől hirtelen surrogó hang, majd tompa koppanás hallatszott, Göring mögött súlyos, nyolchüvelykes SS-bajonett fúródott a deszkapallóba. Az ór előkapta 45-ösét és fölpillantott. De senkit sem látott.

Csak egyvalaki tudhatja, hogy a rohamként Hermann Göringnek szánták-e vagy pedig az őrnek, hogy Göring elmene-külhessen – az, aki dobta. És azt sem fogjuk sohasem meg tudni, mit tett volna Göring, ha cinkosának sikerül megölnie az ór. Ha pedig Göring hagyja ott a fogát, ugyan ki bizonyíthatta volna, hogy nem az amerikaiak ölték meg?

Az eset éles fényt vetett őreink létszámának szánalmas voltára. Még ma is mindig ez jut eszembe, valahányszor előszedem a már rozsdamarta bajonettet nürnbergi emlékekkel teli dobozomból.

„Az első embert le kell lőni...”

Alighogy kicsomagoltam a holmimat Nürnbergben, elkezdtem kilincselni a hadvezetésnél, adjanak megfelelő katonákat és tiszteket. Szolgálatvételem teljes ideje alatt 600 százalékos volt az őrszemélyzet rotációja, ami sokak számára egymagában is elég lett volna, hogy föladják a játszmát.

A foglyokat éjjel-nappal megfigyelés alatt kellett tartani, s a kis létszámú személyzeten kezdtek kiütközni a megfeszített szolgálat jelei. Októberre kritikussá vált a helyzet. Kérelmemet, hogy adjanak több embert, egyik hivatal a másikhoz küldözgette minden eredmény nélkül. Végül is Gill tábornokhoz folyamodtam, az ügyészség amerikai vezetőjéhez. Közöltem vele, hogy három nappal korábban az 1. gyalogos hadosztálytól egy zászlóaljnyi embert kértem, de mindössze huszonnyolc főt voltak képesek összeszedni. Ezek az emberek is újoncok voltak, és ha ki is képzem őket a börtönszolgálat bonyolult munkájára, tudom, hogy rövid időn belül visszatérnek az Egyesült Államokba, mivel valamennyiüknek hamarosan letelik a szolgálati ideje.

Nem volt elég emberünk, hogy az őrfeladatokat a megfelelő módon ellássuk, s a kulcsemberek is nap mint nap ott hagytak bennünket. Ebben a helyzetben a foglyokat csak félpercenként lehetett ellenőrizni. Ez pedig nem volt elég.

Gill tábornok nem sokat tudott segíteni. Börtöntisztjeim megdöbbentő történeteket meséltek az örök viselkedéséről. Néhányan az újak közül, akik nemrég érkeztek az Egyesült

Államokból, disznó szavakat írtak a cellák mellett a folyosó falára. Az őrekre altiszteknek kellett felügyelniük, akik megakadályozhatták volna az ilyesmit, de tehetetlenek voltak. Így hát méltatlankodásuk és tiltakozásuk ellenére, magukkal az altisztekkel tisztíttattam meg a falakat. Egyetlen altisztet sem szabad testi munkára fogni, a kötelességmulasztással okozott kárt viszont helyre lehet hozatni velük.

Nemcsak használhatatlan őreket küldtek hozzám, hanem olyan tiszteket is, akiknek sohasem lett volna szabad tiszti rangot kapniuk. Fegyelmük a félelmen alapult, ez pedig a legrosszabb fajta fegyelem.

Aztán olyan dolgok történtek, amelyek az egész nürnbergi per összeomlásához vezethettek volna.

Volt a törzskaromnál egy magas rangú tiszt, akit zászlóalja kétszáz emberével együtt hozzám osztottak be. Más szavakkal, bár szigorúan véve nem tartoztak hozzánk, velünk dolgoztak, az én parancsnokságom alatt. Ezt a kétszáz embert a börtönszolgálatosok ellenőrzésére, a börtönben számunkra dolgozó hadifoglyok felügyeletére, irodai munkákra és a szállítások lebonyolítására használtuk. Ők lettek az állomány kulcsemberei.

Egyik éjszaka saját legénységem egyik tagja felébresztett, és közölte, hogy baj van. A tiszt el akarja hagyni a börtönt, és kétszáz emberét is magával akarja vinni. Nyilvánvaló bizonyítéka ennek, hogy Franciaországból tizenhat gépkocsivezető érkezett négy teherautóval. És nemcsak az embereket akarják visszavinni a hadtáphoz (hivatalosan még mindig a hadtáp parancsnoksága alá tartoztak), hanem járműveiket is. Ez a magas rangú tiszt titkos kapcsolatban állt a hadtáp Franciaországban állomásozó dandártábornokával, s az volt a terve, hogy tudtom nélkül útnak indul embereivel.

Azonnal lesiettem a gépkocsiparkolóhoz. Őreket állítottam és parancsot adtam: „Az első embert, aki ma éjjel ki akar hajtani a parkolóból, le kell lőni!” Pisztolyt vittem magammal, és habozás nélkül használtam is volna. A kétszáz ember-

nek pedig megparancsoltam, hogy maradjanak körletükben. Ha valaki mégis távozni próbált volna, az már zendülésnek minősül. Aznap éjjel tizenhat dolgavégezetlen gépkocsivezető oldalgott ki a börtönépületből.

A háborús rendtartás egyik cikkelye kimondja, hogy ha zendülés veszélye forog fenn, a parancsnoknak akkora erőt kell felhasználnia, amelyet a zendülés elfojtásához szükségesnek lát. A szükséges erő megállapítását teljesen a parancsnok megítélésére bízzák; ha azonban a szükségesnél nagyobb megtorlást alkalmaz, a vizsgáló bizottság vagy vizsgáló bíróság, amely az intézkedésre vonatkozó magyarázatot meghallgatja, gyilkosság címén is vádat emelhet ellene.

Természetesen mindezt végiggondoltam, amikor gépfegyveres őrséget állítottam a parkolóhelyhez.

Nem sokkal ezután a szóban forgó tiszt hétvégi szabadságot kért, és mialatt távol volt, elhelyeztette magát Nürnbergből. Soha többé nem tért vissza.

A merev, katonás Wilhelm Keitelnek, az OKW korábbi vezetőjének igencsak fájt a feje a háború alatt, főfájását pedig egy fiatal angol katona okozta, M. S. Neave főhadnagy. Neave 1940-ben esett fogságba, két évvel később azonban megszökött a német fogolytáborból. Továbbharcolt a hadseregben; ismét elfogták, de ő megint csak megszökött, sőt más szövetséges hadifoglyokat is átbújtatott a dróton. Keitel akkoriban iszonyú dühbe gurult Neave tetteinek hallatára, ezért parancsot adott, hogy fogják el élve vagy halva. Sőt odáig ment, hogy vérdíjat tűzött ki a főhadnagy fejére, és a parancsot saját kezűleg írta alá.

Amikor már itt volt az ideje, hogy a foglyoknak kézbesítsük a vádiratot, Neave felkeresett engem a börtönben. Egy bizonyos vádiratot ő maga, saját kezűleg szeretett volna átadni.

Keitel késő délután a cellájában tartózkodott; a nap éppen lenyugvóban volt, az ég beborult. Kinyitattuk a zárka ajtaját, s Neave meg én beléptünk; mögöttünk jött az őr, egész építményt egyensúlyozva karján a vaskos vádiratokból.

Bemutattam Keitelnek Neave-et. A tábornok arcán bíborvörös hullám futott végig. Neave átnyújtotta Keitelnek az okmányt, amely a tábornok háborús bűneit sorolta fel. A cellában pattanásig feszült a hangulat. A német lehajtotta a fejét, átvette az okmányt, de egyetlen szót sem szólt. Aztán becsapódott mögöttünk az ajtó.

A szomszédos ajtó Hess cellájába nyílt. Hess átvette az okmányt, futólag rápillantott, aztán újra fölvette a regényt, amelyet éppen olvasott.

Hamarosan valamennyi fogoly kézhez kapta a vádiratot. Pontosan tudták; mivel vádolják őket.

Első kategória: Közös összeesküvési terv, amelynek során a vádlottak más személyekkel együtt mint vezetők, szervezők, felbujtók vagy bűntársak olyan közös terv vagy összeesküvés előkészítésében vagy végrehajtásában vettek részt, amelynek célja béke elleni bűntettek, háborús bűntettek és emberiség elleni bűntettek elkövetése volt. A vádlottak egyénenként felelősek a tetteikért.

Második kategória: Agresszív háborúk tervezése, előkészítése, megindítása és viselése, amely háborúk egyben nemzetközi szerződések, egyezmények és biztosítékok megszegését is jelentették.

Harmadik kategória: A fegyveres erők által lerohant területek megszállása idején a vádlottak a polgári lakosság szisztematikus megfélemlítése érdekében civil egyéneket meggyilkoltak, megkínóztak, kegyetlen bánásmódban részesítettek és törvényes eljárás nélkül bebörtönöztek. A gyilkosságokat és a kegyetlen bánásmódot a vádirat szerint a legkülönbözőbb módokon valósították meg, mégpedig: agyonlövés, akasztás, elgázosítás, kiéheztetés, túlzásúfolás, rendszeres éheztetés, rendszeres túldolgoztatás, olyan munkafeladatok kitűzésével, amelyek meghaladják végrehajtóik erejét, elégtelen egészségügyi és orvosi ellátás, rúgás, verés, mindenfajta brutalitás és kínzás, beleértve a tüzes vas alkalmazását, a körömlétepést, operációkkal és más úton kísérletek végzése eleven emberi lényeken... rendszeres népiirtás, illetve faji és nemzetiségi csoportok kiirtása, elsősorban zsidóké, lengyeleké, cigányoké és másoké.

Negyedik kategória: A vádlottak olyan politikát vezettek be, amely Németországban üldözött, elnyomott és kiirtott mindenkit, aki ellenséges magatartást tanúsított, hihetőleg

tanúsított vagy tanúsíthatott a náci kormányzattal szemben és az első kategóriában leírt közös tervvel vagy összeesküvéssel szemben. „Ezeket a személyeket – folytatta a vádirat – törvényes bírói eljárás nélkül bebörtönözték, »védőőrizetben« tartották vagy koncentrációs táborokba zárták, és üldözésnek, megalázásnak, megnyomorításnak, szolgaságba döntésnek, kínzásnak és meggyilkoltatásnak tették ki...”

A vádiratok természetesen nagy részletességgel taglalták az egyes vádlottak által elkövetett bűnöket és a nevezettek személyes felelősségét.

Göring például azt olvashatta cellájában, hogy pozícióját, személyes befolyását és Hitlerhez fűződő bensőséges viszonyát a náci összeesküvők hatalomra jutásának elősegítésére és a nácik Németország feletti uralmának megszilárdítására használta fel; részt vett az agresszív háborúk kitervelésében, másokat a részvételre felhatalmazott, irányító szerepet játszott, és maga is részt vett a hármaskategóriában felsorolt háborús bűnök és a négyes kategóriában felsorolt emberiség elleni bűnök elkövetésében.

Ribbentrop, aki Mondorfbán olyan boldogtalan és szerencsétlen volt, most ugyancsak kézhez kapta vádiratát. Azzal vádolták, hogy a Führer külpolitikai tanácsadójaként, rendkívüli nagykövetségként és londoni nagykövetségként, továbbá számos más funkciójában mind a négy vádpontban bűnös.

És végig az egész, cellákkal teli épülettömbön ugyanígy olvasták a foglyok a vád tárgyát képező bűneik hosszú sorát, amelyről tudhatták, hogy valószínűleg bitófára juttatja őket.

Jogunk volt-e perbe fognunk őket? Sok kiváló jogász írt könyvet arról a kérdésről, hogy vajon felelősségre lehetett-e vonni a nácikat háborús cselekményeikért? „Hát nem azt tették, amit parancsoltak nekik?”

A Nemzetközi Katonai Törvényszék egyszer s mindenkorra kimondta, amit soha addig még ki nem mondtak, hogy tudniillik, ha valaki törvényellenes cselekményt követ el, még ha az elkövetéskor hivatali pozíciót tölt is be s a szóban forgó

bűncselekményt éppen ilyen minőségében mint valamely politikai testület tagja követi el, tetteiért akkor is egyéni felelősséggel tartozik. Az emberiség vagy a természet elleni bűncselekmény, amely bűn a magánéletben a rendes bíróság előtt, bűn marad akkor is, ha parancsra követték el. A katona felettesei „minden *törvényes* parancsának” teljesítésére esküszik fel. Nem tudok róla, hogy bárki is „*minden* parancs” teljesítésére tett volna esküt. Amikor egyesek azzal vádolták Hitlert, hogy ő tervezte a tömeges kivégzéseket, s a többieknek csak megparancsolta, hogy hajtsák végre, nekik kellett volna a parancsokat – a fennálló törvények alapján – törvényellenesnek nyilvánítaniuk és megtagadniuk.

Teljesen elhibázott az az állítás, hogy a *perre lex post facto* alapon került sor (vagyis a vádlott nem tudhatta, hogy létezik olyan törvény, amellyel tettei összeütközésben állnak, illetve utólag hoztunk törvényeket, s most azt állítjuk, hogy ezeket a vádlottak megszegették). A hadviselő népeket nemzetközi bíróságok már réges-régen messzemenően figyelmeztették a következményekre. A náciak nagyon is tisztában voltak a nemzetközi jog alapján rájuk háruló kötelezettségekkel. Maga Hans Frank jegyezte meg a háború alatt: „Mindannyian rajta vagyunk a háborús bűnösök Rooseveltféle feketelistáján. Enyém az egyes sorszám.”

Látogatás a nürnbergi börtönben

Ekkorra már a világ minden tájáról érkeztek látogatók. A védőket kiválasztották, a tárgyalóterem készen állt, a foglyok pedig nagy buzgalommal dolgoztak védekezésükön. Szenátorok, a kongresszus küldöttei, brit főrendek, magas rangú tisztek és jogászok akarták látni a bírói emelvényt, ahol a perek perének le kellett zajlania. Sokat közülük végig kellett kísérenem a börtönön és természetesen sok olyat is, akikben kényszerű, szinte morbid kíváncsiság élt, hogy szemtől szembe lássák a gonosztevőket.

Most hát az olvasót szeretném újabb sétára vezetni. Induljunk el az Igazságügyi Palotából. Az 57-es szoba ajtaja – melyen a „Védelem” felirat olvasható angol és német nyelven – zárva van. De bejutunk, s látjuk, hogy a helyiséget drótháló osztja ketté. Az egyik oldalon ülnek a foglyok és őreik, a másikon a német védők. Összeaszott, ősz hajú ember lép be, és felakasztja a kabátját. Az őr megmotozza. Az ügyvéd átnyújtja az őrnek iratköteget is, az pedig egyenként átlapozza, és megrázza a papírokat. Borotvapengék lehetnek a papírlapok között. Az idős férfi arca szenvtelen marad a vizsgálat alatt; a fiatal amerikai bólint, ő pedig helyet foglal a fogollyal szemben. Halk, német nyelvű mormolás kezdődik, tehát munkához láttak...

A folyosón továbbhaladva, fából készült magas válaszfal állja utunkat, rajta „Tilos a bemenet!”, „Tessék kopogni!” feliratok. Bekopogunk. Megnyílik egy kémlelőlyuk, és valaki

megnéz bennünket. Megmutatjuk engedélyeinket; az ajtó kinyílik, mi pedig belépünk. Fegyveres amerikai katona áll előttünk. Szótlanul ellenőrzi iratainkat és továbbenged.

Tökéletes csend van, csak lépteink kopognak a kőkockákon. Az az érzésünk, mintha ellenséges világba surrantunk volna be. Az újonnan készült, fából összerótt, fedett átjáróhoz érkezünk, amely a börtönépületbe vezet. Újabb iratellenőrzés következik, s nyomban újabb akadály egy magas vasajtó képében, majd újabb lesőlyuk, újabb igazoltatás. Az átjáróba vékony réseken át szűrődik a fény, mégis inkább az az érzésünk, hogy falak fognak körül, hogy el vagyunk zárva a külvilágtól. Végre egy újabb ajtón át kijutunk a friss levegőre, a szabad ég alá. A sétaudvarban vagyunk. Foglyok caplatnak egymás után egyhangú némaságban. Minden fogoly mögött nyolc lépésnyire ott az őr. Látjuk Göringet világoszürke egyenruhájában, a nyomorúságos Hesst, amint gondolataiba mélyedve összevonja bozontos szemöldökét, mögötte az apró termetű, aggodalmas képű Funkot. Az őrök csak rövid gumibottal vannak felfegyverkezve. Ha fölpillantunk, további őröket látunk a falakon és az őrtornyokban puskákkal és géppuskákkal. Az udvar biztosítva van.

Ismét a zárkaépületbe megyünk; átjutunk egy újabb vasajtón, ahol feljegyzik a belépési időt. A bennünket kísérő tiszt is aláírja a nyilvántartást. Ebbe az épületrészbe kísérő nélkül belépni tilos. Munkaruhába öltözött ember halad el mellettünk a folyosón, mögötte őr. A férfi kezében seprű, amelyet benyújt az egyik cellaajtó felső felébe vágott apró nyíláson. Ő is hadifogoly. A művelet közben senki sem szól egy szót sem. Súlyos csend nehezedik ránk, melyet csak a bőrtalpak szaggatott kopogása tör meg, amint az emberek továbbhaladnak a kőkockákon. Megállunk a 26-os számú cella előtt, amely Kaltenbrunneré. Valami kis polcfélén, az ajtó külső oldalán, fületlen bádogbögre áll. Kinyúl egy kéz, s megfogja a bögrét, a hadifogoly pedig egy vizeskannából teletölti, majd továbblép a következő cellához.

Ha válla fölött visszanéz, ott láthatja maga mögött az őrt, mint valami árnyéket. A hátborzongató csönd a teljes magány érzetét kelti, mintha megállt volna az idő; odakint a világ fut a dolga után, de erről a zugról megfélekedtek. Mintha magát a levegőt is börtönbe zárták volna itt.

Odébb újabb cellasor következik, majd a raktár, ahol táskák tömege sorakozik a polcokon. De van itt sétatart is, esernyő is, mindegyiken cédula a tulajdonos nevével és a táskák leltárjegyzékével. Göring pompás és csillogó vörös bőr táskakészlete kirí a polcon a mellette álló ütött-kopott kofferok közül.

Néhány ajtóval odébb nyílik a könyvtár. Ebbe a zárkába polcokat építettek, s rajtuk sorakoznak a könyvek, melyek közül a legtöbb német nyelvű, néhány pedig angol. De vannak iratok és dossziék is – ezeket a foglyok kérték, hogy a védelemhez felhasználják őket. Egy másik cellában egymásra tornyozott, frissen mosott fehérnemű. Aztán egy vaslépcsőn fölkapaszkodunk a következő emeletre; lépéseink zaja visszahangzik az egész épületben. A lépcsőfeljárót drótháló fogja körül, hogy az esetleges öngyilkosságot megakadályozza. Ha letekintünk oda, ahol az előbb jártunk, egy sor őrt látunk, amint minden egyes cella előtt megállnak és a kémlelőnyíláson keresztül bepillantanak.

Az emeleti cellákban őrzött foglyok nem perre várnak, ők más okból vannak itt. Itt kissé több a szabadság és kissé enyhébb a felügyelet. A konyhákban német hadifoglyok készítik a marhahúst az ebédhez; ruhájuk makulátlan fehér, eszközeik ragyognak. Az egyik fogoly angolul olvassa az étlapot. „Angolul tanulunk – mondja félénken. – Esténként veszünk órákat. Az amerikaiak megengedik, hogy mást is tanuljunk, hogy mire hazamegyünk, jobban fel legyünk készítve a civil életre.”

Ezeket az embereket újra meg újra lenyomozták. Legtöbbjük a Wehrmacht sorkatonája volt, és gyanún felül áll. Most már egy közös céllal rendelkező csoport tagjai. Amíg a náci vezérek cellái csupaszok, kopárak, s híjával vannak minden-

nek, amivel esetleg öngyilkosságot lehet elkövetni, ezeknek kényelmes ágya van vastag katonai matracokkal, sőt képek függenek a falon. Aztán az egészségügyi szobába lépünk, ahol kellemes külsejű, őszülő úr ül az asztal mögött. Dr. Ludwig Pflücker fölkel, és üdvözlöl bennünket; intelligens, művelt ember, aki folyékonyan beszél angolul. „Pillanatnyilag minden fogoly egészségi állapota kielégítő” – jelenti mosolyogva. A falakat körben vastag takarók fedik, hogy megfelelő meleg legyen az orvosi szobában. Csak pár lépés és a fogorvosi műtőbe érkezünk; a fogorvosi műszerek tiszta, fehér törülközőn sorakoznak, hogy ellenőrizni lehessen őket. Minden kezelés után újra meg újra megszámlálják valamennyit. Nem sokkal távolabb Dr. Philip Hambach mosolyogva és büszkén mutogatja a fizioterápiás szobát hősugárzóival és egyéb gyógyítóberendezéseivel. Aztán kint vagyunk ismét a függőfolyosón, s észrevevesszük, hogy az egyik cella ajtaja nyitva áll. Odabent gyalulatlan fapad, rögtönzött oltár, rajta feszület. A helyiség nagyobb, mint a többi cella; valójában két cella, válaszfal nélkül. Az egyik sarokban kis méretű harmónium áll. A nürnbergi per vádlottainak kápolnájában vagyunk, ahol a hírek szerint Göring tele tüdőből énekel, bár hinni nemigen látszik, s ahol az áhítatos Frank olyan elmélyülten imádkozik. Mibennünk pedig, akárcsak a hajdani látogatókban, már eddig is mindenféle érzelmek ébredhettek. Éreztük a teljes lehangoltságot, megéreztük a bűnt a börtöncelláinkban sorsukat váró emberek láttán, most pedig megszentelt helyen járunk, ahol – azt mondják – legalább néhányan bocsánatért esedeznek azok közül, akiket az emberiség ellen elkövetett iszonyatos bűnökkel vádolnak.

Amint visszaérkezünk a földszintre, továbbhaladtunkban bepillantunk Hess cellájába. Egyszerű vaságy van mereven a falba rögzítve, rajta két pokróc. A törékeny asztalkán néhány könyv és egy törülköző hever. Mellette szék, s ráterítve összehajtogatott pokróc nyújt valamelyes kényelmet a vézna, csontos fogolynak. A szék elég szilárd, az asztal azonban

olyan gyenge, hogy még a pehelykönnyű Hess alatt is összeroskadna, mielőtt a fogoly elérhetné róla a magasan nyíló, apró rácsos ablakot, hogy törülközőt vagy ruhacsíkokból sodrott kötelet csomózzon a rács rúdjaira. Durva kőművesmunka nyomai mutatják, hogy a cellában eltüntettek minden kiszögellést, ezzel is csökkentve az öngyilkosság lehetőségeit. A falakon nincsenek képek, mivel felfüggesztésükhöz szög vagy kampó kellene. Csupán egyetlen rejtett szöglet van, ahová az őr nem láthat be. Csak a szűk kis sarokbemélyedésben, ahol a vécé van, ott érezhet a fogoly valamelyes elkülönültséget; kintről csupán a térdét látni. Ez az egyetlen hely, ahol nem érez magán figyelő tekintetet a napnak csaknem mind a 24 órájában.

Ley a halálba menekül

Dr. Leonardo Conti, az „irgalomból gyilkoló” náci, aki fajtisztasági mániájában százezreket küldött a halálba, október 6-án úgy vélte, hogy nem képes többé szembenézni a világgal. Kétségbeesésében a cella falához állította a székét, fölállt rá, és nyaka köré hurkolta a törülközőjét. A törülköző másik végét az ablak vasrúdjához kötözte, aztán leugrott.

Őt a többiek után állították volna bíróság elé azokért a bűncselekményekért, amelyeket az egészségügyi szolgálat főnökeként Himmler, Frick és Göring irányítása alatt követett el. Conti kezdeményezte az embereken végzett orvosi kísérleteket, ő hatalmazta fel a német börtönöket, elmeógyógyintézeteket, szeretetházakat és egyéb intézményeket, hogy az irgalom örve alatt megöljék a gondjaikra bízottakat.

A háború kitörése után az ő szorgalmazására végeztek kísérleteket embereken különböző baktériumok és mérgek hatásának földerítésére. Az ő meghibbant agyában született meg azoknak a kísérleteknek a gondolata is, melyek során embereket megfagyasztottak, majd mezítelen nők mellé fektették őket, hogy megállapítsák, vajon a női test melege és szexuális stimuláló hatása segít-e megindítani a vérkeringést. Azt állították róla, hogy a rabszolgamunkára hurcolt hadifogoly nőket SS-katonákkal megerőszakoltatta, aztán a lábuknál fogva fölakasztatta, hogy megtudja, vajon a függőleges testhelyzet elősegíti-e a teherbe esést.

Mielőtt Conti a halálba ugrott volna, húszoldalas nyilatko-

zatot körmölt politikai és orvosi karrierjéről és Hitler egészségi állapotáról a berlini végnapokban, továbbá levelet írt a feleségének. Ezt írta: „Véget vetek életemnek, mert eskü alatt hamis tanúságot tettem. Teljesen elment az eszem. Hónapok óta búskomorság, halálvágy, rettegés és látomások gyötörnek, bár sohasem voltam gyáva. Nagyon szerettem volna viszontlátni családomat.”

Contit eltemettük, a börtönablakokról pedig mindenféle kampót vagy kiálló rudat eltávolítottunk. Parancsom értelmében ettől kezdve a székeket nem volt szabad négy lábnál közelebb helyezni az ablakhoz.

A börtönben elkövetett öngyilkosság súlyos kockázat minden börtönparancsnok számára, most azonban, hogy a világ figyelme a bebörtönzött náci vezetők felé fordult, kétszeresen súlyos volt a helyzet.

De alig telt el három hét, újabb öngyilkosság történt.

A mindenki által megvetett Dr. Robert Ley, akinek vad antiszemitizmusát csak Streicheré múlta felül, egyre idegebben viselkedett. Éjszakánként posztópapucsban álmatlanul járkált cellájában, és gyakran sírt. Valósággal összeroppantotta a vádirat.

1945. október 25-én este nagyon furcsán viselkedett, s ezért az őrk gondosan figyelték. Este 8 óra 10 perckor az őrszem, akinek Leyt kellett megfigyelnie, benézett a kerek nyíláson. A fogolynak csak a lába látszott a vécé beszögellésében. Az őr beszólt, de sem választ nem kapott, sem mozgást nem észlelt. Erre három másik, sebtében riasztott őrral benyomult a cellába.

Dr. Ley megfojtotta magát. Kabátja cipzárját a víztartály emelőjéhez kötötte, nyakára pedig törülközőt hurkolt. Összetépett alsónadrágot gyömöszölt a szájába, hogy a fuldoklás és az agónia hangjait az őrk ne hallhassák meg. Mindenféle jegyzetet hagyott maga után.

Tudtuk, hogy az öngyilkosságokat nem titkolhatjuk el a többi fogoly elől. Először a férfiakat tájékoztattam, azután

pedig szembe kellett néznem a női foglyok tájékoztatásának kínos feladatával is. A nők között ott volt Hildegard Bruninghoff, Ley hajdani titkárnője, aki Ley gyermekeit is gondozta, s állítólag gyermeket szült főnökének. Másnap mindjárt ebéd után átmentem a női foglyok épületszárnyába. „Leülhetnek – mondtam nekik. – Megdöbbenő bejelentést kell tennem, amely önök közül egyeseket igen súlyosan érinthet. Ha kellemetlen híreink vannak, mint a jelen esetben is, azokat magam közlöm. De semmilyen tény és semmilyen érzelem nem változtathat azon, hogy a híreket tárgyilagosan és röviden tudassam. Ezért tudomásul kell venniük a bejelentés esetleges nyíltságát és ridegségét. Ugyanis igen egyszerű hírről van szó. Dr. Leyre vonatkozik. Dr. Ley, a Nemzetközi Katonai Törvényszék által vádolt személyek egyike, tegnap este cellájában öngyilkosságot követett el. Nem látom szükségét, hogy bővebb információt adjak, most pedig, ha valamelyikük távozni akar, megteheti.”

Hildegard Bruninghoff megrendült, és a fal felé fordult, hogy elfojtsa könnyeit. Közöltem, hogy Dr. Kelley bárkinek segítséget nyújt, aki távozni akar. Hildegard Bruninghoff nyomban elindult cellája felé Dr. Kelley, a börtönparancsnok-helyettes és egy gondozónő társaságában.

Az orvos kiállította Dr. Ley halotti jelentését. Ley erős alkoholista volt, és elfogatása után súlyos depresszióba esett. Az orvos károsodást észlelt a halott agyfelszíni véredényeiben.

Halála előtt a nyomorúságos emberi roncs néhány feljegyzést készített. Az egyikben ezt írta: „Búcsúzom. Nem bírom tovább elviselni a szégyent. Fizikailag semmiben sem szenvedek hiányt. Az étel jó. Cellámban meleg van. Az amerikaiak rendesek és olykor barátiak.

Ami a szellemieket illeti: van olvasnivalóm és azt írhatok, amit akarok. Kapok papírt és ceruzát. Többet foglalkoznak az egészséggel, mint szükséges volna; dohányozhatom, kapok szívnivalót és kávé. Naponta legalább húszperces sétát

tehetek. Eddig minden rendben is volna, az a tudat azonban, hogy bűnözőnek tartanak, elviselhetetlen számomra.”

Irt egy másik feljegyzést is:

„Egyike voltam azoknak, akik felelős poszton álltak. Hitler mellett álltam a dicsőség napjaiban, terveink és reményeink valóra váltásának idején, vele akarok lenni a nehéz időkben is. Isten vezérelt mindenben, amit tettem. Ő emelt fel, s ő enged most a mélybe hullanom. Egyre gyötörtem magam, hogy megtaláljam bukásom okait. Íme, töprengéseim eredménye:

Elhagytuk Istent, és ezért Isten is elhagyott bennünket. Az antiszemitizmus elvakított, ezért súlyos hibákat követtünk el. Nehéz a hibákat bevallani, de egész népünk léte forog kockán. Nekünk, nácioknak, meg kell szabadulnunk az antiszemitizmustól. Ki kell jelentenünk az ifjúság előtt, hogy ez hiba volt. Az ifjúság nem fog ellenfeleinkre hallgatni. Végig kell járnunk a megkezdett utat. A zsidókat igaz szívvel kell visszafogadnunk. Német nép! Békülj ki a zsidókkal, hívjad őket, hogy lakozzanak veled.

Nem volna okos dolog lehetetlennek tartani az antiszemitizmus kiirtását színpadias perek segítségével, függetlenül attól, milyen ügyesen folytatják le őket. A fölkorbácsolt tengert nem lehet egyszeriben lecsillapítani, csupán fokról fokra, különben szörnyű visszahatások lépnek fel. A zsidókkal való teljes kibékülés előbbre való a gazdasági vagy kulturális újjáépítésnél.

Éppen a legnyíltabb antiszemitáknak kell az új eszme élharcosaivá lenniük. Nekik kell utat mutatniuk népünk számára.” És így tovább...

Göring éppen cellájában tartózkodott, amikor tudomást szerzett Dr. Ley öngyilkosságáról. Odafordult az egyik börtöntisztthez és így szólt: „Jobb is, hogy meghalt, mert nem tudom, hogyan viselkedett volna a per folyamán.”

Leyt titokban temették el; jeltelen sírba, olyan helyen, amelyet csak néhányan tudnának megnevezni. Én pedig – noha az

emberhiány igen súlyos volt – még szorosabb megfigyelést rendeltem el. Az előbbi gyakorlattal szemben, amikor minden négy cellára jelöltem ki egy őrszemet (ez harminc másodpercenkénti ellenőrzést jelentett), külön őrszemet állítottam minden egyes cella figyelőállása elé úgy, hogy minden fogoly állandó megfigyelés alatt álljon.

Ley esetének nem volt szabad megismétlődnie.

A nácik intelligenciavizsgálata

A Nürnbergben fogva tartott nácik csaknem elfogatásuk pillanatától kezdve folyamatos pszichiátriai megfigyelés alatt álltak.

A börtöncellákban és a kihallgatószobákban rendszeresen vizsgálták őket, tesztekkel készítették velük, és valamennyiüket kikérdezték múltjukra vonatkozóan. Végül már alig volt olyasmi, amit börtönpszichológusaink és börtönpszichiátereink ne tudtak volna róluk.

Az egészségügyi csoport hozzám küldött titkos jelentéseiben felállította teljes anamnézisüket, kórtörténetüket, melyet azonban szigorú titokban tartottunk.

Amikor *Hess* megérkezett, riadtnak látszott ugyan, az orvosok szerint azonban szemmel láthatóan jó volt a fizikai kondíciója. Ahogyan múltak a hetek, testsúlya valamelyest gyarapodott is, bár gyakran panaszkodott gyomortáji görcsökről, amelyek évek óta kínozták, s amelyeket a német asztrológusok és kuruzslók korábban hiába próbáltak gyógyítani. A pszichológus *Gilbert* megvizsgálta *Hesst*, aki az intelligenciavizsgálat során 120 pontot ért el. A vizsgálat azt mutatta, hogy *Hess* passzív, befolyásolható és naiv, nem valami csillogó elme. Mint a hisztériás személyek általában, ő is képtelen szembenézni a valósággal, s az összeroppanást funkcionális zavarok kifejesztésével kerüli el; ebben az esetben – *Gilbert* szerint – egy meghatározott ideig tartó hisztériás emlékezetkieséssel.

Dönitz, aki még mindig tele volt az önmaga iránti bámulattal, s a sétaudvaron még mindig a „vezéradmirálist” játszotta, leereszkedően kezelte honfitársait. Dr. Gilbert szerint az intelligenciatesztben 138 pontot ért el. „Igen határozott egyéniség – írta róla a pszichológus. – Nagyon intelligens, de politikai kérdésekben naiv. Úgy érzi, azért »buktatták fölfele«, hogy felelőssé tegyék olyan bűnökért, amelyekről semmit sem tudott.”

Pszichiáterünk, William H. Dunn alezredes, aki igen hosszú időt töltött a foglyok vizsgálatával, a következőket jelentette Dönitzről: „Kiegyensúlyozott, barátságos és udvarias. Több humora van, mint a vádlottaknak általában. Ez a humor azonban bizonyos esetekben tüskéssé válik, különösen akkor, amikor a perről beszél; ebben szerinte a politikusok játsszák a főszerepet. Nem állíthatjuk, hogy el van keseredve, az öngyilkosság gondolatának nem adja jelét. Az az érzése, hogy amennyiben katonai bíróság tárgyalná az ügyét, három órán belül felmentenék. Lelkiismerete tiszta. Sem ő, sem ügyvédje nem törekszik személyes védelmére, csupán tisztjeit és katonáit igyekeznek menteni... Úgy érzi, tiszta eszközökkel harcolt hazájáért és a hatalmon levő kormányért (még akkor is, ha ezzel a kormánnyal nem túlságosan szimpatizált). Igen frappánsan játssza meg a »jó« németet, aki úgy érzi, csupán nemzete iránti kötelességét teljesítette, népe kollektív bűnösségéhez és szegényéhez nincs köze.”

Frick tapasztalataim szerint mindig olyan hallgatag és zárkózott volt, hogy úgy látszott: nemigen lehet kideríteni, mi lakik benne. Gilbert vele is elkészítette az intelligenciatesztet, amelyben a náci bürokrata 125 pontot ért el. Gilbert kiemelte jelentésében, hogy Fricknek nincs képzelőereje, közönyös, és „a közvetlen érdekein és kényelmén túli dolgok kevésbé érdeklik”. Dunn alezredes szerint Frick nyugodtan ült a vizsgálatok alatt. Érzelmek alig tükröződtek az arcán, s nem került érzelmi kapcsolatba a pszichiáterrel sem. „Magától nagyon keveset beszél, rövid mondatokat mond, és azokat

is nagyon halkan. Nem dadog, nem akadozik. Inkább azt a benyomást kelti, hogy közönyös és óvatos, nehogy bajba keverje magát. A kikérdező helyébe nyilván hajdani rendőrtiszt önmagát vetíti, amikor megpróbált csapdát állítani foglyainak. Korábbi vizsgálói is érzéketlennek és közönyösnek tartották. Én azonban inkább zavartnak és szorongónak láttam. Az öngyilkosság kérdésében Frick nem nyilatkozott. Ami kevés mondanivalója volt, abban főképp a szabad ég alatt eltöltött hajdani kellemes órákról beszélt és arról, mennyire szereti a börtönben szokásos napi sétákat. Gyerekes módon panaszkodik, ha napsütéses időben nem mehet ki az udvarra. Arról beszél, milyen nagyszerűek voltak a hajdani nürnbergi náci ünnepélyek (a nürnbergi törvényeket viszont, melyeket ő szorgalmazott, ritkán hozza szóba). Pszichés zavarai nincsenek, mégis az a határozott benyomásom, hogy az ítéletre depresszióval (levertséggel), sőt talán öngyilkossági kísérlettel fog reagálni.”

Franknak részben még mindig béna volt a bal csuklója a mediális és radiális (középső, ill. orsócsonti) idegek sérülései miatt, amelyeket öngyilkossági kísérletekor ejtett magán. Ekkorra mély vallásos érzés vett rajta erőt, s állandóan hálálkodott a börtönszemélyzetnek, amiért olyan jól bánnak vele. Gilbert közlése szerint az intelligenciatesztben 130 pontot ért el. A pszichológus úgy találta, hogy Frank érzelmi világa hipermániás, büntudatát és a bűnhődése szükségességéről alkotott meggyőződését pedig vallásos vezekléssé és miszticizmussá alakította magában. Azt is mondta a pszichológusnak: úgy érzi, Hitler becsapta őt.

Dunn arra a véleményre jutott, hogy Frank „barátságos, élénk és kiegyensúlyozott”. Védője tevékenységét élénk figyelemmel kísérte. Dunn előtt hosszas fejtegetésekbe bocsátkozott Hitler csaknem démoni személyiségéről és munkatársai feletti hatalmáról. „Párhuzamokat vont Hitler és Napóleon pályája között. Hitler szerinte hallatlanul egocentrikus személyiség volt, aki saját intuíciói alapján s anélkül, hogy munka-

társai tanácsait elfogadta volna, döntő elhatározásokra jutott. Ezeket a Hitlerre vonatkozó nézeteket nyilván azért hangoztatja, hogy megmutassa, őt is jobb belátása ellenére sodorták bele az eseményekbe, továbbá azért is, hogy megpróbálja valamilyen koncepcióval elhallgattatni saját tetteivel kapcsolatos kínos érzéseit.”

Funk apró emberke volt, akiből annyira hiányzott a magabiztosság és a férfiaság, hogy teljesen érthetetlennek látszott, hogyan is bízhattak rá bármilyen felelős feladatot. Állandóan siránkozott és nyafogott.

Gilbert vizsgálatai során az intelligenciatesztben 124 pontot ért el, panaszai pedig Gilbert szerint „egyáltalán nem álltak arányban fizikai állapotával”. A hajdani jó kedélyű bajor üzletemberből és semmittevőből beijedt hipochonder lett. „Úgy érzi, hogy beugratták, becsapták, ezért teljesen el van keseredve.” Dunnhoz Funk „barátságos és előzékeny” volt. „Hosszasan taglalta egészségi problémáit, egyebek között prosztata-duzzanatát és urethrális (húgycső) szűkületét. Taglalta továbbá a pártban végzett tevékenységét és megalkuvó átnyergelését az újságírói munkáról a náci pártmunkára. Várható, hogy a súlyos ítéletre depresszióval reagál, az öngyilkosság valószínűsége azonban nem számottevő.”

*Göring*ről Gilbert a következőket írta: „Extrovertált, egoista és kalandor, ravasz és cinikus realista, aki a hatalommal űzött politikát az érdekek szerencsejátékának tartja, a történelmet pedig olyan színdarabnak, amelyben az okosok és az erősek (mint például ő is) játsszák a főszerepet. Az intelligenciatesztben 138 pontot ért el.” Dunn szerint *Göring* „a külvilág felé forduló exhibicionista, mindazonáltal kellemes személyiség, aki igyekszik elbájozni a vizsgálatot végzőt. Láthatóan nagyon lefogyott, de lógó ruhája ellenére jó megjelenésű. Hajdani hangoskodása és fölényeskedése láthatóan alábbhagyott... s már nem olyan bőbeszédű és lehangoló, mint régen. Semmiféle szorongásnak vagy lehangoltságnak nem adja tanújelét, de engedékenyebb és megfontoltabb, mint

korábban. Tagadja, hogy az öngyilkosság gondolata foglalkoztatná.

Egy alkalommal tachikardiás rohama volt, s amikor megvizsgálták, a rohamot a perrel kapcsolatos izgalommal magyarázta, gondosan elkerülve azt az értelmezést, hogy egyszerűen dühbe gurult, amiért neki kellett kitakarítania a celláját. Egyénisége miatt gyakran kerül konfliktusba a környezetével, amíg követeléseinek patológus jellegét fel nem ismerik.

Az ítélettel való szembenézésben egocentrizmusa, a hős pózában való tetszelgése, szerepjátszása segíti majd, arra azonban minden alkalmat meg fog ragadni, hogy a nyílt harc elől kitérjen.”

A vörös orrú, apró szemű, nagy fülű *Jodl* az amerikaiak „örömhuligánnak” keresztelték el, mivel nagyon hasonlított egy ilyen nevet viselő képregényfigurára. Az intelligenciatesztben 127 pontot ért el. Gilbert szerint „merev, szenvtelen katona. A háború egyáltalán nem áll ellentétben erkölcsi fel fogásával, az atrocitások azonban igen.”

Dunn szerint *Jodl* igen kimért, magatartásában azonban tudatos és önmagát fegyelmező német tiszt, a társadalmi érintkezésben rendkívül korrekt.

„Éles elméjű, élénk és érdeklődő. A háborúról keveset beszél, csupán azt a meggyőződését hangoztatja, hogy ő úgy cselekedett, ahogyan egy katonának hazája és kormánya iránti kötelességei teljesítésekor cselekednie kell. Láthatólag meg volt benne a lelki erő, hogy időnként megpróbáljon szembe szállni Hitlerrel. A háborúval kapcsolatban semmiféle lelki furdalást nem érez, a kegyetlenkedések tagadhatatlan bizonyítékai azonban erősen fölkavarták. A német tiszt erkölcséről alkotott ideálja és erős jelleme képessé teszik, hogy sorsával szembenézzen.”

A nyurga, marconakülsejű, brutális állkapcsú *Kaltenbrunner* szervezte a koncentrációs táborokat. Amikor felügyeletem alá került, valósággal beteg volt a rémülettől. Gilbert szerint

„marcona külseje gyenge, határozatlan, érzelmileg instabil, szkizoid személyiséget takar. Hatalmától megfosztva most arról siránkozik és azt bizonygatja, hogy ő csupán eszköz volt Himmler kezében, és ebben a minőségében is teljesen jelentéktelen. Az intelligenciavizsgálat során szerzett pontjainak száma: 113.”

Dunn jelentése szerint „Kaltenbrunner magas, durva külsejű, forradásos arcú alak, akinek a szerepét egy játékfilmben senki mással sem lehetne eljátszatni, csak önmagával. Szelíd modorú, halkán beszél. A közé a kevés fogoly közé tartozik, aki mindig szívesen tárgyal várható büntetéséről. Csaknem biztosra veszi, hogy kivégzik. Alapjában véve csalódott, mivel úgy érzi, tetteit teljesen igazolja az, hogy a bolsevizmus ellen harcolt. Eljön még az idő – mondja –, amikor ezt a világ közvéleménye is elismeri. Csak a zsidók elpusztításával kapcsolatos vádak jogosságát ismeri el, saját magát azonban ebben a tekintetben is ártatlannak tartja, jóllehet nem titkolja antiszemitizmusát. Az effajta ember könnyen követ el öngyilkosságot, hogy kijátssza azokat, akik meg akarják büntetni.”

Keitel mindnyájunkban azt a benyomást keltette, hogy kiválóan megállná a helyét mint főtörzsőrmester. Bármilyen parancsot hajlandó végrehajtani. Gilbert közlése szerint az OKW egykori parancsnoka az intelligenciavizsgálatok során 129 pontot ért el. A pszichológus úgy jellemezte, mint aki „a porosz katonai hagyományok tipikus produktuma. A perben a német katonai hivatás meggyalázását látja; úgy érzi, a Führer cserbenhagyta, holott ő vezére iránt a legteljesebb engedelmességgel viseltetett. Délceg külseje gyenge, önállótlan jellemet takar.”

Dunn alezredessel való beszélgetései során *Keitel* kijelentette, hogy a katona kötelessége végrehajtani a parancsot, engedelmeskedni azoknak és osztozni alárendeltjei sorsában. Hitlerről keserűen nyilatkozott, amiért öngyilkossága révén kitért a felelősségre vonás elől. „A beszélgetések során – akárcsak a többiek közül sokan – a bűnök elkövetésében

való részvételére vagy azon az alapon igyekszik elfogadható magyarázatot adni, hogy felettesei parancsait teljesítette, vagy azon, hogy semmit sem tudott arról, ami saját hatáskörén kívül történt. Várható, hogy erkölcsi normái és jellemének bizonyos alapvető gyengéi ellenére képes elviselni sorsa bármilyen alakulását.”

*Von Neurath*ra a vele való, hónapokon keresztül tartó börtönmunkám során különösképpen fölfigyeltem. Meglátogattam ugyanis Morvaországban egy kisvárost, amely magán viselte a hajdani kegyetlen gauleiter keze nyomát. *Von Neurath*ot életkora – a per idején 72 éves volt – és koponyaalkata sikeres és tiszteletre méltó üzletembernek mutatta.

Valójában mint Cseh- és Morvaország gauleitere olyan bűnök elkövetéséhez nyújtott támogatást, amilyeneket később a tárgyalóteremben láthattunk a rémfilmeken. Jártam egy középkori kastélyban, amelyben a földalatti börtönöket és a kínzóeszközöket *von Neurath* helyreállította. S hogy foglyait még jobban gyötörje, azt a kevés levegőt és napfényt is elrekesztette, ami addig lejutott a cellákba. Minden sötét volt és nyirkos. A foglyok széttárt karját láncok feszítették a falhoz.

Gilbert szerint „megtévesztett konzervatív a *von Hindenburg*-féle iskolából; azzal vigasztalja magát, hogy amikor a dolgok kellemetlen fordulatot vettek, ő lemondott; általában apatikus; az intelligenciavizsgálat során elért pontszáma: 125.”

Dunn pszichiátriai tesztje szerint „nyugodt, halk beszédű hivatásos diplomata, kifogástalan modorú és udvarias. Külsejéből ítélve kiváló egészségnek örvend, s valóban, magas kora és magas vérnyomása ellenére semmi baja.

Cseh- és Morvaországban játszott szerepéről ügyesen eltereli a szót; bűntudatot alig látni rajta. Semmi jelét sem adja esetleges öngyilkossági szándékának, sem annak, hogy az ítéletre esetleg pszichotikusan fog reagálni.”

Az óvatos és ravasz *von Papen*, a hajdani törökországi nagykövet, Gilbert közlése szerint az intelligenciavizsgálat során 134 pontot ért el. A pszichológus úgy találta, hogy „előre-

haladott kora ellenére még mindig aktív gondolkodó”. Dunn megjegyezte róla, hogy „szívélyes és barátságos”, és a többiekkel szemben igen korrekt. „Sokszor emlegette, mennyire szeret a szabadban tartózkodni, s mennyire szenved emiatt a börtönben. Beszért törökországi élményeiről s arról, hogy – a Nyugat és Oroszország jelenlegi konfliktusára való tekintettel – milyen szerencsés dolog volt Törökországot távol tartania a hadba lépéstől. A politikai helyzet alakulását továbbra is éber figyelemmel kíséri, saját korábbi, kétes tevékenysége miatt pedig egyáltalán nem érzi magát kényelmetlenül. Úgy látszik, abban reménykedik, hogy súlyosabb ítélet nélkül megússza, s ez a remény erőt ad neki.”

Von Ribbentrop tele volt önsajnálattal. Valahányszor beszéltem vele, sohasem nézett a szemembe, és ha ellenszenves voltam is számára, ennek semmi jelét nem adta. Állandóan a tartózkodás maszkját viselte, azt, amit a távol-keletiek „farcnak” neveznek. Gilbert szerint a hajdani angliai nagykövet „befolyásolható és passzív, akárcsak Hess. Ő is alárendelte magát Führere akaratának, erkölcsi tartását pedig politikai ambícióinak. Hessnél intelligensebb, viszont kevésbé hisztérikus. Éppen ezért csalódottabb és kétségbeesettebb is. Inteligenciavizsgálati eredménye: 129 pont.”

Dunn a következőket írta von Ribbentrop kihallgatása után: „Meggyötörtnek látszik és eszelősnek. Idősebbnek tűnik a koránál (52 éves). Cellája valamennyi vádlotté közül a legrendetlenebb. Asztalán halomban állnak a papírok, ezekre töredékes, összefüggéstelen jegyzeteket firkál. Súlyos álmatlanságról panaszkodik, amely évek óta gyötri, most pedig különösképpen szenved tőle. Ráadásul krónikus fejfájás kínozza, gyakran csupán féloldali és a bal vertex (koponyatető) fölötti helyen lokalizálható. Fejfájásait egy 1941-es, Hitlerrel folytatott ingerült szópárbajra vezeti vissza, melyet bal karjának és bal lábának funkcionális bénulása követett. Panaszkodik, hogy ha ír vagy beszél, időnként nem találja a megfelelő

szót. Ezt a panaszt beszélgetéseink nem igazolják. Mondatai összefüggőek és világosak.

A kikérdezőre a megrettent ember benyomását teszi. Időnként csaknem elveszti önmérsékletét, ha a menekülésre vagy segélykérésre irányuló erőfeszítései sikertelennek bizonyulnak. Az öngyilkossággal kapcsolatban nem nyilatkozik. Abban a kibúvóban reménykedik, hogy esetleg szervi agybántalmai vannak. Pszichotikus megnyilvánulásai nincsenek."

A Ribbentroppal egyidős *Rosenberget* vele folytatott beszélgetéseim során eltompult szellemű embernek ismertem meg. Gilbert szerint „vakbuzgó és dilettáns filozófus, aki kiforgatta a történelmet, hogy igazolja vele az agressziót”. Gilberttel való beszélgetésekor azonban idegesen kijelentette: „Lehet, hogy kissé messzire mentünk.” A vizsgálatok azt mutatták, hogy értelmes, de szeret általánosítani, mielőtt még elhatolna a lényegig. A hajdani SS tábornok az intelligenciavizsgálat során 127 pontot ért el. Dunn meglátogatta, hogy elbeszélgeszen vele, de „rátartinak és tartózkodónak” találta. Rosenberg kijelentette Dunn-nak, hogy ő kezdettől fogva kapcsolatot látott a bolsevizmus és a zsidóság törekvései között. Részletesen beszámolt a nemzetiszocializmus fejlődéséről és saját antiszemitizmusáról. „Úgy látszik, fanatikusan és görcsösen ragaszkodik elméleteihez.”

Sauckel, ez az 51 esztendő, jelentéktelen emberke Gilbert jelentése szerint „érdektelen, naiv realista; átlagos erkölcsi értékítéleteit eltorzította Hitlerbe vetett vakhite, aki szerinte megoldotta a munkanélküliséget”. A náci munkaszervezet vezetője „a szorongás és a lehangoltság állapotában van az atrocitások nyilvánosságra hozatala miatt, s eskü alatt állítja, hogy nem volt tudomása róluk”. Intelligenciapontjainak száma: 118.

Schacht azt a benyomást keltette bennem, hogy az egész emberiséget megveti. Kíváncsi voltam, mihez kezdenek a pszichiáterek ezzel a 68 esztendő, magas, őszülő férfival, a Reichsbank hajdani elnökével. Gilbert úgy találta, hogy „ra-

gyógó szellem, aki képes önálló alkotótevékenységre". Schacht elmondta Gilbertnek, hogy bizakodik Hitlerrel való hajdani vitái miatt, ami a koncentrációs táborba juttatta. Az intelligenciavizsgálat során 143 pontot szerzett.

Dunn ezt írta róla: „A vádlott idős ember, aki azonban nagyon friss. Rendkívül érdekelte a látogatás. Idejének legnagyobb részét olvasással és pasziánsszal tölti. Könnyednek és oldottnak igyekszik látszani, nyájasságából, jó kedélyéből sohasem hagyja magát kizökkenteni. Saját állítása szerint erősen reménykedik, és nincs lelkipurdalása. Szorongásnak, levertségnek nem adja jelét, kivéve egyfajta feszültséget, ezt azonban állandóan leplezni igyekszik.

Azt állítja, rendkívül meg van lepve, amiért azok után, hogy hosszú hónapokon keresztül Hitler börtöneiben ült, mégis perbe fogják, és éppen a hajdani börtönőrével, Kaltenbrunnerrel együtt ültetik a vádlottak padjára. Fontosabb börtöntársairól vonakodás nélkül nyilatkozott. Ezután arról beszélt, hogyan vonult vissza a közéletből Hitlerrel való együttműködése nyomán. A beszélgetés során végig szívélyesnek és barátságosnak igyekezett mutatkozni. Kijelentette: biztos benne, hogy végül is kiengedik. Egy súlyos ítélet nagy megrázkódtatást okozna a számára és könnyen összeroppanthatná lelki egyensúlyát.”

Von Schirach hal cellájában beszélgettem nem sokkal azután, hogy megérkezett. A hajdani német ifjúsági vezér így magyarázta tevékenységét: „Én csak ahhoz igyekeztem hozzásegíteni az ifjúságot, hogy testileg és erkölcsileg jól felkészült állampolgárrá lehessen. Valójában olyan volt ez, mint a cserkészmozgalom. Fogalmam sem volt róla, hogy ez a felkészítés hozzájárulhat, sőt később alapul szolgálhat a legbrutálisabb parancsokat is végrehajtó vakfegyelem kifejlesztéséhez.” A meglehetősen értelmes ember számára „megfoghatatlan volt, hogy neveltjeiből végül szadista rohamosztagosok váltak”.

Gilbert ezt jelentette róla: „Tudatos esztéta, narcisszisztikus vonásokkal, romantikus lélek, akit a korai hatalomra jutás

elkábított. Most kiábrándult abból, amit úgy nevez: a német ifjúság elárulása az idősebb vezetők által. Az intelligenciavizsgálat során 130 pontot ért el.”

Dunn szerint „ez a vádlott igen kiegyensúlyozott ember, és a kikérdezőt szívélyesen, folyékony angolsággal üdvözlí. Arra törekszik, hogy a kikérdezést inkább társas érintkezésnek, mintsem hivatalos aktusnak fogja fel. Elmondta, hogyan került Hitler befolyása alá s azt is, milyen fontos szerepet játszottak Ford írásai antiszemitizmusának kialakításában.* A Hitlerjugendet úgy állítja be, mint valami német cserkészmozgalmat, amelynek semmi köze sem volt a náciizmus kevésbé vonzó jellegzetességeihez... Később igen érdekes megvilágításban fejtegette Hess különbségeit és Bormann hatalomra jutását.”

Seys-Inquart, amint az udvaron sétált, vagy amint ügyvédekkel és a börtöntisztékkel beszélt, igen különös embernek látszott. Határozott bicegése volt rajta a legfeltűnőbb. Sohasem panaszkodott, sohasem sértette meg a börtönszabályzatot. Valójában nem is volt rajta más észrevenni való, mint a bicegése. Gilbert szerint „csendesén beletörődött a sorsába”. Intelligenciavizsgálati pontjainak száma: 141. Dunn nyugodtnak és tartózkodónak, főként pedig rendkívül passzívnek találta Hollandia volt gauleiterét. „Nem barátságtalan – írta a pszichiáter –, de hűvös és tartózkodó ember benyomását kelti. Bal lábára erősen biceg (egy régi, hegymászás közben elszenvedett baleset következtében). Röviden elmondja, hogy az osztrák *Anschluss* gondolata régóta foglalkoztatta, de politikai téren semmit sem tett, amíg a németek be nem nyújtot-

* Henry Ford, az autókirály (1863–1947) antiszemitizmusa igen nagy hatást gyakorolt a hitleristákra. 1920 és 1922 között az amerikai nagytőkés által támogatott dearborni „Independent” című lapban antiszemita cikksorozat jelent meg, amelyet röpiratok formájában is terjesztettek. Amerikai riporterek 1922-ben, Hitler müncheni szobájában életnagyságú Ford-arc-képet láttak, maga Ford pedig 1938-ban Hitlertől elfogadta a német Sasrend nagykeresztjét. – *A szerk.*

ták követeléseiket a Schuschnigg-kormánynak. Saját magáról úgy beszél, mint aki teljesen lojális volt a Schuschnigg-rendszerhez, őt éppen csak kiszemelték a Hitlerrel folytatandó tárgyalásokra. Céloz rá, hogy Hitler becsapta őt. Hitlerhez való állhatatos ragaszkodását azonban nem is próbálja magyaráztatni. Hollandiai tevékenysége miatt láthatólag nincsen bűntudata. Amit tett, azt teljesen legálisnak tekinti. Úgy látszik, felkészült az ítéletre, s önuralma nem fogja elhagyni az utolsó pillanatig. A börtönkáplán szerint mélyen vallásos, és katolicizmusából nagy erőt merít.”

A még csak 40 éves *Speer*, aki a börtönszabályzatnak csendesen, rendesen és szakszerűen eleget tett, minden ízében annak a módszeres tervezőnek mutatkozott, aki valójában volt is. Gilbert tárgyilagosnak és őszintének találta. „*Speer* elismerte Hitler destruktív erejét, és kifejtette, a diktátor támogatása – meglehet – kollektív bűnt képvisel. Sorsával megbékélt, szorongás nemigen látszik rajta. Az intelligenciavizsgálat során 128 pontot ért el.” Dunn-nak az volt róla a benyomása, hogy a többi fogolynál oldottabban viselkedik, s benső nyugalma is szilárdabb. „Hosszasan beszél Hitler kormányának hibáiról és bűneiről, s mindezt szemmel látható őszinteséggel teszi. A többi vádlottnál sokkal kevésbé igyekszik kimagyarázni, amit tett. Eleinte láthatóan hízelgett neki, hogy Hitler érdeklődik építészeti elképzelései iránt. Ahogyan azonban egyre több munkát végzett kormányhivatalnokként, ahogyan egyre mélyebben bepillantott a belső ügyekbe, úgy nőtt a kiábrándultsága, igyekezett azonban általánosításokkal meggyőzni önmagát. Kijelentette, hogy... elutasítja a hitlerizmust.”

Nürnbergbe érkezésekor *Streicher* kijelentette: „Én természetesen már jártam itt.” Járt bizony. Szexuális bűncselekményért ült. 157 cm magas volt, testes, kerek fején gyér hajjal, s ha indulatba jött, könnyen elvörösödött. Tekintélyes testi ereje volt. Azt állította, hogy Eisenhower zsidó, s az Egyesült Államok kizárólag ezért „támadta meg” Németországot.

Fanatikus antiszemita volt, bár elfogatása után átmenetileg „megjavult”. A Katonai Törvényszéknek volt egy tolmácsa. Kellemes külsejű kis ember – egyébként zsidó –, szőke és kék szemű. Ez a tolmács megbízatást kapott, hogy látogassa meg a foglyokat, s a náci vallásüldözésről további részleteket derítsen fel a szövetségesek számára. Az összegyűjtött anyagot nem kellett bemutatnia a törvényszéknek, csupán feljegyzéseket készített. Streicher nagyon szerette ezt a szőke embert, s elragadtatással mondta róla: „Tökéletes példánya a nordikus germán fajnak.” Dühöt remegve beszélt a zsidókról, mialatt a zsidó katonatiszt nyugodtan ült vele szemben, és jegyzeteket készített.

Gilbert, a pszichológus megvizsgálta Streichert, és merev, érzéketlen, megszállott embernek találta. Az egész társaságban ő volt a legkevésbé intelligens és a legnehezebben kezelhető. „A biblia szerint pornográfirodalom, és Krisztusnak nincs helye a vallásban, hiszen zsidó volt. Streicher az intelligenciavizsgálat során 106 pontot ért el.” Dunn a következőket mondta Streicherről: „A vádlott jelentéktelen kis ember, aki érzelmi töltéssel és panaszos hangon beszél. Téves eszméknek, hallucinációknak nyoma sincs nála. Panaszkodik, hogy az örök éjszaka zajt csapnak, ezért naponta csupán három órát képes aludni.

»Rendben van, hogy fölakasztják az embert – jelentette ki –, de minek kínozni?« Az egyik korábbi, zsidó származású börtönorvost hálával emlegeti. Amikor megkérdeztük, miért engedte, hogy zsidó orvos vizsgálja meg, dühösen fejtegetni kezdte antiszemita elméletét és mérgelődött, amiért nem értjük meg őt.

Semmi kifogása az egyes zsidók ellen, a fajokat azonban »tisztán kell megőrizni«. Semmiféle felelősséget sem érez a zsidókkal elkövetett borzalmak miatt, s láthatóan úgy érzi, ő maga nagyon sokban hozzájárult ahhoz, hogy a világon rendben menjenek a dolgok. Az egész csoportban ő a legkevésbé intelligens, de még vele született intelligenciáját is

károsan befolyásolják érzelmi komplexusai. Nem elmebeteg, személyiségének szerkezete azonban igen közel áll az abnormálshoz. Emiatt még a harmadik birodalom patológikus viszonyai között is nehézségei támadtak. Feltehető, hogy az ítéletre tűrhetően fog reagálni, ebben érzéketlensége, képzelőerejének hiánya és intelligenciájának korlátozott volta is segíti.”

Streicher egy éjszaka ordításával fölverte az egész börtön-épületet. Azt mondta, hogy lidércnyomásos álom kínozza. Következő alkalommal azonban, amikor ordítózása újra betöltötte a cellákat és a folyosókat, az őrlátta, hogy nyitott szemmel bömböl. Kilátásba helyeztem, hogy megbüntetem, ha ilyesmi még egyszer előfordulna. Az ordítás abbamaradt.

Fritzsche, a propagandaüggyek 45 éves volt vezetője Gilbert szerint nacionalista érzelmű és konvencionális erkölcsű ember volt. „Elkövette azt a hibát, hogy hitt a náci vezetőknek, és elfogadta propagandájukat. Most lehangolt és kétségbeesett, amiért csalódnia kellett eszméiben. Intelligenciaeredménye: 130 pont.” Dunn úgy találta, hogy „a magas, vékony Fritzsche tele van belső feszültséggel. Megfigyelték, hogy föl-alá járkál cellájában. Jobban érzi magát, ha annyit mozoghat, amennyit az adott körülmények között egyáltalán tud. Jelenleg is feszült idegállapotban van, kedvetlen, de nem túlságosan lehangolt. Erősen szorong, de öngyilkossági szándékának nem adja tanújelét.

Pszichiátriai rendellenességei nincsenek. Az ítélet után könnyen depresszióssá válhat és öngyilkossági szándék is felléphet nála, különösen akkor, ha átadnák az orosz hatóságoknak.”

A 69 esztendő *Raeder*, a német hajóhad egykori főparancsnoka csendesesen beletörődött sorsába. A börtönőrben legfeljebb igen mérsékelt szimpátia szokott ébredni a súlyos és borzalmas bűnöket elkövető foglyokkal szemben, én azonban akaratom ellenére is némi szimpátiával viseltettem Raeder iránt. Sokat gyötrődött amiatt, hogy felesége eltűnt a háború forgatagában. Gilbert szerint Raeder „ingerlékeny öregem-

Pillantás a mondorji szálloda ablakából a hotel kertjére, előtérben egy őrtorony

A Palace Hotel egykori lakosztályai - „börtönkivitelben”

*A nürnbergi Igazságügyi Palota. Jobbra a bíróság épülete,
a légifelvétel háttérében a börtönépületek*

*A nürnbergi börtönnek ebben a szárnyában őrizték
a főbűnösöket*

Hess és Ribbentrop az ebédlőasztalnál

*Az amerikai őr felügyelete mellett egy német hadifogoly
sáprűt nyújt be az egyik cellába*

*A foglyok állandó megfigyelését csak Ley öngyilkossága
után sikerült megvalósítani*

*Andrus ezredes és egyik börtöntisztje
a bírósági épületet a börtönnel összekötő folyosón*

*A nürnbergi katonai törvényszék öt bírója.
Balról jobbra: Volcksov alezredes és Nyikitsenko vezérőrnagy
(Szovjetunió), Lord Norman Birkett, a törvényszék elnöke
és Lord Geoffrey Lawrence (Nagy-Britannia),
végül Francis Biddle főbíró (Egyesült Államok)*

A szovjet ügyész vádbeszédjét mondja

*Wilhelm
Keitel*

*Hermann
Göring*

*Alfred
Rosenberg*

*Julius
Streicher*

Göring cellájának belseje. Figyelmet érdemel az illembhely pozíciója, amely lehetővé tette két fogoly, Ley és Göring öngyilkosságát

Az őr Göring celláját figyeli.
Az ajtóra reflektort erősítettek

Andrus ezredes ellenőrzi a szabadlábra helyezett von Papen és Schacht iratait

ber, gyakorlatias és fantáziátlan, de igen tanult. Intelligencia-tesztje: 134 pont.”

Dunn azt írta, hogy Raedert alacsony, eleven, feszült arc-kifejezésű embernek találta. „A vele folytatott beszélgetés során az embernek az az érzése, hogy mélységesen el van keseredve jelenlegi helyzete miatt, s azt is világosan látja, milyen szégyenletes ez a helyzet és milyen megalázó halállal kell szembenéznie. Pszichiátriai rendellenességei nincsenek, azzal azonban számolni kell, hogy depresszióval reagál, sőt talán öngyilkossággal is próbálkozik, csak hogy a kötél általi halál szégyenét elkerülje.”

(A szerző megjegyzése: A pszichológus Gilbert nem sokkal a foglyok bebörtönzése után végezte el vizsgálatait, Dunn ezredes pedig a per vége felé.)

A világ legfeketőbb lelkei

Reggelenként az őrsváltás zaja ébresztette a foglyokat. Leváltották az őreket, akik ott álltak minden egyes cella ajtaja előtt, és egész éjszaka figyelték az alvó, vergődő, forgolódó embereket. Világosság szűrődött be a cellák ablakán, és a tompított fényű reflektort, amely kívülről világította meg a cellákat, leoltották.

A foglyok lekászálódtak fekvőhelyükről, nyújtózkodtak, majd hozzáfogtak, hogy megmosdjanak a hideg vízben, melyet a hadifogoly munkások nyújtottak be az ajtók felső részébe vágott nyíláson keresztül. Streicher, aki valaha a világ legnagyobb pornográfgyűjteményét mondhatta magáénak (nem számítva Faruk egyiptomi királyét), az őr szeme láttára meztelenül ugrált cellájában. Az őreket ez mélységesen felháborította. Reggel 7 órakor a kis csapóajtókban edények csörömpöltek; beadták a foglyoknak a reggelit. Tésztafélét vagy kétszersültet nyújtottak be egy katonai csajkában, azután egy kanalat, majd fületlen bádögbögrében a kávé. Fél óra múlva visszatértek a hadifogoly munkások, hogy összeszedjenek és az őrk jelenlétében ellenőrizzenek minden egyes evőeszközt. A kis csapóajtókat becsukták, majd hamarosan ismét kinyitották, hogy benyújtsák a seprűt és a felmosórongyot. Minden fogly maga felelt zárkája rendjéért. Ezek után a foglyok leültek, hogy olvassanak vagy tovább dolgozzanak a vádirat elleni védekezésükön. Reggel és dél között kaptak még egy bögre friss ivóvizet, vagy ha különösen hideg volt,

egy bögre gőzölgő, forró kávét. A hadifogoly munkások és a perbe fogottak között minden érintkezés a legteljesebb csendben zajlott le. Tilos volt beszélgetniük. Tilos volt a beszélgetés akkor is, amikor jött a borbély, hogy megborotválja őket; ilyenkor mindig őr állt a közelben, hogy megakadályozza az esetleges borotvás öngyilkossági kísérletet.

Dr. Pflücker napjában egyszer rendelt. Mindenkit, akinek gyógykezelést igénylő fájdalma, panasza, betegsége volt, át-kísértek a rendelőbe. Ezután következett a napi testmozgás ideje. Az örök és a foglyok levonultak az udvarra, és miközben odalent libasorban körbecsoszogtak rabjaink, odafent átkutatták a cellákat, becsempészett holmikat keresve. Ha valamelyik fogoly könyvet akart kölcsönözni a könyvtárból, maga mehetett érte; sakk-készletek, kártyapaklik is rendelkezésre álltak, hogy legyen mivel eltölteni a hosszú órákat, s napjában egyszer a börtönparancsnok is körbejárt, hogy meghallgassa a kérelmeket, a panaszokat. Von Ribbentrop állandóan panaszkodott. „Képtelen vagyok koncentrálni – siránkozott. – Ettől megbolondulok.”

Az ebédet – amely általában levesből, valamilyen húseteleből, főzelékből és kenyérből állt – délben szolgálták fel, a vacsorát pedig pontosan 6 órakor kapták a foglyok. Kedden és pénteken este zuhanyoztak. Este 9 óra 30 percig olvashattak vagy dolgozhattak; ekkor következett a „lámpaoltás”, a külső reflektort pedig ismét leárnyékolták.

Von Ribbentrop „megbolondulási” panaszait egyáltalán nem hagytuk figyelmen kívül. A pszichiáter és a pszichológus fáradhatatlanul dolgozott azon, hogy a foglyokat jó elmeállapotban tartsák; ezenkívül volt két papunk is, a legkiválóbbak, akiket csak egy börtönparancsnok kaphat. Úgy jöttek a börtönbe, hogy tudták: a világ legfeketébb lelkeivel lesz dolguk. Minden áldott nap ott munkálkodtak börtönbeli híveik között. Henry Gerecke főkaplán, a lutheránus lelkész nyáját a következő báránycák alkották: Göring, von Ribbentrop, Keitel, Frick, Funk, Schacht, Dönitz, Raeder, von Schirach,

Sauckel, Speer, von Neurath és Fritzsche. Sixtus O'Connor páter örködött a katolikus Kaltenbrunner, Frank, von Papen és Seyss-Inquart lelkiüdvén. Hess, Rosenberg, Streicher és Jodl felekezeten kívüliek voltak.

Gerecke tiszteletes nem is lett volna köteles Nürnbergbe jönni. Ez a német-amerikai, köpcös, mosolygós ember Münchenben szolgált a 98-as hadikórháznál; éppen eleget látott már a háborúból és éppen elég szolgálati pontot gyűjtött ahhoz, hogy visszatérhessen az Egyesült Államokba. Tudomásomra jutott, hogy lutheránus, folyékonyan beszél németül és igen hivatásszerető ember. Amikor a tábori főkaplánhoz beadtam kérelmemet, hogy Gereckét hozzám osszák be, közölték vele, hogy a döntés az ő kezében van. „Hogyan is lehetne hatással egy missouri farmer fia, aki egyszerű prédikátor, Adolf Hitler tanítványaira?” – bizonytalankodott Gerecke. Nem bízott benne, hogy a foglyok elfogadják lelkipásztoruknak, s hogy meg tudja nyerni bizalmukat. Láta már Dachau borzalmait, s tudta, hogy mindezért legalább néhány jövődő híve is felelős. Végül mégis úgy döntött, hogy eljön Nürnbergbe.

Amikor megérkezett a börtönbe, azonnal körülvették és bemutatták a foglyoknak. A tiszteletes először Hess cellájába lépett. Nem akarna-e Hess részt venni az istentiszteleten – kockáztatta meg a kérdést. „Nem!” – pattogta Hess röviden. Még hozzáfűzte, hogy nagyon elfoglalja a védekezése.

Gerecke tiszteletes vállat vont, és kiment. Keitel cellája következett. Keitel az ágya szélén ült, és egy könyvet olvasott. A biblia volt az. „Két világháborúban mindig magamnál hordtam – mosolygott a tábornagy. – Megtanultam belőle, hogy Isten még a magamfajta bűnöst is szeretheti.” Aztán felkérte a meglepett Gereckét, hogy imádkozzon vele. Letérdelt ágya mellé, és felolvasott a szentírásból. Majd őszintén és odaadóan imádkozni kezdett. Amikor a náci befejezte imáját, Gerecke vele mondta a miatyánkot.

Göring cellája következett. A kövér bűnöző is olvasott, és

jókora füstgomolyokat eregetett díszes tajtékpipájából. Felállt, és kezét rázott Gereckével. „Hallottam már magáról. Örvendek!” – mondta a volt birodalmi marsall.

Rosenberg éppen csak fölnézett, amikor a cellaajtó kinyílt. „Semmi szükségem a szolgálataira” – sziszegte hidegen.

A katolikus páter, a 40 éves New York-i ír pap, O'Connor buzgón munkálkodott katolikus hívei között. Odaadó, derék ember volt. Egyszer izgatottan, könnyes szemmel lépett be hozzám: „Frank lelke meg van mentve! – kiáltotta. – Visszaért a hite! S mindez az ön bánásmódjának és megértésének köszönhető.” Én azonban tudtam, hogy Frank megtérése sokkal inkább O'Connor atya ügybuzgalmának az eredménye. Frank valóban visszavedlett jó katolikussá, s úgy látszott, hogy imádságai őszinték. Ő is – mint sokan a többiek közül – meggyónt a páternek. Ezek a gyónások, melyeket még hallani is iszonyú lehetett, a bűnbánó lélek és a gyóntató titkai maradtak. A gyónási titkot akkor sem törte meg senki, amikor a vádlottak a Katonai Törvényszék előtt vallomást tettek, s ezek a vallomások szöges ellentétben voltak mindazzal, amit például korábban nekem gyóntak meg.

A két pap csaknem naponta találkozott a foglyokkal, szabályos időközökben istentiszteletet tartottak a kápolnává átalakított kettős cellában, s irodájukban gyakran várták őket a meghallgatást kérő üzenetek.

Gerecke tiszteletes – rendszeres jelentései egyikében – a következőket írta nekem: „A tizenöt lutheránus közül tizenhárman vesznek részt a heti protestáns istentiszteleten. A tizenháromból tizenketten jelét adták annak, hogy elfogadják a keresztyén hitet. A tizenkettőből heten a szentírásnak megfelelő szigorú önvizsgálat után magukhoz vették az úrvacsorát.”

Megkezdődik a tárgyalás

November 20-án reggel szokatlan mozgolódás támadt a börtönben. Az öltönyöket és az uniformisokat gondosan kivastalták, és átadták a foglyoknak börtönruhájuk helyett. Azoknak, akik elfogatásukkor viselt ruhájukban nem mutakozhattak, sötétkék öltönyt adtak. A foglyok visszakapták nadrágszíjukat és nyakkendőjüket. Visszakapták szemüvegüket is, amelyet szokás szerint az előző esti lámpaoltáskor elvettek tőlük. Ez a nap volt a tárgyalás első napja; várakozás és feszültség uralkodott a börtönben. Ez a hangulat magával ragadta az őroket, a börtöntiszteket és mindenki másnál inkább magukat a foglyokat.

Engem azonban ebben a pillanatban nem a per foglalkoztatott a legjobban. Attól kellett tartanunk, hogy járványos gerincvelő-gyulladás tört ki a börtönépületben. A forradásos arcú Kaltenbrunner hirtelen rosszul lett, s az agyhártyagyulladás jellegzetes tüneteivel szállították kórházba. Ha valóban ez a baja – mondták az orvosok –, mindenkit, aki érintkezésbe került vele, karanténba kell zárni. A pert nem lehetett volna megkezdeni.

„Ezredes úr, milyen a foglyok általános hangulata?” – kérdezte tőlem egy újságíró. Egyetlen szóval is leírhattam volna a foglyok lelkiállapotát, azokét az embereket, akik készen állottak, hogy perbe szálljanak az életükért: *sztóikus*. Mindenki „készen” volt.

A húsz főre fogatkozott csapatot a zárkaépületből a fedett

átjárón átkísérték az Igazságügyi Palotába. Ezután a felvonó csoportonként felvitte őket a tárgyalóterembe. S miközben az orvosok Kaltenbrunnert vizsgálták a kórházban, a foglyok két sorban helyet foglaltak a vádlottak padján. Forgolódtak ültőhelyükben; a burkolt falakat, a magas mennyezetet, a bonyolult, fülhallgató fordítóberendezést és a széles karzatot nézegették. Dél előtt 10 óra 30 perckor aztán a terem szemközti ajtaja kinyílt, és helyettesei társaságában belépett a négy bíró.

A két orosz hadbíró egyenruhát viselt. A hullámos hajú, feltűnően fiatal A. F. Volcskov alezredes, helyettes hadbíró, az emelvény egyik végén foglalt helyet. Mellette a keret nélküli szemüveget viselő I. T. Nyikitcsenko vezérőrnagy hadbíró ült. A brit jogászok képviselőjében helyettes hadbírói minőségben Sir Norman Birkett következett; magas, piros-pozsgás, nagy orrú férfi, kissé borzas hajjal, kerek szemüveggel, amelyet – úgy tűnt – mintha túlméreteztek volna. Lincoln-szerűbb volt magánál Lincolnnál is. Mellette foglalt helyet a bíróság elnöke, a boltozatos homlokú, kopasz, figyelmes, komoly Sir Geoffrey Lawrence, akinek arcát gyakori széles mosolya teljesen megváltoztatta. Az Egyesült Államok nevében a vágott bajuszú, kopaszodó Francis A. Biddle következett, aki gondolkodás közben gyakran föl vonta egyik szemöldökét. Mellette ült le John J. Parker helyettes hadbíró. Bozontos rozmárbajusz, mélyen barázdált arc és apró horpadás kopasz feje búbján, ez jellemezte a francia hadbíró, a felejtethetetlen Henri Donnedieu de Vabres-ot. A büntetőjog professzora volt a párizsi egyetemen, s Robert Falco személyében jóvágású, kellemes arcú helyettese volt.

A vádlottak pontosan abban a sorrendben ültek, amilyen sorrendben a vádirat foglalkozott velük. Göring az első pillanattól fogva belekezdett abba az extrovertált, ripacskodó szerepjátékba, amelyhez azután az egész per folyamán tartotta magát. Valósággal elterpeszkedett a padon. Egyik sonkaszerű karját vékony szomszédja, Hess székének támláján

nyugtatta, a másikkal a vádlottak padját elkerítő oldalfalra könyökölt. Néha hirtelen előrehajolt, a faragott fából készült elülső válaszfalra könyökölt, s vigyor szántott végig hatalmas arcán. Hess komoly és zavart arcot vágott. Keitel a térdén tartotta a kezét, és úgy ült, mint aki kardot nyelt. Funk valószínűleg magába roskadt, begubózott túlságosan bő kabátjába, látni is alig lehetett.

Különböző formájú koponyájukon a fülhallgatóval, a vádlottak figyelni kezdték a vádirat felolvasását, a vádiratét, amelyet mostanra már kiválóan ismertek. A berendezések segítségével hallhatták az orosz, a francia és az angol nyelvű változatot, valamint az anyanyelvükön elmondott német változatot is, s pusztán unalomból gyakran átkapcsoltak más nyelvre, csak hogy hallják az idegen szavak zenéjét.

Gondosan körülnéztem a tárgyalóteremben, hogy lássam, valamennyi ór a helyén van-e. Nürnbergben a börtön igazgatása mellett kiegészítő feladatom volt, hogy a bírák személyes biztonságáról is gondoskodjam. Órákkal a tárgyalás kezdete előtt körülvétettem az épületet. Fegyvereket helyeztem el a tetőn, és őreket állítottam minden elképzelhető bejáráshoz. Az ügyvédek, újságírókat és nézőket gondosan megmozdítottuk, a táskákat kinyitattuk, a jegyzettömböket átpörgettük. A tárgyalóterembe vezető utat válaszfal zárta el, s mellette egy tiszt vizsgálta felül az őrszem intézkedéseinek helyességét. Amíg a tárgyalóteremben tartózkodtam, vállra akasztható revolvertartót hordtam zubbonyom alatt – ez módot adott, hogy szükség esetén a lehető leggyorsabban használhassam fegyveremet. Egyetlen börtöntiszt kivételével, akinek oldal-fegyvere volt, senki sem vihetett be semmit a tárgyalóterembe, amit fegyverként, támadó eszközként vagy arra lehetett volna felhasználni, hogy félbeszakítsák, megzavarják a bírakat. Embereim fehérre festett gumibotot tartottak a kezükben. Ezeket az oldalfegyvereket gumival bevont seprűnyélből készítették, s megfeleltek arra a célra, hogy a szökni akaró foglyot vagy a támadásra készülő nézőt jobb belátásra bírják. Az őrek

– csupa kemény, szép szál, fehér sisakos férfi – a tárgyalóteremnek közvetlenül előttünk és körülöttünk elterülő részletét figyelték. Egy pillanatra sem bámészkodtak el. A vádlottak padján ülő húsz komor arcú ember pedig fölnézett a bírákra, vagy szemügyre vették a sajtó képviselőit, akik a világ minden tájáról gyűltek össze, hogy megbámulják a vádlottakat, följegyezzék elhangzott szavaikat, s feljegyezzék apró modorosságaikat.

Amikor érkezett az első ebédszünet, a vádlottak padján már jó előre mozgolódás támadt. Ez volt az első alkalom, hogy együtt ehetek és beszélgethettek egymással. Az ebédet a tárgyalóteremben fogyasztották el, a pszichológus Gilbert pedig ott járkált közöttük, s figyelte reakcióikat. Amikor érkezett a tárgyalás folytatásának ideje, kézmozdulattal utasítottam Gilbertet, hogy a vádlottakat kísérje vissza a helyükre.

Végül az ülés befejeződött, a foglyok fölálltak, és az átjárón keresztül visszatértek a börtönbe. Ismét visszaszolgáltatták cipőfűzőjüket, nyakkendőjüket, szemüvegüket, s levették öltönyüket és egyenruhájukat, hogy ki lehessen vasalni azokat a másnapi ülésre.

A 116-os hadikórház épületében, amelyben korábban Himmler állambiztonsági szolgálatának főhadiszállása volt, Kaltenbrunneren – betegsége megállapítása céljából – gerinccsapolást hajtottak végre. Amikor súlyos fejförccsel és merev nyakkal elszállították, nyöszörögve mondta: „Sajnálom, de ma nem tudok megjelenni a tárgyaláson.” Az a gyanúm, hogy aligha sajnálta valaki.

Végül az orvosok megállapították, hogy mi a baja. A vizsgálat spontán subarachnoid haemorrhagiát (bevérzés a pókhalóburok alatti térben) mutatott ki, nem pedig agyhártyagyulladást, meningitist. Megkönnyebbülten felsóhajtottunk. A vérzést az agyhártya egy aprócska véredényének megpattanása okozta. Innen bevérzés keletkezett a subarachnoid térbe és a gerinccsatornába. Állapotáról a doktor kijelentette: sú-

lyosnak mondható, de ha túléli a következő 72 órát, tökéletesen meggyógyul.

Douglas M. Kelley doktor átadta jelentését: „A beteg állapotát folytonosan ellenőrizni kell, mivel a bevérzés nagysága megállapíthatatlan. A vérömleny láthatóan nincs hatással semmi életfontosságú területre, s a beteg elmeműködése normális. Két-háromhetes ágyban fekvésre és teljes nyugalomra van szüksége, majd egy-két hetes lábadozásra, mielőtt bíróság elé állhat. A bevérzést talán hirtelen vérnyomásemelkedés okozta, amely a szorongás és idegfeszültség velejárója. Az utóbbi időben Kaltenbrunner lelkiállapota szerfölött ingadozó volt. A bevérzés spontán módon következett be, előre jelezni vagy megakadályozni nem lehetett.”

Később kiderült, hogy Kaltenbrunner, az az ember, aki milliókat terrorizált – laikus megfogalmazással élve –, csaknem belehalt a félelembe.

Kelley doktor az eset előtt röviddel a következőket jelentette: „Kaltenbrunner három hete hisztérikusan viselkedik. A legkisebb súrlódásra sírva fakad. Brutális típus. Kemény és kegyetlen, amíg hatalom van a kezében, nyöszörög és siránkozik, amikor nincs.” Két héttel később a sápadt Kaltenbrunner lassan bevonult a vádlottak padjára. Vádlott-társai félrefordultak, igyekeztek úgy tenni, mintha nem is vennék észre. Erre elvörösödött, zavarba jött, mereven leült Keitel és Rosenberg közé, és megpróbált bátornak látszani. De ekkor már túl késő volt. Szégyent hozott a többiekre. Két hét múlva újabb rohamot kapott, s megint kórházba szállították.

Végül, amikor másodszor is felépült s visszatért bírái elé, a többi náci is megenyhült irányában, bár továbbia is boszszantotta őket, hogy az a férfi, aki a koncentrációs táborok visszataszító kivégzéseit és kínzásait kezdeményezte, aki társaságban levetítette a szörnyűségekről készített filmeket, most, amikor vádlóival kell szembenéznie, „nem bírja” az ilyesmit.

A Hess-rejtély

Hesst tizenkét nappal a per kezdete előtt moziba kísértük. Két órhöz bilincselve vittük el egy kis filmszínházba, hogy megnézze a filmen saját magát, amint Hitler oldalán parádézik sok más fogolytársával együtt. Úgy gondoltuk, ez majd működésbe hozza az emlékezetét. Amikor kialudtak a menyegyzeti lámpák és az 1934-es jelenetek peregni kezdtek a vásznon, különleges lámpák valamelyes fényt vetettek Hess arcára. Az első kockák láttán Hess előrehajolt, és félig fölemelkedett a székből. Az oldalpáholyból Robert Jackson bíró, a háborús bűnösök perének főügyésze, William Donovan tábornok, az Egyesült Államok katonai hírszerző hivatalának vezetője és számos pszichiáter figyelte Hesst. Szemünk előtt egy sokkal fiatalabb Hess harsogta végig beszédét, s aztán a „Sieg Heil! Sieg Heil!” köszöntést bömbölte – Hitler legteljesebb gyönyörűségére. A Göringről, Dr. Leyről és Streicherről készített felvételeknél azonban Hess feszültsége alábbhagyott. Amikor a híradófilm véget ért, a lámpákat felgyújtották. Megkérdeztük Hesst: „Emlékszik?”

Bozontos szemöldökét összevonta, amint gondolkodott. „Felismertem Hitlert és Göringet – mondta. – Felismerem a többieket is, de csak azért, mert itt is hallottam a nevüket és a börtönben is láttam kiírva a zárkákon.”

„Nem emlékszik, hogy ott lett volna?”

„Nem emlékszem. Ott kellett lennem, hiszen látható, hogy ott voltam. De... nem emlékszem.”

Visszavittük a cellába.

Vajon emlékezett-e Hess? Ezt sürgősen ki kellett derítenünk. Élete függhetett azoknak a szakembereknek a véleményétől, akiknek döntenüük kellett, alkalmas-e a perben való részvételre.

Előkerítették és Nürnbergbe hozták egy régi tanárát. Amikor egyedül maradt Hess-szel és a pszichiáterrel, a professzor szelíden megkérdezte a fogolytól: „Nem emlékszik rám, Rudolf? Nem emlékszik sétáinkra és vitáinkra, amelyeket könyvekről folytattunk?” Hess nyíltan tekintett a fehér hajú öregemberre. „Nem emlékszem” – mondta.

Amikor Dr. Gilbert szerzett magának egy-egy példányt a vádiratokból, elvitte mindegyik vádlotthoz, hogy saját kezűleg írják rá a véleményüket. Hess ezt írta saját példányára angolul: „Nem vagyok képes emlékezni – Rudolf Hess.”

Közeledett a per kezdete, s ekkor az a döntés született, hogy egy pszichiáterekből álló nemzetközi bizottság fogja megvizsgálni Hesst. Az Egyesült Államokból Dr. Nolan D. C. Lewis, a Columbia Egyetem pszichiátria-professzora és a New York-i Állami Pszichiátriai Intézet és Kórház igazgatója érkezett meg Dr. Donald E. Cameronnak, az Illinois-i Egyetem pszichiátria-professzorának társaságában, hogy megvizsgálják Hess elmeállapotát.

Órákon át vizsgálták a foglyot. Dr. Gilbert volt a tolmácsuk. Engem is felkértek tanúnak. A per megnyitásától kezdve pedig folyamatosan figyelték Hesst. Végül elkészítették nyolcoldalas jelentésüket.

„Vizsgálatunk kimutatta, hogy Hess nem elmebeteg, nincs személyiségzavara, s felfogja az ellene folyó eljárás lényegét. Azt állítja, hogy a múltra vonatkozóan emlékezetkiesése van, mégis azt a határozott benyomást kelti, hogy amit ő a memóriájával összefüggő jelenségnek vél, ahhoz a vizsgálat nem férhet hozzá, amiről azonban nem tudja, hogy az emlékezetétől függ, azt teljes egészében reprodukálja.

Azt állítja, hogy nincs emléke, emlékképe a szüleiről, még-

is, néhány családjára vonatkozó kérdésre nem a szokásos »nem tudom«-mal válaszolt. Ezenkívül továbbra is elvégzi a mindennapi életével kapcsolatos különböző testi és szellemi foglalatosságokat, jóllehet ezeket a cselekményeket még azokban az időkben tanulta, amelyekre az állítólagos emlékezetkiesés vonatkozik. Az általa éppen olvasott néhány könyv címe is (felsorolásukat lásd a fejezet végén) arra utal, hogy a könyvek tartalmának megértéséhez neveltetésének és tanulmányainak bizonyos elemeit meg kellett tartania emlékezetében, jóllehet saját állítása szerint nem emlékszik arra, milyen tanulmányokat is folytatott fiatalabb éveiben, s nincsen emléképe tanáraitól. Amikor megkérdezték, tanult-e valaha asztrológiát, nyomatékos »nem«-mel válaszolt a »nem emlékszem« helyett.

Mindez, egyéb megfigyelésekkel együtt, azt mutatja, hogy emlékezetkiesése részben tettetés, s ráadásul valószínű, hogy a hisztériás vagy tudattalan rész csak igen felszínes. Csaknem állandóan a »nem tudom«, »nem emlékszem« mondatsemákkal válaszolt a múltját érintő kérdésekre. Valószínű, hogy ezt a fajta választ korábban tudatosan alakította ki mint védekezést az úgynevezett stresszhelyzetekben, s hogy ez később szokásossá, éppen ezért pedig részlegesen tudattalanná vált.

A különleges technikával végzendő részletes vizsgálatokat, melyek révén az emlékezetkiesés tudattalan részeinek aránya megállapítható volna, a beteg elutasította. Elutasító magatartását ilyesfajta mondatokkal magyarázta: »Emlékezetemnek semmi köze a felelősségemhez«... »Ez a vizsgálat természetes úton nem hajtható végre.« Nyilvánvalóan ragaszkodik amnéziája (emlékezetkiesése) fenntartásához.

Magatartása éppen abban tér el a szokásos amnéziás magatartástól, hogy egyáltalán nem törekszik memóriájának visszanyerésére. Magatartását a per első ülésein, feltűnő érdektelenségét a történetekkel szemben s azt a tényt, hogy könyveket, köztük regényeket olvas a tárgyalóteremben, ahol éppen olyas-

miről van szó, ami életfontosságú lehet számára, abnormális reagálásként kell értelmeznünk.

A pszichiáterek egyetértenek abban, hogy kizárólag csak labilis személyiség képes így viselkedni élete alapvető kérdéseivel kapcsolatban, élettörténete pedig elegendő bizonyítékkal szolgál arra a feltételezésre, hogy mindig is labilis személyiség volt, neurotikus jellem, s ez időről időre hisztériás tünetekben nyilvánult meg. Az emlékezetkiesésre vonatkozó jelen állítása maga is egyike ezeknek a hisztériás reagálásoknak, melyet az Angliában átélt dilemmával kapcsolatosan fejlesztett ki önmagában.

A brit vizsgálati eredmények szerint Hessnek 1943 novemberétől 1944 júniusáig volt emlékezetkiesése, ekkorra azonban meggyógyult. Mostani amnéziája 1945 februárjában kezdődött, s pszichikailag a vizsgálati eljárás összekuszálásának céljait szolgálja.

Hessnek következésképpen *szelektív* amnéziája van; ez hisztériás jellegű, mely érzelmi és neurotikus természetű védelmi mechanizmusokat épít ki. Az agyállomány semmiféle betegsége sem mutatható ki rajta; gondolkodási képessége alapvetően intakt. Mivel tünetei érzelmi-indulati meghatározottságúak, jelentőségüket nem fogja fel teljesen, illetve jelentőségüknek nincs teljes tudatában, s jóllehet elmebeli képességei sértetlenek, a vizsgálati eljárás során nem használja őket, s esetleg nem is fogja használni az egész per folyamán sem...

A bíróság összesen tíz neves orvost bízott meg Hess megvizsgálásával, hogy kiderítsék, vajon alkalmas-e arra, hogy pert folytassanak ellene, s képes-e megérteni az eljárást. Az angol specialisták leszögezték: Hess nem elmebeteg „a szó szoros értelmében”. Az emlékezetkiesés szerintük nem akadályozza meg őt az eljárás teljes megértésében, korlátozza viszont saját védelmének ellátásában s abban, hogy a múltat részletesen átgondolja, ami pedig igen fontos a vallomástétel szempontjából. Az emlékezetkiesés tünetei a körülmények

változásával megszűnhetnek – állapították meg a brit pszichiáterek.

A bírói testület még nem jutott végleges döntésre Hesss illetően, amikor november 20-án megkezdődött a per. Én azonban már mindent tudtam. Az első pillanattól kezdve a szemébe is mondtam, hogy véleményem szerint csak tetteti az amnéziát. Átláttam rajta, s ezt ő is tudta. Nemegyszer megmondtam neki, hogy nem viselkedik valami férfiasan. Hess ilyenkor mélyen a szemembe nézett, és egy szót sem szólt. Egyszer-kétszer a fejét rázta. „Nem, ezredes. Szó sincs róla, hogy szimulálnék. Nem emlékszem semmire” – mondta.

Egyszer ismét meglátogattam. „Hess, saját magának, családjának és a német népnek tartozik vele, hogy megmondja az igazat. Az a véleményem, hogy oda kellene állnia a bíróság elé, könnyítene kellene lelkiismeretén és meg kellene mondania, hogy csak színlelte az amnéziát.”

Hess rám meredt. „Köszönöm a jó tanácsot” – mondta. Kijöttem a cellából. Látszólag nem lehetett vele zöld ágra vergődni.

Másnap – a nürnbergi per kilencedik napján – a második délutáni ülést csak azért tartották, hogy megvitassák Hess esetét. A vádlottakat visszakísértük zárkájukba, egyedül Hess maradt a vádlottak padján. Hosszadalmas jogi érvelések hangzottak el elmeállapotáról és védelmi képességéről. Hess váratlanul felpattant. A meglepett amerikai katonák előreugrottak. Szót kért, ezért mikrofont állítottak elé.

Hess a bírák felett a falra bámult, majd kijelentette: „Elnök úr! A következő bejelentést teszem. A ma délutáni eljárás kezdetekor védőmnek feljegyzést adtam át, melyben azt a véleményemet fejeztem ki, hogy az eljárás megrövidíthető, ha szót kapok.

Annak érdekében, hogy továbbra is engedélyt kapjak a perben való részvételre és bajtársaimmal együtt szabjanak rám ítéletet, márpedig ezt szeretném, továbbá annak érdekében, hogy ne nyilvánítsanak alkalmatlannak a perben való rész-

vételre, a bíróságnak a következő nyilatkozatot teszem, melyet eredetileg csak a per egy későbbi szakaszában akartam tenni.

Ettől a pillanattól kezdve emlékezetem ismét a külvilág rendelkezésére áll.

Színlelt emlékezetkiesésem okai taktikai jellegűek.

Jelenleg kizárólag a koncentráció képességem csökkent valamelyest. Képességem a per figyelemmel kísérésére, saját védekezésemre, a tanúk kikérdezésére és a kérdések megválaszolására érintetlen.

Hangsúlyozom, hogy teljes felelősséget vállalok mindazért, amit tettem, s amihez egyedül vagy másokkal együtt aláírást adtam.

Ez a nyilatkozatom nem változtat mélységes meggyőződésemen, hogy a jelen bíróság törvénytelen. Az »amnézia« látszatát sikeresen fenntartottam hivatalos védőimmal szemben is; védőm következésképpen jóhiszeműen járt el.”

Azzal Hess leült. Egy pillanatig megdöbbent suttogás halatszott a teremben. Végül Lawrence bíró szólalt meg: „A tárgyalást elnapoljuk.”

Ezek az események végre elhatározáshoz segítették a bírakat. Másnap reggel az elnök a következő bejelentést tette: „A bíróság – gondosan mérlegelte Hess vádlott védőügyvédjének kérelmét, s azt egyben alaposan meg is vitatta mind a védelem, mind a vád képviselőivel.

A bíróság figyelembe vette továbbá a Hess vádlott elmeállapotáról készített részletes orvosi jelentést, s arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy nincs ok a vádlott újabb megvizsgálására. Hess vádlottnak a bíróság előtt tett nyilatkozata s a nyilvánvaló bizonyítékok alapján a bíróságnak az a véleménye, hogy a vádlott jelenleg képes a védekezésre. Ezért a védő kérelmét elutasítjuk, s a pert folytatjuk.”

A szerző megjegyzése: Hess az 1945. november 16. és november 26. közötti tíz napban a következő könyveket olvasta:

Lena Christ: A gazdák (bajor történetek)
Hans Fritz: Loisl (bajor tárgyú regény)
Edgar Wallace: Egész Európa ellen
Joseph Ziermayr: A Bruck-tanya (regény)
Ernest Claes: Ifjúság (regény)
Bruno Buerger: Munkásból csillagász (életrajz)
Ludwig Thoma: Az özvegy (regény)
Kurt Faber: Hátizsákkal Indiába (útleírás)
Otto Ludwig: Heitherethei (regény)
Kurt Faber: Egy világjáró utolsó útjai és kalandjai
Margaret zur Bentlage: A jegyespár (regény)
Conte Corti: Kosár a hercegnek (történelmi regény)
Rudolph Pechel: Goethe és amerre járt.

Dr. Leyt és Dr. Contit, akik inkább az öngyilkosságot választották, semhogy szembenézzenek a bitófával, már elveszítettük. Ki próbálja kioltani saját életét rajtuk kívül?

Most, hogy a foglyok érintkezhetnek a külvilággal, a kockázat megnövekedett. A foglyokat igen kiváló német ügyvédek képviselték. Legtöbbjüket a szakmában is, a politikai életben is tisztelet övezte. Nekünk azonban mindannyiukra gyanakodnunk kellett. Minden egyes iratot, amely az ügyvéd kezéből a vádlott kezébe került, megvizsgáltuk; az őr vette el, az őr is adta át a papírokat. Bár a foglyok minden lépését, minden lélegzetvételét – még álmukban is – figyeltük, mégis találtak alkalmat, hogy öngyilkosság elkövetésére alkalmas eszközöket csempésszenek cellájukba.

Mindent elszedtünk tőlük, amivel öngyilkosságot követhettek el: borotvát, nyakkendőt, cipőfűzőt, s éjszakára a szemüvegüket is. (A tárgyalóteremben viselhettek szemüveget is, nyakkendőt is, mivel ott nem volt alkalmuk sikeres öngyilkossági kísérlet elkövetésére.) S minden áldott nap, amikor visszatértek a börtönbe, átkutattuk őket. Amikor fürödtek, alsóneműjüket és ruhájukat elvettük tőlük, átvizsgáltuk, és friss ruhát kaptak. Fürdés után még testüket is átvizsgáltuk. Amíg zárkájukon kívül tartózkodtak, odabent is minden elképzelhető rejtékhelyet fölkutattunk.

És mégis találtunk becsempészett holmikat.

Aznap, amikor a per megkezdődött, rajtaütésszerűen át-

kutattuk Hess, Göring, Jodl, von Ribbentrop és Keitel zárkáját.

A kutatást végzők a következő holmikat találták:

Ribbentropnak volt 2 egész tablettája (1 nagy és 1 kicsi), 3 db fél tablettája és 4 nagyobb tablettája selyempapírba csomagolva és egyik harisnyatartójába rejtve, továbbá 1 db $1,5 \times 2$ hüvelykes éles fémdarabja.

Jodl cellájában találtunk 1 db szöget, 1 db 6 hüvelyk hosszú és $1/16$ hüvelyk átmérőjű drótdarabot, fogport, 9 különböző tablettát és néhány foszlott rongydarabot.

Keitel 1 bádogszilánkot, 1 tubus aszpirint, 1 tubus belladonna tablettát, 1 db félhüvelykes csavart és 2 db szöget rejtetett. Göring és Hess cellája „tisztá” volt.

A komor és rátarti Dönitz, aki annak idején kimérten közölte velem, hogy Hitler öngyilkossága után ő vette át a Reich irányítását (tehát „különleges bánásmódra” tarthat igényt), börtönben töltött ideje alatt eldugott 5 db egymáshoz kötözött cipőfűzőt, 1 hullámcsattöredéket, 1 csavart és 1 zsineget. Fogalmunk sem volt, mit szándékozott tenni ezekkel a tárgyakkal. Von Neurath elrejtett 1 db acél csavarhúzó, amely elég éles volt ahhoz, hogy feltépjen egy artériát; Jodl szöget tartott a dohányzacskójában; Schachtnál 1 méter hosszúságú zsineget és 10 db gemkapcsot találtunk; Sauckelnál 1 db törött, éles szélű kanalat. A cellaépület más helyein találtunk egy zsilettpengedarabot és egy vékony üvegszilánkot. A tárgyalóteremben, a vádlottak számára elkerített hely padlóján a kutatást végző katonák két apró szöget és két apró üvegszilánkot találtak.

Keitelt a tárgyalás folyamán még egyszer csempészésen érték. Amikor az őr benézett a kémlelőnyíláson, látta, hogy Keitel valami csillogó tárgyat rejt el a tárcájába. Egy másik őr társaságában belépett a zárkába, és átkutatta az öreg katonát. Keitel ártatlanul kifordította tárcáját, egyik csücskét azonban szorosan fogta a hüvelykujjával. Erre az őr elszedte tőle a tárcát, amelyből kopott cipővasdarab hullott ki. A vas

nem Keitel cipőjéről származott. De akkor honnan? „Már régóta megvan” – mondta Keitel foghegyről. Bővebbet nem volt hajlandó elárulni.

Megvizsgáltunk minden egyes tárgyat, ami bekerült a börtönbe, akár étel volt, akár ruhadarab, akár más tárgy. Amikor egyszer jókora zöld táska érkezett, természetesen azt is felbontottuk. Az egyik fogoly tanú címére küldték. A táskából egy fekete köpeny, egy fehér ing, több más ruhadarab és egy kis tasak fordult ki. Amikor a tasakot felnyitottuk, teljes öngyilkossági felszerelést találtunk benne: egy fiolát a náci kedvenc ciánkálijaival, injekciós tűket és egy fecskendőt. Az elégtelen létszámú börtönszemélyzet már amúgy is roskadozott a munka alatt, elhatároztam hát, hogy csökkentem terheiket. Megtiltottam, hogy kívülről továbbra is ruha- és ételcsomagokat küldjenek a foglyoknak.

Az újságírók naponta szavak százezreit kopogtatták le a per-ről. A nyilvános sajtókonferencián ilyen kérdéseket tettek fel nekem: „Mit vacsorázott Hess tegnap?” Vagy: „Mit csinál Göring a zárkájában?” Ha Göring sziszegve szidta valamelyik tanút (ami gyakran megesett), szitkait percekben belül körbe-telefonálták az egész világon. Ha Hess megint könyvet olvasott a tárgyalás alatt, másnap már milliók tudták a könyv címét.

S mihelyt az emberek olvasni kezdtek a foglyokról és viselt dolgaikról, leveleket is kezdtek küldözgetni nekik. Csak úgy özönlött a mindenféle levél, jöllehet a német postaszolgálat még mindig akadozott és teljesen át is kellett szervezni. Sok száz levelet nyilvánvalóan bolondok küldtek. Más levelekből gyűlölet és megvetés áradt. Néhány levél pedig magasztalta a nácikat, s írójuk együttérzését fejezte ki „kálváriájuk” iránt.

Az volt a szabály, hogy kézbesítéskor minden levelet felbontottunk és lefordítottunk. Azokat a leveleket, amelyek felizgathatták a foglyokat, nem kézbesítettük, csupán azokat kapták meg, melyekben családjuk adott életjelt magáról.

Az egyik levél, amelyet valaki angol és német keverék nyelven körmölt, Streichernek szólt. Az egyik szövetséges tábornok hamisított aláírása szerepelt rajta, s melegen dicsérte Streichert „kimagasló szerepéért”. Keitelnek egy asszony írt az amerikai Hartfordból, Connecticut államból. Megírta, milyen szomorú, hogy az öreg katonabábot bebörtönözték. „Ha azok, akik az ítélőszékben ülnek, megérthetnék, mennyit tett

Ön azért, hogy a náciknak bebizonyítsa módszereik hibáit, felmentenék Önt” – írta az asszony. Azt is felhozta, hogy nagyon kellemesnek találta Keitel „több látogatását az Egyesült Államokban”, s kifejezte reményét, hogy még találkozhat vele további látogatásai alkalmával.

Ez már szeget ütött cenzoraink fejébe, mivel mindnyájan úgy tudtuk, hogy Keitel sohasem járt az Egyesült Államokban. Behívtuk Keitelt, aki maga is tagadta, hogy valaha is az Egyesült Államok földjére lépett volna, vagy hogy rokonai élnének odaát. „Ezt az asszonyt mégis ismerem” – mondta. Német nő, aki 1934-ben a vezérkarnál a keze alatt dolgozott. Az asszony három évvel később átkelt az Atlanti-óceánon, és amerikai állampolgár lett. Célzásait Keitel amerikai látogatásaira bizonyára beugratásnak szánta.

Göring egymaga több levelet kapott, mint a másik húsz együttvéve. De legtöbbjüktől – ha olvashatta volna őket – bizonyára mélységesen elszomorodik. Amióta szóba hozták előtte a leveleket, így reagált: „Ne törődjön vele, hogy *most* mit mondanak az emberek. Tudom én jól, mit mondtak a háború előtt.” Egy kibombázott hamburgi lakos ezt írta neki: „Kedves Hermann Bácsi! Most elég ideje van, hogy elgondolkodjék az ezeréves birodalomról. Maga is, meg a többi vacak pártvezér hazudtak a német népnek. Becsaptak bennünket. Még mindig ágyút akar gyártani vaj helyett?”

Más keserű hangú levelek is érkeztek Göring címére: „A nácik lerombolták Németországot – írta egy öreg frontkatona. – Hát ki a számár, Ön vagy én? A háborút már Sztálingrádnál elveszítettük, Berlin pedig most éppen olyan, mint Sztálingrád.”

Hess is kapott ilyesmit: „Hagyja már abba azt a »nem emlékszem« játékot. Mint hajdani nagy embernek nem áll jól Önnek, hogy játssza a hülyét. Szeretném tudni, hogy a háború Maga szerint még mindig szükséges rossz-e? Mert könnyebb fecsegni, ha a szomszéd háza ég.”

Egy brémai nő a birodalmi marsall emlékezetét frissítette

fel: „Nemrégiben egy képeslapon idézetet olvastam egyik 1936-ban mondott beszédéből: »Sohasem fogunk hazudni a német népnek, még olyan időkben sem, amikor nagyon nehéz megmondani az igazat.« A per most azt bizonyítja, hogy rengeteg kérdésben éppen ilyen nehéz időkben hazudtak. Egyáltalán nem törődünk vele, mi lesz az Önök sorsa.”

Göringnek azonban még mindig voltak csodálói is. Egy berlini férfi ezt írta neki: „Ezekben a baljós időkben, amikor annyira elhagyatott, szeretném megerősíteni Önt: a mi menyei atyánknak gondja lesz rá, hogy semmi se mehessen feledésbe az Ön jótéteményei közül. Én magam csak annyit mondhatok, hogy megvan bennem a bátorság, ezért felajánlom szolgálataimat a német Luftwaffe és a Wehrmacht számára.”

Fritzsche is kapott egy érdekes levelet. „Bizonyára emlékszik még a meghurcolt kis nőre, aki egy festőművész, egy mindenki által szeretett nemes lelkű ember érdekében járt közben Önnél. Könyörögtem Önnek, hogy mentse meg bátyámat, akinek Ön szomszédja volt, akit jól ismert. Csakhogy hiába könyörögtem. Szeretett bátyánkat, öreg édesanyánkat egyetlen támaszát, egy súlyosan beteg asszony férjét, megölték a náciak. Örülök, hogy arra a helyre van alkalmam írni Önnek, ahová egész bandájuk való. Bátyámért úgyszólván bosszút akartam állni. Mindnyájan azt kívánjuk, hogy olyan bánásmódban legyen része, amilyenben annak idején Ön részesítette a politikai foglyokat. Még mindig magam előtt látom ostoba vigyorát, amint a bátyám érdekében írott kegyelmi kérvényt olvassa. Bízom benne, hogy a nürnbergi vádlottakkal nem bánnak túlságosan enyhén. Ez milliók kívánsága...”

Göring minden társánál több levelet írt a börtönből barátainak és rokonainak; Hess írt a legkevesebbet. Ő és Seyss-Inquart írógépet használt.

Amikor a foglyok éppen nem leveleztek vagy nem a védekezésükön dolgoztak, akkor olvastak. „Valamennyien többet olvasnak az átlagosnál – jelentette a könyvtáros. – Ízlésük

a német könnyűműfajoktól a klasszikusokig igen széles körben mozog, a súlypont azonban általában Goethe.” Hess naponta átlag két könyvet „fogyasztott”; többnyire még mindig a tárgyalás alatt olvasott. Hogy a bíróság miért túrte el Hesstől ezt az arcátlanságot, sohasem fogom megérteni.

Hesst könyvmolyi mivoltában közvetlenül Hjalmar Schacht követte, aki olvasmányában majdnem kizárólag a klasszikusokra szorítkozott, de érdeklődött az életrajzok és Beethoven levelei iránt is.

Baldur von Schirach a börtön könyvtárában fellelhető valamennyi Goethe-kötetet elolvasta, aztán néhány Tennyson-verset próbált németre fordítani. Rosenberg olvasott a legkevesebbet. Hetente átlagosan egy regényt vett ki a könyvtárból. Von Ribbentrop Vernével próbálta elterelni figyelmét saját gondjairól. Göring hetente két könyvet vett ki, s a könyvtárosnak mindig sürgetnie kellett, hogy vigye vissza őket. Streicher, aki oly sok éven át csak pornográfiával foglalkozott, most végre „felfedezte” Goethét. Keitel már a per kezdete előtt sem olvasott valami sokat, most azonban, hogy élete forgott kockán, egyáltalán nem kölcsönzött ki több könyvet. Jodlnak sok könyve volt saját könyvtárából; elsősorban szülőföldjének bajor szerzőit kedvelte. Egyébként mindenre azonnal lecsapott, ami akár a legtávolabbi kapcsolatban is volt a hegymászással.

Miközben Göring lejárt határidejű könyveibe mélyedt, szüntelenül pőfékelt hatalmas faragott pipájából. A foglyok havonta egy font dohányt kaptak, hogy pipában vagy kézzel sodort cigaretta formájában elszívhassák. Csokoládét vagy más édességet nem fogyaszthattak.

Iszonyat a tárgyalóteremben

A legkeményebb ember is nehezen palástolja arcán az iszonyat jeleit, márpedig november 29-én a tárgyalóteremben jó néhány arcot eltorzított az iszonyat. A vád képviselői elhatározták, hogy levetítenek sok ezer méternyi filmet, amelyet a koncentrációs táborokban vettek fel.

Kelley őrnagy, a pszichiáter és Gilbert hadnagy, a pszichológus, a vádlottak padjának két végén helyezkedtek el, hogy figyelhessék a vádlottak reakcióit. A foglyok feje fölött égve hagyták a fluoreszkáló lámpákat, amikor a gépész magasan a sarokban elhelyezett helyiségből elkezdte a vetítést.

Göring mereven bámult, amikor a vetítővászonra megjelentek a brutalitás és a kegyetlenség első képsorai. Amikor a kínzásokat közlő képeket mutatták, jobb karjával elfedte arcát, és felindultnak látszott. Hess is mereven nézte a vásznat, de mérsékelt érdeklődéssel, és nem tett semmiféle megjegyzést.

Keitel idegesen, feszült figyelemmel ült a helyén. Fülhallgatója drótjával babrált, és zsebkendőjével törölgette izzadt homlokát. Dönitz csak időnként pillantott a vászonra; a látottak azonban nyilvánvalóan felkavarták, mert kezét gyakran ökölbe szorította, s időnként eltakarta a szemét. Raeder fokról fokra idegesebb lett, s a vetítés vége felé láthatóan teljesen fel volt dűlva.

Amikor a koncentrációs táborok elkínzott foglyainak arcán közlő képeket mutatták, a gyötrelme és a rettegettség, amikor a felfelvételi gép végigpásztázott a holttestek halmain, Schacht hátat for-

dítt, és nem nézte tovább a filmet. Arca azonban szenvtelen maradt.

Funk láthatóan zavarban volt. Később letört, és sírva fakadt. Amikor Krämer, a belseni tábor brutális hóhéra jelent meg a vásznon, Funk maga elé suttogott: „Az a mocskos disznó!” Frick meglepődve nézte a vásznat, de szemmel láthatóan nem volt felindulva. Rosenberg ideges lett, képtelen volt nyugodtan ülni a helyén, s gyakran elfordult.

Ribbentropot láthatóan kétségbe ejtette és felkavarta, amit látott. Hol a mennyezetet nézte, hol a cipőjét. Csak néha vetett egy-egy pillantást a vászonra. Jodl is gyakran fordította el a fejét. Mindenáron igyekezett elrejtetni érzelmeit.

Tovább peregetek a látható bizonyítékok... Egy brit katonaiszt elmondta, hogy tizenhétezer holttestet temetett el.

Von Schirach feszülten figyelt. Arca azonban ritkán árult el iszonyatot vagy undort. A pszichiáter megfigyelése szerint Seyss-Inquart mindvégig sztoikusán viselkedett, csak rángatózó arcizmai árulkodtak belső feszültségéről. Speer szomorúan figyelt, és nagyokat nyelt.

A védők elsápadtak. „Iszonyatos” – jegyezte meg halkán egyikük.

Sauckel izgalomba jött, és fejét rázta az egyre szörnyűbb jelenetek láttán. Neurath feszülten figyelt, de nem látszott idegesnek. Fritzsche is figyelmesen nézte a vásznat, de egyre izgatottabb, egyre sápadtabb lett. Streicher nem lankadt. Arca nem árult el semmiféle érzést, semmiféle indulatot. Von Papen még arra sem volt hajlandó, hogy a vetítővászon felé nézzen. Vagy a padlót bámulta, vagy eltakarta arcát a kezével.

A filmfelvételek zömét maguk a németek készítették. Az egyik jelenetet SS-rohamosztagosok vették fel, s a képsorok azt mutatták be, hogyan tisztították meg a varsói gettót. Látni lehetett, hogy asszonyokat és gyerekeket szuronnal űznek ki rejtekhelyükről, majd hidegvérrel legéppuskázzák őket. A filmoperatőr ezután az SS-katonák arcát fényképezte. A katonák hátravetett fejjel röhögtek „hőstetteiken”. Sohasem

fogom elfelejteni az egyik jelenetet, amelyen egy hétéves forma kisfiú tipegett elő a romok közül az anyjával; karját magasra tartotta, arcán rémület ült. Néhány másodperc múlva a felvevőgép lesiklott, és a kisfiú földön heverő holttestét mutatta. Agyonlőtték.

Amitől aztán a foglyok még kínosabban fészkelődtek a helyükön, az Erwin Lahousen tábornok, az egykori Abwehr (elhárító)-tiszt másnapi tanúvallomása volt.

Lahousen pusztá jelenléte megdöbbenetette Jodlt és Keitelt; amikor pedig a tanú elmondta, hogy az Abwehren belül erős Hitler-ellenes csoport működött, amely Hitler megölését tervezte, Göring dühbe gurult.

Lahousent az amerikai ügyész, John Amen ezredes kérdezte ki. Az öreg, összetört és az éhezéstől láthatóan lesóványodott Lahousen ismertette Göring, Keitel és Jodl terveit Varsó bombázására és a lengyel zsidóság, valamint a lengyel értelmiség kiirtására. Felfedte azt a tervet is, amely szerint egy „incidensnek” kellett kiprovokálni a Lengyelország elleni német támadást.

„*Amen*: Felkérték-e valaha is az Abwehrt, hogy segédkezék a lengyelországi hadjáratban?

Lahousen: Igen. Ennek a vállalkozásnak, amely közvetlenül megelőzte a Lengyelország elleni támadást, »Himmler-akció« volt a fedőneve.

Amen: Fejtse ki a bíróságnak, milyen természetű volt ez az önöktől kért támogatás.

Lahousen: Ez az akció, amelyről most tanúvallomást teszek, az egyik legtitokzatosabb volt, melyet a külföldi elhárítás központjában valaha is végrehajtottak. Én és a vezetésem alatt álló osztály... azt a feladatot kaptuk, hogy szerezzünk lengyel katonai egyenruhákat, felszereléseket, továbbá személyi iratokat a »Himmler-akció« számára. Amikor a Wehrmacht első közleménye megjelent a lengyel egységek német területek elleni támadásáról, Piekenbrock hangosan felolvasta a kezében tartott közleményt, majd hangosan megjegyezte, most

már tudja, mire kellettek az egyenruhák. Ugyanazon a napon vagy néhány nappal később, már nem emlékszem pontosan, Canaris (Lahousen főnöke) közölte velünk, hogy koncentrációs táborokból kiválasztott foglyokat öltöztettek ezekbe az egyenruhákba, s megparancsolták nekik, hogy intézzenek fegyveres támadást a gleiwitzi rádióadó ellen.”

Göring undorodva nézte a tanút. A többiek dühösen morogtak. Nem sokkal ezután a dagadt, halványkék egyenruhás Göring olyan dühbe gurult, hogy hangosan szitkozódni kezdett. Erich von dem Bach-Zelewski vallomása háborította fel. Ez az SS-főtiszt, aki korábban a Keleti Front partizán-elhárító tevékenységét irányította, a vád tanújaként szerepelt. Göring a vádlottak padjáról dühösen meredt rá, amikor Bach-Zelewski a náci „filozófiáról” beszélt. „Az, aki a zsidók és a szlávok aljaember voltáról prédikál, az igazán ne csodálkozzék, ha időnként robbanások történnek” – mondta a tanú. Végül, amikor Bach-Zelewski lelépett a tanúk emelvényéről és elhaladt Göring mellett, a hajdani náci vezér odavicsorogta neki: „*Schweinehund und Verräter!*” (Disznó kutya, áruló!)

Tisztjeim világosan hallották Göring szitkozódását. A rövid szünet alatt megkérdeztem a bíróság tagjait, vajon ők is hallották-e? A válasz tagadó volt. Következésképpen a dolog nem jelentette a bíróság megsértését. Így hát nekem kellett intézkednem, hiszen az őrizetes megsértette a börtönszabályzatot.

Közöltem Göringgel, hogy a hét végén csak kenyeret és vizet kap és nem vehet részt a napi sétán. „Kérem, ezt ne vonja meg tőlem” – könyörgött. Kérését elutasítottam.

Göring mindig elsőnek csörtetett be a kis kápolnába, hogy az első sorba ülhessen. Szemközt vele egyszerű kis oltár állt gyertyákkal, feszülettel, s az egyik oldalon harmóniummal. Gerecke tiszteletes felolvasta a szertartást a tizenhárom lutheránusnak, s ha zsoltárt énekeltek, Göring fújta a leghangosabban. Csaknem túlharsogta a harmóniumot is, melyen az egyik tanú, egy hajdani rendőr alezredes játszott. Göring éneklése őszintének tűnt. A nagy darab náci azonban bizalmasan közölte Gereckével, hogy elveti a lutheránus hitet, ateistának mindazonáltal nem ateista.

Sauckel volt az első, aki megkérdezte, hogy magához vehetné-e az úrvacsorát. Valahányszor a tiszteletes meglátogatta cellájában, Sauckel ájtatosan letérdelt az ágya mellé, és imádkozott. Schirach és Fritzsche szintén az elsők között voltak, akik magukhoz vették az úrvacsorát.

Gerecke tiszteletes karácsony este külön szertartást végzett az elcsendesült börtönben. A két börtöncellából egybebonthatott, csaknem csupasz kápolna gyülekezetében volt valami megrendítő. A tizenhárom közül, akik csendesen zümmögtek vagy énekeltek a „Stille Nacht”-ot, sokan tudták, hogy ez életük utolsó karácsonya. Ezen az estén az örök nesztelenül kiléptek a kápolnából, és odakint várakoztak. „Ez már az Isten dolga” – suttogta egyikük. Gerecke felnézett egy pillanatra, aztán ismét belemélyedt a bibliába. Szent Lukács evangéliumának második fejezetéből Krisztus születésének

történetét olvasta fel. Hess még mindig megtagadta, hogy részt vegyen a szertartásokon. Azt mondta, ha részt venne rajtuk, az volna a látszat, hogy félelemből tér vissza a valláshoz.

Aztán fölvirradt karácsony napja, s reggel 9-kor O'Connor atya tartott misét négy főből álló katolikus nyájának; ezt Gerecke tiszteletes újabb szertartása követte. A karácsonyi ebéd csajkában felszolgált átlagos hadifogolyételekből: levesből, vagdalt húsból, burgonyából, káposztából és kávéból állt. Csomagokat ekkor már nem engedtünk be a börtönbe, így az ajándékok is elmaradtak. A becsempészett, öngyilkosságra alkalmas eszközök ettől az apró örömtől is megfosztották a foglyokat.

Mindenki, aki családjától elszakítva él, a karácsonyt gondolatban feleségével és gyermekeivel tölti. Foglyaim számára ez a karácsony feszült órákat hozott. Sokuknak fogalma sem volt, hol lehetnek családtagjai, s aggodalmukat csak növelték a védőügyvédek által terjesztett rémhírek arról, hogy feleségüket és gyermekeiket is bebörtönözték. Legalább öt fogoly: Göring, Streicher, Keitel, von Schirach és Schacht úgy tudta, hogy felesége amerikai fogságban van, s nem biztos, hogy az asszonyok maguknál tarthatták gyermekeiket.

A hangulat olyan nyomott volt, hogy Dr. Gilbert fel is keresett. „Göring azt mondta: »Lám, ezek is úgy dolgoznak, mint a Gestapo. Ne higgyetek nekik, amikor demokratikusnak mutatják magukat.«” Ugyancsak Göring jegyezte meg gúnyosan: „Az amerikaiak még mindig ellenségeink. De mi közülük van ehhez az asszonyoknak és a gyerekeknek?”

Gilbert szerint von Schirach, aki egy ízben már hajlandó volt megtagadni Hitlert és az egész náci ideológiát, most Göring terrorizáló befolyására megkeményedett, és cinikusabb álláspontra helyezkedett.

Valójában mi magunk Nürnbergben minden lehetséges módon igyekeztünk kideríteni, vajon tényleg letartóztatták-e a feleségeket, és ha igen, hol lehetnek. Lankadatlanul azon voltam, hogy a családtagok számára engedélyt szerezzek, hogy

meglátogathassák a foglyokat. Ezt azonban sohasem engedélyezték.

A bánásmódot, amelyet a foglyok családja iránt tanúsítottunk, leginkább Frau Himmler letartóztatásán lehet lemérni. Amikor az SS vezetőjének feleségét kislányával együtt Nürnbergbe hozták, úgy döntöttem, hogy a kislánynak folytatnia kell a tanulást. Fölhajtottuk egész Nürnberget, sorra látogattuk a romba dőlt iskolákat, hogy tankönyvet és vízfestéket szerezzünk a gyermeknek. Később a kislány hálából elküldte nekem egyik rajzát, amely kék és sárga virágokkal körülvett hóvirágcsokrot ábrázolt, s csak ennyit írt rá: „Andrus ezredesnek, G. H. 1945.”

Hess konok volt, és egyetlen szóval sem kérdezte, mi van a feleségével. Minden módon megpróbáltam elérni, hogy családja meglátogathassa. Ő azonban továbbra is hajthatatlan maradt. „A bíróság, amely perbe fogott, törvénytelen. Következésképp nem kívánom, hogy családom ilyen méltatlan helyzetben lásson.” Magányos maradt, konok és keserű.

Amikor a tárgyalási napokon a foglyok együtt ebédeltek, Gilbert, a pszichológus, szabadon járt-kelt közöttük és társalgott velük. Folyékonyan beszélt németül. Egyik asztaltól a másikhoz ment, és bekapcsolódott a beszélgetésekbe. Később gépirásos jelentésekben számolt be mindarról, ami elhangzott, s arról is tájékoztatott, milyen hatást tesz a foglyokra a perből kibontakozó összkép. Gilbert kihallgatta a suttogva folytatott beszélgetéseket és a vádlottak padján elhangzott halk megjegyzéseket is. Ő talán mindenki másnál jobban láthatta, hogyan törnek felszínre a foglyok között a régi ellenségeskedések és féltékenykedések. A huszonegy vádlott minden alkalmat megragadott, hogy bemártsa egymást. Valaha egységes csoportot alkottak, mostanra azonban az összetartásnak morzsái sem maradtak bennük, s még egymás iránt érzett megvetésüket is csak alig egypáran igyekeztek leplezni.

Frank – vallási rohama előtt – Ribbentrop kivételével mindannyiukra haragudott. Az öreg Dönitz Streichert utálta

mélységesen. Az önelégült Schachtban egyetlen érzés élt a többiek iránt: a megvetés. Göring viszonzta Schacht ellen-szenvét, és atnézett rajta. Nyílt háborúság folyt Göring és Streicher között is.

Streicher védőügyvédjének némi gondot okozott, hogy ezt a viszálykodást megmagyarázza. Az ügyvéd, Hans Marx, azt állította, hogy a védencét 1939 végén valamennyi politikai fontosságú posztjáról leváltották. Az ok: Streicher és Göring összeveszett egy lány miatt.

„Streicher és Göring mind a mai napig gyűlölik egymást” – mondta Marx. Aki egyetlen pillantást is vetett Streicherre, képtelen volt megérteni, hogy egy nő, akár a legimmorálisabb is, hogy ilyen alakhoz vonzódjék.

A foglyok éppen nagyban ettek és beszélgettek az ebédlőben, amikor egy csapat fotoriporter lépett be. A bíróság engedélyt adott a fényképezésre, hadd lássa a világ, hogyan bánnak a foglyokkal és milyen ellátásban részesülnek. Amikor az egyik fényképész Schachtra irányította gépét, a mogorva öreg bankár is fölpillantott. A bögre tűzforró kávéát hirtelen mozdulattal a riporter arcára, gépére és egyenruhájára lötytyintette. Az egyenruha tönkrement.

Schacht és a fotográfus között egyetlen szó sem esett, mivel a fényképész tudta, hogy tilos beszélniük. Én azonban elhatároztam, hogy az örökké ingerlékeny és tüskés Schachtot ezúttal megleckéztetem. Ha ilyen megvetően bánt kávéadagjával, bizonyára értéktelennek is tartja. Éppen ezért úgy döntöttem, hogy a továbbiakban megvonom tőle a kávé. Csak később kapta vissza, amikor maga jött hozzám, és elnézést kért. Schacht igen nehezen értett szót bárkivel is. Később írott könyvében nyíltan bírálta a „bűnözőket” (Göringet, Keitelt, Rosenberget és Ribbentropot), ha pedig azok egy rossz szót is szóltak, dühében üvöltözni kezdett.

Amikor elérkezett az ideje, hogy megpróbáljuk a klikkek egymásra gyakorolt hatását a lehető legkisebbre csökkenteni, elhatároztuk, hogy elkülönítjük őket. Csakis ebédidőben

beszélgethettek egymással, ezért megkértem Dr. Gilbertet, ültesse őket külön termekbe. Schirach, Speer, Fritzsche és Funk alkották az „ifjúsági ebédlőt”; Frank, Keitel, Sauckel és Seyss-Inquart számára egy másik termet jelölt ki Gilbert; Raedert, Streichert, Hesst és Ribbentropot egy harmadik terembe osztotta; von Papen, von Neurath, Schacht és Dönitz az „öregek ebédlőjébe” került; Rosenberg, Kaltenbrunner, Frick és Jodl ismét másik terembe, Göringnek pedig egy-magában kellett étkeznie.

Göring terrorizáló magatartása a gyengébb jellemű foglyokat túlságosan befolyása alá vonta. Most tombolt a haragtól, hogy egyedül kell ennie, s ezért tudtomra is adta, hogy én „egy senki” vagyok, ő és a többiek viszont „történelmi személyiségek”. Gilbert, aki naplószerűen jelentette nekem a foglyok beszélgetéseit, közölte, hogy Fritzsche és Streicher veszekszenék. Streicher nagyon megharagudott, amiért Fritzsche a tárgyaláson leszólta a „Der Stürmer”-t, az öreg bűnöző kedvenc antiszemita újságját. A délutáni séta alatt ezért szidalmazta is Fritzscht.

A felháborodott Fritzsche visszatérőben megjegyezte: „Igyekeztem legalább valami minimális szimpátiát érezni Streicher iránt, annak ellenére, hogy egy disznó, és a vádlottak padján ő a legnagyobb gazemberek egyike. Mától fogva azonban ennek a szimpátiának vége. Amikor ma délután az udvaron sétáltam, Streicher mögém lépett azzal az undok pofájával, és leköpött. Az ocsmány disznó! Ezek után egy szemernyi jó érzés sem maradt bennem iránta.” Fritzsche ugyanilyen érzelmekkel viseltetett Frick iránt is. Frick ugyancsak „ocsmány disznó” volt, akinek „még annyi kurázsija sincs, hogy fölálljon és vállalja, amit tett”.

Fritzsche kijelentette Gilbertnek, hogy a hivatalos politika alapjait a nürnbergi törvények rakták le, ezek vezettek aztán a kivégzésekhez, s az antiszemitizmust az átlagos német állampolgárok várakozásánál is jobban túlhajtották.

Arra sem kellett soká várni, hogy Speer szidni kezdje

Göringet gyalázkodó kijelentéseiért, melyek szerint Speer állítólag „eladta magát” a vád képviselőinek, Gilbert pedig befolyásolja az ingadozókat. Speer Gilbert együttérzésére apellált: „Képzelve! – méltatlankodott. – Ezeknek meg sem fordul a fejében, hogy valaki az igazat mondja. Nem maradt bennük más, mint fortély és hazugság, mivel azok után, ahogyan egész életüket leélték, csak így képesek gondolkodni.”

Nemritkán tizenöt órás munkanapjaimon még a sajtó kielégítésének gondjával is meg kellett birkóznom. Ha ugyanis nem adtunk információkat, akkor fölharsant a kórus, hogy bizonyára „rejtegetek” valamit, ha pedig az egyik hírügynökséggel közöltünk valami szenzációt, a másik sem akart lemaradni. Nekem meg így se volt jó, úgy se volt jó!

Egyik nap meghívtak a BBC nürnbergi stúdiójába. Riporterük, John Irwin megkért, „mondja el, milyen kényelemben van, illetve milyenben nincs részük a foglyoknak a zárkában”.

Rövid gondolkodás után így válaszoltam:

„A zárkák csupaszok. De a foglyoknak van elegendő pokrócuk, s a gőzfűtés csöve áthalad minden egyes cellán. Az ablakok plexiüvegből vannak, de szellőztetés céljából ki lehet nyitni őket. A foglyoknak széket és törékeny asztalt adunk, hogy dolgozni tudjanak. A cellákat este $\frac{1}{2}$ 10-ig külső fényforrásból jól megvilágítjuk, ilyenkor dolgoznak a foglyok védekezésükön. $\frac{1}{2}$ 10 után a zárkák, ugyancsak kívülről, tompított világítást kapnak. Ez elég ahhoz, hogy az örök szemmel tarthassák a foglyokat, de aludni is lehet mellette. A cellákban annyi a kényelem, amennyi csak egy betonfülkében lehetséges.”

Irwin tovább kérdezett: „Vajon a foglyok állandó megfigyelésének munkája nem jelent-e különleges megterhelést az ön emberei számára?”

„Az őrszolgálatból eredő megterhelés – feleltem – ugyan-
csak meglátszik azokon az embereken, akiknek egy napi szol-
gálat után egy napi pihenőjük van. Szeretném, ha elegendő
őrszemélyzet állna rendelkezésemre, hogy az őrök csak minden
harmadik nap legyenek szolgálatban, vagyis legyen egy nap
pihenőjük, egy nap kiképzésük és csak a harmadik nap végez-
zék a természetellenes őrmunkát. Eddig két börtöntiszttem
roppant össze és vonult kórházba; mind a ketten helyette-
seim voltak. A túlterhelést időnként én magam is érzem. Ley
öngyilkosságakor újságíró barátaim is észrevették rajtam a
kimerültséget.”

Ez a nyilatkozatom sohasem jutott el a hallgatókhoz. A
rádiósok kihagyták az adásból. Mélységes titok maradt, hogy
szánalmasan kevés emberem volt, hogy a nürnbergi börtön
vezetése idején 600 százalékos volt őrszemélyzetem lecserélő-
dése, és hogy olyan őröket kaptam, akik még azt se nagyon
tudták, miként kell bánni a fegyverrel.

Irwin zárókérdése profétikusnak bizonyult. Ezt kérdezte:
„Vannak-e olyan foglyok, akik több gondot okoznak a töb-
binél?” „Egyik sem okoz gondot – feleltem. – Örömmel kö-
zölhetem, hogy valamennyien alkalmazkodnak a börtönelő-
írásokhoz.”

Amikor Göring titkos hírcsatornákon keresztül tudomást
szerzett erről a nyilatkozatról, siránkozni kezdett. „Úgy lát-
szik, az ezredes nincs tisztában azzal, micsoda megterhelést
okoz, ha állandóan zavarják az embert; például figyelik, ha
vécére ül stb.” Göring persze éppen olyan jól tudta, mint
akárki más, hogy valójában a zárkában levő vécé az egyet-
len hely, ahol a foglyokat nem lehet látni. Ezt később ki is
használta.

Kis idő múltán Göring az addiginál is érezhetőbbé tette
jelenlétét, gúnyt űzve a BBC-nek adott nyilatkozatomból.

Március 26-án reggel 6 óra 25 perckor, kevéssel a foglyok
ébresztője előtt, Vincent J. Traina, első osztályú gyalogos,

aki Göring cellája előtt őrködött, látta, hogy a fogoly odabent föl-alá mászkál. Traina a cellaajtóba épített kiugró kis korlátra könyökölt, Göring pedig – Traina állítása szerint – székét követelte, méghozzá „igen felháborító hangon”. A fogoly ugyanakkor kidugta két ujját, és a csapóajtóra támasztotta. „Mi az?” – kérdezte Traina. Göring válaszul ökölbe zárta kezét, kinyúlt, és többször rávágott az őrkönyökére.

Traina nyilatkozata (melyet eskü alatt tett, s jegyzőkönyvbe mondott) így hangzott: „Erre én rávágtam az ujjára a gumibottal, és rászóltam, hogy üljön le. Ő viszont azt ordította, hogy »nekem jogaim vannak«, és mást is, németül, amit nem értettem meg.”

Traina kinyitotta a cellaajtót, és ismét rászólt Göringre, hogy üljön le.

„Ekkor – vallotta Traina – meglökött. Uralkodtam magamon, és ismét felszólítottam, hogy üljön le. Ő dühösen tovább kiabált, mire én a vállára ütöttem. Ekkor kezét emelt rám, én pedig ráütöttem a kezére.

Közben odaérkezett a börtöntiszt, és Göring mindenfélét hazudozott neki. Azt mondta a börtöntisztnek: »Maga ismer engem!« Én ekkor azt mondtam a börtöntisztnek: »Igen uram, Ön ismerheti őt. Ő egy náci gyilkos, én pedig amerikai katoná vagyok.«

Göring erre nevetni kezdett, én pedig rácsuktam a cellaajtót, amely térdén ütötte őt. Ezek után az ügy lassan elsimult...”

Traina helyesen cselekedett. Az örök börtönszolgálatuk idején sohasem viseltek más fegyvert, csakis gumibotot. Ez az oldalfegyver – amely voltaképpen szarvasbőrrel volt bevonva, gyapottal keményre tömve, egyik végén ólomnehezéssel – még a bőrt sem sérti fel. Megfélemlítő hatása azonban van, ha olyan helyre ütnek vele, ahol a csont közel van a bőrfelülethez – mint a könyök vagy a váll esetében –, s még a legvadabb embert is jobb belátásra bírja. Most sem okozott súlyosabb sérülést.

Valójában az egész eset olyan volt, mint amikor elnáspángolnak egy haszontalan kölyköt. A gyerekek nem szenved súlyos sérülést, de rádöbben, hogy megszégyenítették.

A rövid bot volt a megfelelő fegyver Göring ellen.

A barátságos tengernagy

Dönitz főtengernagy egyszeriben önelégültté vált, és még fölényesebben viselkedett, mint eddig.

Hogy miért? Akkoriban járt nála látogatóban egy amerikai admirális. Ez a tengernagy eljött hozzám, engedélyt kért, hogy beszélhessen régi ellenfelével, s kijelentette: szeretné látni, hogyan vezetik a börtönt.

A tengernagyot a nagyfejűeknek kijáró tiszteletadásban részesítettem. Bemehetett Dönitz cellájába és – egy közelben álló őrt leszámítva – négyszemközt beszélgethetett vele. Megmutattuk neki a börtön többi részét is, ő pedig köszönetet mondott a börtöntiszteknek meg nekem, azzal távozott.

Itt hagyta viszont nekünk az elviselhetetlen és fölfuvalkodott Dönitzet. S egy pletykát is hagyott maga után, azt, hogy ez az amerikai tengernagy szívből együtt érzett Dönitzcel a fogoly jelen helyzetében. Én, ami hazugságot hallottam, eleresztettem a fülem mellett. Egy börtönben annyiféle kósza hír járja.

Mégis az egyik újsághír Leonard Lyons Amerika-szerte ismert rovatában nemcsak meghökkentett, hanem kifejezetten zavarba is hozott. Lyons a következőket írta: „A nürnbergi per folyamán az Egyesült Államok egyik tengernagya, aki még szolgálati viszonyban van, három szárnysegédjével a per színhelyére érkezett. Ugyanaznap a késő délutáni órákban Dönitz főtengernagy ügyvédje Tom Doddnak (az amerikai jogászcsoporthoz tartozó tagjának) levelet mutatott, melyről azt állította,

hogy az amerikai tengernagy küldte Dönitznek. A levél így szólt: »Szeretném, ha tudná, hogy az Ön oldalán állok.« Dodd jelentette az esetet Bob Jacksonnak (Jackson főbírónak), aki még aznap este fölhívta telefonon a tengernagyot Bremerhavenben. »Tengernagy úr! Értesülésem szerint Önt a védelem tanújaként akarják felkérni Dönitznek írott levele alapján – mondta Jackson. – Nincs szándékomban visszamenni Nürnbergbe – felelte az admirális. – Az a helyzet, hogy még ma este visszaindulok az Egyesült Államokba.«»

Tehát igaz volt! Ha további bizonyítékot akartam volna szerezni, hogy a tengernagy megtette, amit híreszteltek róla, azt is megtalálhattam Dr. Gilbert egyik jelentésében, melyet a foglyok hangulatáról adott. „Dönitz úgy érzi, nincs miért aggódnia, mivel úgy látja, hogy még az amerikai tengernagyok is ártatlannak tartják – írta Gilbert. – Mindebből az ítélet előtt semmiféle probléma sem származik, de nagy megrázkódtatás lesz számára és káros visszahatással járhat, ha a bíróság álláspontja nem egyezik meg a tengernagyéval.”

Amikor engedélyt adtam a tengernagy látogatására, álmomban sem gondoltam volna, hogy egy magas rangú amerikai katonatiszt barátkozik az ellenséggel, akár a börtönben, akár a börtönön kívül. Abból, amit később megtudtam, nyilvánvaló, hogy Dönitz előtt a régi „mi tengerészek jóban-rosszban tartunk össze” nótát fújta. Most már elhiszem, hogy az admirálisunk azt az érzést ébresztette Dönitzben, mintha az Egyesült Államok Tengerészeti Minisztériuma mindent meg akarna tenni azért, hogy ellene ne hozzanak ítéletet!

A törvényszék elé idézett tanúk közül talán Rudolf Höss volt a legundorítóbb és legszönyűbb. Nem a „mi” Rudolfunk, hanem egy nála sokkal félelmetesebb alak. Az egész bíróságot elborzasztotta.

Höss volt Auschwitz egykori táborparancsnoka. Ott állt a tanúk számára elkerített helyen, és határozott „Ja”-val válaszolt Dr. Kurt Kaufmann-nak, Kaltenbrunner védőügyvédjének a kérdéseire. „Ja”, mondta beleegyezőleg; amíg ő volt

a tábor parancsnoka, emberi lények százezreit pusztították el a táborban. „Ja”; igaz, Eichmann közölte vele, hogy összesen kétmillió zsidót öltek meg Auschwitzban. A bíróság ezután Höss eskü alatt megerősített írásbeli vallomását idézte. A vallomás így szólt:

„1934 óta irányítottam koncentrációs táborokat; 1938-ig Dachauban szolgáltam; 1938-tól 1940 májusáig a sachsenhauseni tábor parancsnokhelyettese voltam, ezután Auschwitzba neveztek ki táborparancsnoknak. Auschwitzot 1943. december 1-ig irányítottam, s itt becslésem szerint legalább két és fél millió ember pusztult el elgázosítás és elégetés révén, azután legalább további félmillió halt meg éhség és betegségek következtében, vagyis a halottak teljes száma hárommillió körülire becsülhető.

Ez utóbbi szám az Auschwitzba küldött foglyok összlétszámának mintegy 70–80 százaléka volt, a fennmaradó foglyokat pedig kiválogatták, és rabszolgamunkára fogták a koncentrációs táborok ipari létesítményeiben. A kivégzettek és elhamvasztottak között volt körülbelül húszezer orosz hadifogoly is (akiket a Gestapo emberei a hadifogolytáborokból válogattak ki); ők a Wehrmacht szállítmányaiban érkeztek Auschwitzba, Wehrmacht tisztek és katonák kíséretében. A kivégzettek között volt mintegy százezer Hollandiába emigrált német zsidó, ezenfelül Franciaországból, Magyarországról, Csehszlovákiából, Görögországból és más országokból hoztak transzportokat. Egyedül 1944 nyarán körülbelül négyszázezer magyar zsidót végeztünk ki.

Az elgázosítás révén való tömeges kivégzések 1941 nyarán kezdődtek és 1944 őszéig tartottak. Én személyesen 1943. december 1-ig ellenőriztem a kivégzéseket Auschwitzban, de a koncentrációs táborok felügyelőségén végzett folyamatos munkám következtében tudom, hogy a kivégzések távozásom után is a fenti módon folytatódtak. A zsidókérdés »végleges megoldása« az Európában élő zsidók teljes kiirtását jelentette. A parancsot, hogy Auschwitzban létesítsék kivégzőberende-

zéseket, 1941 júniusában kaptam. Ebben az időben a Főkezelőterület területén (Lengyelországban), Treblinka mellett már két kivégzőtábor működött. Látogatást tettem Treblinkán, hogy lássam, milyen módszerrel hajtják végre a kivégezéseket. A treblinkai táborparancsnok elmondta nekem, hogy fél év leforgása alatt nyolcvanezer embert likvidált. Fő törekvése az volt, hogy a varsói gettó valamennyi zsidóját kivégezze. Erre a célra szénmonoxid gázt használt. Én azonban nem találtam elég hatásosnak a módszereit, ezért az Auschwitzban felállított kivégzőhelyiségekben Cyklon-B-t használtam, kristályos cianhidrogént, melyet a gázkamrákba egy apró nyíláson szórtunk be. A klimatikus viszonyoktól függően 3–15 másodpercig tartott, amíg a gázkamrákban az emberek meghaltak.

A halál beálltát abból állapítottuk meg, hogy a kiáltás abbamaradt. Rendszerint fél órát vártunk, mielőtt az ajtókat kinyitottuk és a holttesteket eltávolítottuk volna. Miután a holttesteket kivitték, speciális különítmények leszedték róluk a gyűrűket, és kiverték aranyfogaikat. Treblinkával ellentétben egy másik újítást is bevezettünk. A gázkamrákat akkorára építettük, hogy egyszerre kétezer embert fogadhassanak be, míg a treblinkai tábor tíz gázkamrája egyenként csak kétszáz ember befogadására volt alkalmas. Áldozatainkat a következőképpen válogattuk ki: Auschwitzban két SS-orvos teljesített szolgálatot, hogy megvizsgálja a beérkező fogolyszállítmányokat. A foglyoknak egyenként el kellett lépniük az orvosok előtt, akik azonnal döntöttek róluk. Akik alkalmasnak látszottak a munkára, azokat a táborba küldték, a többieket közvetlenül a kivégzőhelyiségekhez kísérték. A zsenge korú gyermekeket válogatás nélkül kivégezték, mivel koruknál fogva képtelenek voltak dolgozni. A Treblinkával ellentétben végrehajtott másik újítás az volt, hogy Treblinkán a foglyok csaknem mindig tudták, hogy ki fogják végezni őket, Auschwitzban azonban azzal igyekeztünk megtéveszteni őket, hogy tetvetlenítő eljárásan mennek keresztül.

Természetesen a foglyok gyakran felfedezték valódi szándékainkat, s ebből aztán gyakran származtak zendülések és különböző nehézségek. Az asszonyok nemritkán elrejtették gyermekeiket a ruhájuk alá, de amikor megtaláltuk őket, ezeket a gyerekeket is kivégeztük. Az volt a parancs, hogy a kivégzéseket titokban kell végrehajtani, de az állandó hulla-égetésből származó kellemetlen és émelyítő szag elárasztotta az egész környéket, és a környék lakossága is tudta, hogy Auschwitzban kivégzések folynak...”

Mielőtt Höss aláírta volna a tanúvallomást, ráírta az okmányra: „Értem az itt leírt angol szöveget. A fenti állítások igazak. Vallomásomat önként és kényszer nélkül tettem. Miután a vallomás szövegét elolvastam, azt aláírással láttam el Nürnbergben, 1946. április 5-én. Rudolf Franz Ferdinand Höss.”

Az egész bírói testület döbbenten és iszonyodva nézett Hössre, amikor ez a szörnyeteg borzalmas tanúvallomásának igaz voltát elismerte.

Amikor arról beszélt, hogy a gázkamrák falába üvegablakot építtetett, hogy a gyötrődést és haldoklást láthassa, kéjes vigyor jelent meg az arcán. Láthatóan nagyon büszke volt önmagára, amiért mindenki másnál eredményesebb gyilkosnak bizonyult. Magatartása még a szadizmuson is túlment. A bírák döbbenettel nézték, mialatt az apró termetű, mélyen ülő szemű emberke felsorolta viselt dolgaiat. Sokunknak felkavarodott a gyomra.

Miféle ember lehetett az, akinek az iszonytató gyilkosságokról tett tárgyilagos beismerései megdöbbenették az egész bíróságot?

Goldensohn őrnagy, az elmeorvos, meglátogatta Hösst a cellájában. Walsh atyával, egy katolikus pappal együtt kérdezték ki. Hosszú ideig beszélgettek Höss-szel, s végül Goldensohn valósággal összetörtén tért vissza. Később megírta nekem jelentését.

„Höss... négy évig volt az auschwitzi koncentrációs tábor

parancsnoka. Annak eredményeképpen, amit ő »a koncentrációs táborban végzett kiváló és eredményes munkának« nevez, előléptették a koncentrációs táborok felügyelő hivatalának berlini vezetőjévé. Élettörténetéből kiderül, hogy Baden-Badenben született, nyolc esztendeig tanult iskolában, majd 1916-ban önkéntesként bevonult. 1921-től 1923-ig falun gazdálkodott. Ekkor bebörtönözték, mert bűntársként részt vett egy emberölésben. Azt állítja, hogy négyen agyonverték egyik német honfitársukat valami nézeteltérés miatt, amely az áldozat és négyőjük között merült fel. Tízévi kényszermunkára ítélték, de öt év letöltése után, az úgynevezett Hindenburg-amnesztia idején szabadlábra helyezték, mivel a bűncselekményt politikai gyilkosságnak minősítették.

Az SS-be 1934-ben lépett be, s hamarosan az egyik koncentrációs tábor felügyelője lett. Mielőtt Auschwitzba vezényelték volna, hogy ott koncentrációs tábort létesítsen, megvizsgálta Treblinkán a – szerinte – »tökéletlen« kivégzőhelyiségeket, melyekben szénmonoxidot használtak gyilkos méregként. Ezután tervezte azokat a nagyméretű kivégzőépületeket, melyeket Auschwitzban építettek és üzemeltettek. Azt állítja, hogy 14 éves koráig buzgó katolikus volt, s szülei is annak nevelték. Apja vallásosabb volt, mint az anyja. Látható, hogy – részben tudat alatt – ellenséges érzületeket táplál apja iránt, aki meghalt, amikor Höss 14 éves volt.

Szülei katolikus papnak szánták, ő azonban – állítása szerint – mindig katona szeretett volna lenni, s nem érzett hajlamot a papi pályára. A katolikus egyházzal szakított, »mivel az úgynevezett szent helyek körül sok volt a csalás, különösen a katolikus egyház részéről, melynek tagja voltam, s ez eltérített korábbi merev vallásosságomtól«. Arra a kérdésre, hogy mi volt ez a csalás, azt válaszolta, hogy már nem emlékszik, mivel nagyon régen történt, »de igen sok pénz folyt be az egyházhoz, én pedig úgy láttam, hogy csalás következében«.

Mindent összevetve úgy tűnik, hogy számára nem léteznek

morális vagy erkölcsi értékek; a tömeggyilkosság vádjára könnyösen reagál. Kijelentette, hogy most már látja: ezek a gyilkosságok, melyek két és fél millió áldozatot szedtek, »szükségtelenek« voltak, annak idején azonban szükségesnek és jogosnak látszottak, mivel Himmler (Höss fölöttese) kijelentette: »Ha mi, németek, nem pusztítjuk el a zsidókat, a zsidók fognak elpusztítani minket.« Véleményem szerint Hössnek fogalma sincs az emberélet méltóságának értékéről, képtelen önvizsgálatot tartani, érzelmileg pedig képtelen a bűntudatra, bár most, hogy vád alá helyezték, szavakban kifejez valami ilyesmit. Nem hisz a halál utáni életben. Bűneinek emléke soha semmilyen szorongást vagy gyötrelmet nem okoz neki. Öntudata, melyet a pszichiátria szuperegónak nevez, pszichopatikus. Öngyilkosságra való hajlama nincs.

Arra a kérdésre, hogy vajon cselekedetei saját fizikai vagy elmeállapotában, illetve inkább a nemzetiszocializmus befolyásában lelik-e magyarázatukat, kettős választ kell adni. Jellege szerint Höss erkölcsi pszichopata, ami önmagában is, de Höss élettörténetével egybehangzóan is a szülők iránti szeretet hiányára, illetve az apa iránti gyűlöletre utal. Ugyanakkor jelen van a nemzetiszocializmus befolyása is, amely lehetőséget adott ennek a szadista pszichopatának, hogy a társadalmi és politikai tisztesség látszatának megőrzésével példa nélkül álló embertelenségeket kövessen el.”

Amikor köztudomásúvá vált, hogy olyan szörnyet őriznek a börtönben, mint Höss, attól kellett tartanunk, hogy ő is veszélyességi tényezőt képvisel.

Még mindig sikertelenül könyörögtem, hogy embereim létszámát emeljék fel. Közöltem az illetékes magas rangú tiszttel, mennyire fontos, hogy válogatott börtöntiszteket vezényeljen egységemhez. Elsősorban a törvényszék biztonságának védelmében volt rájuk szükség. „A világ most ezekre a börtöntisztekre összpontosítja figyelmét, s ezért nemcsak szakértelem dolgában kell kitűnniük, hanem legyenek jó megjelenésűek, a katonás magatartás példaképei.”

Így folytattam: „Már múlt augusztusban utasítást kértem, hogy az Egyesült Államok Katonai Akadémiájának négy frissen végzett növendékét képezzék ki és osszák be a törvényszék kíséreti és biztonsági őrszemélyzetébe. A végzett növendékek közül azonban, akiket az európai körzetbe irányítottak, egyetlenegy sem osztottak be hozzám. Mivel pedig a csapat-tisztek felett nem rendelkezhettem, a biztonsági őrszemélyzet tisztjei eddig 125 százalékban lecserélődtek a kezem alatt. Újabban a hozzám beosztott tisztek szakmai színvonala mind az általános műveltség, mind a katonai kiképzés tekintetében csökken.” (Legutóbbi nem hivatásos tisztjeim között volt egy selyemgyári munkás, egy rendőr, egy hentes, három diák, egy villanszerelő-segéd és egy rádiójavító műszerész.)

Az illetékes tiszt a következőket válaszolta: „Bár teljesség-

gel értékelem az Ön munkájának bonyolultságát, a feladatában rejlő nehézségeket és azt a tényt, hogy a Nemzetközi Katonai Törvényszékkel kapcsolatos minden ténykedés a szövetségesek figyelmének homlokterében áll, nem érzem jogosultnak az iránti kérelmét, hogy egységét a tisztek kijelölése tekintetében kivételes elbírálás alá vonjuk, mivel igen nagy teher nehezedik valamennyi egységre, s ezek közül soknak a munkája éppen olyan fontos, mint az Önöké; a különlegesen kiképzett tisztek iránti kérelmeket pedig a felsőbb parancsnokságok csakis a legrendkívülibb esetekben méltányolják. Feladatunk, hogy minden erőnkkel törekedjünk a hozzánk beosztott tisztek kiképzésére, függetlenül attól, milyen reménytelennek látszik ez a feladat az emberanyag minősége miatt.”

Ez a tiszt később egy másik problémával találta szemben magát. A United Press hírügynökség, amely a világ minden táján az újságok ezreit látta el hírekkel, jelentést adott ki, amely szerint a nürnbergi börtönben összeesküvést lepleztek le. A jelentés szerint az összeesküvők azt tervezték, hogy kiszabadítják Göringet és néhány más náci vezért. Mihelyt a dolog kipattant – írta a UP –, riasztották a harckocsizó alakulatokat, és géppuskafészeket állítottak fel.

A tiszt dühbe gurult. Azonnal megszakított minden kapcsolatot a hadtestparancsnokság beosztottai és a sajtó között. A szöktetési esetről kijelentette, hogy az a „legtisztább kitalálás”, tehát „felelőtlen és alaptalan”. Azután elmondta, hogy mi is történik a börtönben. „Továbbképzési tervet készítünk, mivel a személyzet állandóan cserélődik és embereink legtöbbje kiképzetlen – közölte az újságírókkal. – Ezért minden éjjel megszólaltatom a szirénát, és a gyakorlatlan alakulatokat a géppuska kezelésére oktatom. Itt-ott felállítottunk néhány géppuskaállást, és riadógyakorlatokat tartunk. De nincs semmi veszély, és nem is volt. Nem is számítunk semmiféle veszélyre.”

Valósággal föld alá süllyedtem szégyenemben. Ha voltak összeesküvők, s eddig talán nyugtalanították őket börtönőre-

ink, most már nem kellett aggódniuk. Ez a magas rangú tiszt világgá kürtölte gyakorlatlanságunkat és gyengeségünket.

Egyébként valóban hallottunk róla, hogy támadási tervek készültek a nácik megszöktetésére. A legmakacsabban az a híresztelés tartotta magát, hogy a hadifoglyok egy csoportja, amely a börtön területén német őrök felügyelete alatt dolgozott, szökési tervet dolgozott ki, sőt foglyainkat is magával akarta vinni. Más dolog azonban *eltervezni* egy börtönkitörést és megint más dolog fegyvertelen rabokkal *végrehajtani*.

Az viszont már komolyan aggasztott bennünket, hogy a börtön és a bíróság ellen esetleg kívülről terveznek támadást. Ezzel kapcsolatos értesüléseim eléggé komolynak bizonyultak ahhoz, hogy valamennyi tiszt számára a következő utasítást adjam:

„Szilárd meggyőződéseim, hogy bizonyos személyek igen határozott erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy vagy megszervezzék a törvényszék elé állított vádlottak némelyikének kiszabadítását, vagy arra törekedjenek, hogy a vádlottak más módon kerülhessék el tetteik következményeit. Mindez a törvényszék munkájának nyílt szabotálására irányuló próbálkozásokban, a foglyok kiszabadítására tett fanatikus kísérletben vagy az ítéletek végrehajtásának megakadályozására irányuló, törvényes látszatú erőfeszítésekben nyilvánulhat meg. Nem kétséges, hogy a bizonyítási eljárás befejezése és az ítéletek kihirdetése között kritikus időszak következik.”

Valamennyi őrt sűrű időközökben ellenőrizni kellett; és fel kellett hívni figyelmüket munkájuk jelentős és fontos voltára. A legnagyobb gondossággal kellett eljárni az egész Igazságügyi Palota környéke, a tárgyalóterem és a börtön őrizetében, továbbá az idegen személyek igazoltatásában. Zárt ülések alkalmával hetvenöt őrszem őrizte a bírói testületet; valamennyiük fegyverét gondosan ellenőriztük és tüzelésre alkalmas állapotban tartottuk.

A vádlottak személyes védekezésének napjára a lehető legerősebb őrszemélyzetet rendeltem a tárgyalóterembe. Két őrt

állítottam a vádlottak rekeszének oldalfalához, kettőt-kettőt minden bejáráshoz, s egy teljes sort a vádlottak háta mögé.

Bevallom, kissé idegesek voltunk.

Az említett tiszt néhány harckocsit „gyakorlatoztatott” az épület körül nagy csörömpöléssel. Úgy gondolom, elsősorban erődemonstráció céljából tette, nem egyébért.

Homokzsákokkal raktuk körül az Igazságügyi Palota bejáratát, körülbástyázva az öröket, hogy a támadást lehetetlenné tegyük. A homokzsákok valójában inkább akadályozták az öröket, ezért később a zsákokat eltávolítottuk.

A tiszt végigjárta velem a börtönt, és rámutatott az átjáróra: „Ide géppisztolyosokat kell állítani” – mondta. Jegyzetet készíttettem, hogy végrehajthassam a parancsot. Aztán meggondolta magát. A lépcsősor tetején a cellaépületet elzáró falban vasajtó állt, belevágott keskeny résekkel. Az ajtó miatt az őrnem tüzelhetett és kézigránátot sem dobhatott az esetleges támadók közé.

Az általunk fitogtatott páncélos alakulat eléggé nevetséges volt. A felületes szemlélő azt hihette, hogy külső támadás esetén azonnal megfelelő páncélos erőt tudtunk volna összevonni. Valójában az a harckocsizó egység, amelyet éppen ezért vezényeltek Nürnbergbe, veszély esetén aligha lett volna ütőképes. A harckocsizó osztag emberei leginkább a kintinba és az éjszakai mulatóhelyekre jártak, és a város körüli „stratégiai fontosságú” pontokat őrizték, például a szeszfőzdet. Még egy harckocsizó szakaszt sem lehetett volna sürgősen összeszedni. Ha pedig mégis összeszedik őket, csupán két ember jutott volna egy harckocsira, s ezek a legények kiképzetlenek voltak.

Ekkoriban a III. hadtest parancsnokságától titkos jelentést kaptunk, amely a neonáci mozgalomra és felforgató tevékenységére hívta fel a figyelmünket. Az elhárítás emberei később kinyomozták, milyen információkon alapult a félelem, hogy a pert sabotálni fogják. Az egész dolog két lány beszélgeté-

sével kezdődött a vasúti pályaudvaron. Valóban léteztek csoportok – például a „Sasszem”-csoport és a „Szürke Farkasok” –, csak hogy ezek otthontalan német fiúkból álltak, akik összeverődtek, hogy élelmet és szállást keressenek. Legfőbb gondjuk az volt, hogy valahogy eltengessék az életüket.

A börtöniroda ablakán át megfigyelhettem a hűvöskés tavasz érkezését. Odaát, az Igazságügyi Palotában vége felé közeledett a bizonyítási eljárás. Néma csend uralkodott a tárgyalóteremben, amikor az Egyesült Államok képviselőjében Jackson főügyész megtartotta vádbeszédét. Göring – és rajta kívül még egy-két vádlott – fekete szemüveget viselt, s amikor a vádbeszéd megkezdődött, előrehajolt és feszülten figyelt a fülhallgatójában cincogó szavakra. Hallhatta, amint tevékenységét a „félíg militarista, félíg gengszter” jelzővel illetik. „Kövér ujját minden tortába beledugta” – mondta népies fordulattal Jackson. – Egyformán ügyesnek bizonyult, akár az ellenfelek legyilkolásáról volt szó, akár botrányok szellőztetéséről, ha makacs tábornokoktól akart megszabadulni. Ő építette ki a Luftwaffét, ő zúdította rá bombázóit a védtelen szomszédokra. Az elsők között üldözte a hazai zsidó állampolgárokat.”

Jackson később a hajlott hátú, vézna, vastag szemöldökű Hess felé fordult, aki törékenynek és ártalmatlannak látszott a vádlottak padján. „Mielőtt a vándorlási láz elkapta volna, a vakbuzgó Hess volt a pártgépezet irányító mérnöke, aki parancsokkal és propagandaszempontokkal árasztotta el a pártgépezetet, aki minden párttevékenységet ellenőrzött, és gondoskodott róla, hogy az egész szervezet a hatalom lojális és engedelmes mechanizmusa maradjon.”

Ribbentrop az ügyész szavai szerint „csaló kereskedelmi utazó” volt; Keitelt „gyenge és készséges eszközként” jelle-

mezte; Kaltenbrunnert a „nagy inkvizítorként”, Rosenberget mint „intellektuális főpapot”, s így ment tovább egészen Streicherig, akit „mérgezett lelkű ripóknek” és az aranyfogakból bankbetétet halmozó Frankig, akit „a banktörténet bizonyára legnagyobb hullarablójának” nevezett. Dönitzről úgy beszélt, mint aki „Hitler örököse a vereségben”, Schacht-ról mint „keménygalléros tisztességből épített homlokzatról”, Raederről mint „alattomosan politizáló tengernagyról”, von Schirachról mint „egy nemzedék kútmérgezőjéről”; Sauckelt azzal vádolta, hogy „az egyiptomi fáraók óta ő volt a világ legnagyobb és legkegyetlenebb rabszolgatartója”; Jodl a fővádoló szerint „a tisztí tradíciók árulója” volt; von Papen „tartotta a kengyelt, amikor Hitler nyeregbe szállt”. Gúnyosan emlegette Jackson a második számú náci, aki „megszervezte a Gestapót, de nem tudott túlkapásairól”, és hasonlóképpen ironizált a harmadik számú náci rovasára, aki „ártatlan eszköz” volt csupán, mégis úgy hajtotta végre Hitler parancsait, hogy el sem olvasta őket. Végül a külügyminiszterrel zárta a sort, aki „keveset értett a külügyekhez, a külpolitikához pedig egyáltalában semmit”.

Amikor a vádlottak fölálltak, hogy ebédelni menjenek, valósággal elkábították őket ezek a kemény szavak.

Irodámba visszatérve levelet pillantottam meg az asztalon. Frau Emmy Göring kért engedélyt, hogy találkozhasson a férjével. A levelet a bírósághoz címezte, s nekem továbbították a következő megjegyzéssel: „A törvényszéknek nincs ellenvetése, elsősorban a biztonsági szempontokat kell mérlegelni. Lekötelezne, ha intézkedéseiről hivatalunkat értesítené.”

Emmy Göring a következőket írta: „A Nemzetközi Katonai Törvényszéknek. Nagy kéréssel fordulok Önökhöz. Lehetséges volna-e, hogy néhány percre láthassam a férjemet? Már egy és egynegyed éve nem láttam őt, s oly erősen vágyom utána, hogy nem bírom tovább. Erőre van szükségem, hogy majd kibírjam nélküle. Ha csak néhány percre láthatnám és megfoghatnám a kezét, az is határtalan segítséget je-

lentene. Szívem legmélyéből könyörgök, ne utasítsák el kérésemet. Nagy hálaóra köteleznének, ha minél előbb, de legalább a végső szó elhangzása előtt láthatnám.

Férjem nagyon aggódik értem és gyermekünkért; mindketten védelemre és segítségre szorulunk. Számára is óriási segítséget jelentene, ha láthatnánk egymást.

EMMY GÖRING"

Frau Göringnek csupán egyetlen választ adhattunk: egy hivatalos *nemet*. A kérelem ellentmondott a börtönszabályzatnak. Göring közvetlenül elfogatása előtt látta utoljára feleségét és gyermekét. Az asszonyt 1945 novemberében kislányával, Eddával együtt bebörtönözték, és Straubingba vitték, ahol március 9-ig tartották fogva.

„Képtelen vagyok aludni!”

Az ezüsthajú Joachim von Ribbentrop izgatottan figyelt a vádlottak padján. A japánoknak adott megdöbbenően rossz tanácsról volt szó, amely hamarosan bejárta az egész világot. A bíróság értesülései szerint a most nagy zavarban levő miniszter annak idején kijelentette a japánoknak: Amerika olyan szorult helyzetben van, hogy a Fülöp-szigeteket valószínűleg ellenállás nélkül kiengedi a kezéből.

Ribbentropot szorongásai éjszaka is elkísérték cellájába, kínosan feszengett ülőhelyén. A törvényszék elé a japán követtel, Oshimával folytatott 1941. február 23-i tárgyalásáról készített jegyzőkönyvet terjesztették be. Ribbentrop közölte Oshimával, hogy az Egyesült Államok nem meri hajóhadát Hawaiiin túl nyugat felé küldeni. „Ha az amerikaiak mégis ilyen vigyázatlanok lennének – mondta a német fél –, ez kínálná a tengelyhatalmaknak a legjobb alkalmat a háború gyors befejezésére.”

Ribbentropot szorongásai éjszaka is elkísérték cellájába. Keservesen panaszkodott nekem, hogy képtelen aludni. Panaszkodott a szüntelen zajra is, legújabbán pedig az volt a problémája, hogy neurózisa gátolja a beszédben, ezért csak lassan tudja kiejteni a szavakat.

Szorongásai miatt már Mondorfbán is aggódtunk, és bár a mérget elszedtük tőle, még mindig lehetségesnek tartottuk, hogy megpróbálkozik az öngyilkossággal. Ismét megvizsgáltattam Dr. Goldensohnnal és Dr. Lhowe-val. A következő

jelentést tették: „Joachim von Ribbentropra az elmúlt néhány hónapban mi ügyeltünk fel és mi részesítettük orvosi kezelésben. Ez alatt az idő alatt több ízben is megvizsgáltuk. Az utolsó vizsgálatot ma reggel hajtottuk végre.

Nevezett előadja, hogy már több esztendeje feszültséget érez a fejében, különösen a bal parietális (koponyafalcsonti) régió tájékán. Azt állítja, hogy a háború alatt, 1943 táján, néhány hétig gyengeséget érzett bal oldali végtagjaiban. Ez a tünet kezelés után elmúlt.

Kezelésünk alatt is panaszkodott már erről a feszültség-érzésről a fejében, illetőleg a jobb oldali végtagjaiban időnként fellépő gyengeségről. Az ismételt vizsgálatok azonban nem mutatták ki, hogy a fenti tünetek szervi eredetűek volnának. Nevezett az elmúlt három napban fokozott idegességről panaszkodott, továbbá a már korábban is említett feszültségről a fejében, valamint jobb oldali végtagjainak gyengeségéről.

A gondos és ismételt vizsgálatok, beleértve a neurológiai vizsgálatot, az ophthalmoscopos szemfenékvizsgálatot és a vérnyomásvizsgálatokat, szervi elváltozást nem mutattak ki. A bal kéz szorítása gyenge, ez azonban véleményünk szerint nem organikus eredetű.

Véleményünk szerint nem forog fenn olyan orvosi vagy pszichiátriai ok, mely nevezettet a védekezés folytatásában akadályozná. Azt állítja, hogy jelenleg nehézségei vannak az emlékezésben és a beszédben, ezeknek a tüneteknek azonban nincs organikus oka, hanem elsősorban a nevezett idegességéből eredeztethetők. Nézetünk szerint ez az idegesség a kísérő tünetekkel együtt akkor vált feltűnővé, amikor a vádlott hozzákezdett védekezéséhez.

Jelenleg épelméjű, felelős mindazért, amit tesz, és fizikailag alkalmas arra, hogy jelen legyen a tárgyaláson s ott vallomást tegyen.”

A jelentést benyújtottam a törvényszéknek a következő megjegyzéssel: „Jóllehet Ribbentrop azt állította nekem, hogy csak nehezen és akadozva tud beszélni, ma délután többször

megfigyeltem, amint a vádlottak padján vádlott-társaival halk hangon és fennakadás nélkül beszélt.”

Valamennyi vádlott közül Ribbentrop panaszkodott a leg-
hangosabban, hogy képtelen éjszakánként aludni. Ilyen eset-
ben döntenünk kellett, adjunk-e altatót a foglyoknak, ha ma-
guk is kérik, vagy sem. Elfogatásuk előtt néhányan kábító-
szer-élvezők voltak. Ha valaki altatót kap, általában egyre
nagyobb mennyiségben igényli, hogy ugyanazt a nyugtató
hatást elérhesse. Ez pedig azzal a kockázattal járhat, hogy
a tablettákat összegyűjthetik és egyszerre bevéve öngyilkos-
ságot követhetnek el. De még ha előírt adagokban veszik be,
akkor is bármikor fennáll az a lehetőség, hogy túlságosan
eltompulnak tőle és nem képesek megfelelő módon védekezni.

Szinte már láttam az újságok szalagcímait: „Gyógyszerek-
től kábultan alszanak a nürnbergi foglyok!”

Így hát még jókor összeültünk Dr. Pflückerrel, és meg-
tárgyaltuk ezt a kínos témát. Adjunk altatót a foglyoknak
– állapodtunk meg végül –, de *szódabikarbónából*. Friss konyhai
szódabikarbónát használtunk; ennek sokkal erősebb az íze.
A foglyok bevették a „csodatablettákat”, és úgy aludtak, mint
a bunda. „Az amerikaiaknak sokkal jobb gyógyszereik van-
nak, mint nekünk, németeknek” – jelentette ki Ribbentrop.
Hozzátehetem, foglyaink emésztése is sokat javult ettől a
radikális „altatótól”.

Mindent elkövettünk, hogy kellő figyelemmel kísérjük és fenntartsuk a vádlottak normális elmeállapotát. Kelley őrnagy, az elmeorvos, állandóan hangoztatta, milyen fontos a testmozgás ahhoz, hogy a foglyok kiállják a rájuk nehezedő hatalmas pszichológiai nyomást. „Az effajta feszültség felborítja az endokrin egyensúlyt, tehát zavart okoz a belső elválasztású mirigyek működésében, ami viszont határozott pszichés változásokhoz vezet! – mondta nekem. – Ezeket a hatásokat csakis a szabadban végzett testgyakorlással lehet »kivédeni«. Valamennyi fogolynak mozognia kell, kiváltképp Hessnek, Keitelnek, Ribbentropnak és Sauckelnak.” A doktor korábban Göringnek is testmozgást írt elő normális elmeállapotának fenntartása érdekében. Én pedig mindent megtettem, hogy tanácsa szerint járjak el.

Kelley őrnagy jelentette, hogy Hess még mindig gondot okoz; továbbra is különösen viselkedik, naponta két könyvet olvas ki – legnagyobbbrészt a tárgyalóteremben –, s nem törődik semmivel, ami körülötte történik. Hess mindvégig ki is tartott e mellett a magatartás mellett. Testsúlya nem csökkent, de az orvosok jelentették, hogy nem eszik eleget. Mindenfajta kezelést elutasított, még vitamintablettát sem akart szedni. Kelley őrnagynak kijelentette: „Ha nem akasztanak fel, otthon majd meghízhatom, ha pedig fölakasztanak, mit számít, ha többet eszem és több gyógyszert szedek, mint amennyire éppen kedvem van?” Hess hisztériás gyomorgör-

csei megszűntek. „Húsz év óta először érzem, hogy javul az állapotom” – mondta vidáman.

De mitől javult volna az állapota? „Gyógyulását azoknak az apró méregadagoknak a homeopatikus (hasonszenvi) hatásával magyarázza – írta Kelley őrnagy jogos kétkedéssel –, melyeket saját szavai szerint az ételébe tesznek.” Hess mindig szilárdan hitt az okkult jelenségekben, az asztrológiában, a szuggesztív és a természetes gyógymódokban. Rengeteget beszélgetett ezeknek a „gyógymódoknak” az alkalmazóival; még egy természetes gyógymódokat alkalmazó kórház is elneveztek róla. „Angliai repülőútja feltűnésvágyból eredő gesztus volt – folytatta Kelley őrnagy –, melynek sikertelensége súlyos paranoid reakciók kialakulásához vezetett, az angolokra vonatkoztatott üldözéssel képzetekkel. Bizonyos részleges emlékezetkiesést is kialakított magában, s ahogyan az elmélyült, a paranoid reakciók megszűntek. Második angliai öngyilkossági kísérlete után emlékezete feltisztult, viszont visszatértek a paranoid képzetek. Ezek a képzetek aztán ismét széteszlottak az emlékezetkiesés újbóli kifejlődésével, s ez volt a helyzet ideérkezésekor. A törvényszék előtt tett nyilatkozata hisztériás, színpadias reakció volt. Az a megállapítása, hogy az emlékezetkiesést tudatosan idézte elő, egybevág a korábban az angoloknál tett hasonló nyilatkozataival.

A gondos vizsgálatok kimutatták, hogy Hess emlékezetében valóban vannak amnéziás területek. Ő maga is elismeri, hogy időnként képtelen visszaemlékezni bizonyos eseményekre, s ez a tünet hosszú éveken át újra és újra megismétlődött. Paranoid reakciói jelenleg egészen minimálisak, de szerfölött valószínű, hogy növekedni fognak. Jelenleg a tudatos és a tudattalan határán helyezkednek el. Hess megfelelően józan ahhoz, hogy maga is ésszerűtlennek tartsa az ételmérgezés gyanúját. Ezek az elképzelések mégis visszatérnek. Valahányszor elveszíti szóban forgó józan belátását, reakciói kétségkívül az angliaiakhoz lesznek hasonlóak. Azt sem szabad elfelejteni, hogy amíg öngyilkossági kísérletei közül az egyik

jellegetesen hisztériás volt, a másikat viszont egyértelműen komoly szándékkal követte el, bár egyben végletesen színpadias módon is. Ezek alapján hihető, hogy harmadszor is öngyilkosságot kísérel meg. De az is lehet, hogy amnéziáját fejleszti ki újra, s nagyon valószínű, hogy újabb hisztérikus magatartást alakít ki.”

Letettem a jelentést. Éppen most, amikor már gratuláltam magamnak, hogy Hesst kipipálhatom a „megoldandó problémák” listájáról, foglyom megint csak fölíratkozott.

Kelley őrnagy pedig, különös tekintettel az igazságszolgáltatást kijátszó öngyilkosságok lehetőségére, tovább írta jelentéseit minden egyes fogolyra kiterjedő részletes vizsgálatairól. Úgy tapasztalta, hogy Keitel „a németek mélységes megaláztatását érzi magára nehezedni”. Keitel háromszor is említette, hogy a Hitlerrel való együttműködés idején öngyilkos akart lenni. „Jelenleg . . . nincs miért élnie, következésképp ő az egyik legvalószínűbb öngyilkosjelölt” – közölte a pszichiáter.

„Az a meggyőződése azonban, hogy jó katona, s ez visszatarthatja az öngyilkosságtól, ahogyan eddig is visszatartotta. Nagyon valószínű, hogy foglalkozik a gondolattal, de nem hajtja végre, mivel az még nagyobb szégyenbe taszítaná. A tanúvallomások mélységesen fölkavarták, s gyakran van szüksége levezető időszakokra, hogy megszabaduljon az érzelmi feszültségektől.”

Keitelt azzal vádolták, hogy hamis híresztelések, valamint rádióadások és csapatmozdulatok segítségével nyomást gyakorolt Ausztriára. A következő kijelentést is fejére idézték: „Megváltoztathatatlan elhatározásom, hogy a közeljövőben Csehszlovákiát katonai erővel eltiprom!”

Kelley őrnagy hosszasan beszélgetett a betegeskedő von Neurathal is, akinek súlyos szívpanaszai voltak. „Neurath igen értelmes, és bizonyára képes lesz összeroppanás nélkül szembenézni a per következményeivel” – írta róla.

(Kelley őrnagy alapos vizsgálatai igencsak érdekelhették volna az egészségügyi alakulatok főparancsnokságát Washing-

tonban, ahonnét az a kérelem érkezett, hogy küldjünk szövetmintát a felakasztott elítéltek agyából. Hátborzongató kérésüket sohasem teljesítettük.)

Mi volt a helyzet Göringgel? „Sorsával filozofikus módon néz szembe – jelentette az elmeorvos. – Arra számít, hogy fölakasztják, de nem merültek fel nála pszichiátriai problémák. Aligha várható, hogy összeroppanna, s ahogyan a bizonyítékok fölhalmozódnak, egyre jobban megkeményíti magát, hogy szembenézhesen velük. Nem kétséges, hogy problémák nélkül csinálja végig a pert.”

A pszichiáter úgy találta, hogy Funk, aki aranyfogakat és fogtöméseket halmozott fel a vezetése alatt álló Reichsbankban, gyakran sír, és érzelmileg labilis. „Bámulatos mennyiségeket fogyaszt a szóda-aszpirinből vagy bármely más gyógyszerből. Valamennyi gyógyszer jó hatással van rá, ha pirulák formájában és gyakran szedheti. Pszichiátriai problémát nem jelent, bár ahogyan a ráneheződő nyomás növekszik, erős érzelmi kitöréssel reagálhat.”

Dönitz főtengernagy, aki parancsot adott az elsüllyesztett hajók legénységének meggyilkolására, Kelley szerint „jó eszű ember, igen jó eredményt ért el az intelligenciavizsgálaton, alkotó munkára képes elme, van fantáziája, és intenzív lelki életet él. Az utóbbi időben igen megrendült, amikor tudomást szerzett a zsidóüldözésekről, gyilkosságokról és más atrocitásokról. Valaha úgy vélekedett, hogy Hitler különösen önálló gondolkodású, egyenes, egyszerű és nyílt ember volt, most viszont látja, hogy csak jelleme egyik oldalát mutatta neki. Ő maga elég erős ahhoz, hogy végig elviselje a pert.”

Frank, Lengyelország volt főkormányzója, az ottani terroruralom irányítója, rettegése elől Kelley szerint „a vallásosságba menekül. Alapvetően bűnösnek érzi magát, de amióta visszatért az egyházhoz, egyre fokozódó ájtatossággal védekezik. A bűnök terhét saját válláról az egyházra hárította, s úgy érzi, halála megfelelő bűnhődés lesz. Jelenleg nem foglalkozik az öngyilkosság gondolatával... A kockázat nem

nagy, hacsak valamilyen érzelmi nyomás össze nem roppantja védőburkát. Tudatában van tettei iszonyatos voltának, s türelemmel várja kétségtelen sorsát.”

Frick, a nácik szervezési specialistája és fő bürokratája, aki parancsot adott a „haszontalan állampolgárok” elpusztítására, Kelley szerint pszichiátriai szempontból érdektelen volt. „Javíthatatlan náci, aki saját tetteit egyrészt azzal mentegeti, hogy a kiadott parancsokért Hitlerre hárítja a felelősséget, másrészt azzal igyekszik kimagyarázkodni, hogy amit tett, azt Németország javáért tette.”

Fritzsche, a rádiópropaganda főnöke időnként „valósággal búskomor” volt. „A számára terhelő anyagok tárgyalása folyamán gondos ellenőrzésnek kell alávetni – tanácsolta az őrnagy. – Fritzsche könnyen hajlamossá válhat az öngyilkosságra, ha túl nagy nyomás nehezedik rá.”

Jodl, aki az agresszív háború katonai terveit készítette, s aki Észak-Norvégiában felégettette a lakóházakat, erősen introvertált személyiség volt; visszavonultságát csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett áttörni. „Belső világa elég erős ahhoz, hogy mindvégig ki tudjon tartani.”

Kaltenbrunnert – aki bevérzésével ismét kórházba került – hadifoglyok, zsidók és egy francia tábornok kínzásával és meggyilkolásával vádolták. Az alapvetően agresszív személyiségűekre gyakran jellemző reagálástípust mutatta. „Kemény tartása kezd összeroppanni – jelentette Kelley –, s újabb betegsége kétségkívül hozzájárul érzelmi labilitásához. Ez az ember ahhoz a típushoz tartozik, amely, ha jól mennek a dolgok, kemény és ellentmondást nem tűrő, ha azonban bajban van, képtelen szembenézni a következményekkel. Ezért úgy kell tekinteni, mint lehetséges öngyilkost.”

Von Papen, a hajdani bécsi követ, aki céljai megvalósításában sohasem riadt vissza a csalástól és a fenyegetéstől, rendkívül kiegyensúlyozott ember volt; a diplomáciai pályán eltöltött évek megtanították, hogyan kell elrejtetni érzéseit. „Semmi sincs a kedélyállapotában, ami eltérne a normálistól

– jelentette Kelley –, és valószínűleg sohasem lesz igazán lehangolt.”

Valamennyiük közül talán Raeder reagált a legrosszabbul a bebörtönzés tényére. „Ingerlékeny és panaszkodásra hajló személyiség, intelligens, de érzelmileg nem túlságosan stabil” – mondta róla Kelley. Raeder építette ki és irányította a német hadiflottát; azzal is vádolták, hogy a tengeralattjárókkal semleges és fegyvertelen kereskedelmi hajókat süllyesztett el, az életben maradt legénységet pedig legéppuskáztatta. „Eddig jól elviselte a pert – írta Kelley –, időnként azonban erős izgalomba jön, és mérsékelten lehangolt. Ennek ellenére bizonyára képes lesz, hogy kitartson, s az ítéletet valószínűleg súlyosabb reakciók nélkül fogja tudomásul venni.”

Ribbentrop volt az „egyik leggyengébb személyiség az egész csoportban”. „A hajdani külügyminiszternek, aki közölte a hivatalnokokkal, hogy »a zsidókat vagy ki kell irtani, vagy koncentrációs táborokba kell zárni«, egész életében egyetlen önálló gondolata sem volt – állapította meg Kelley a vele való beszélgetések után. – Cellája magányában – írta a pszichiáter – képtelen bármilyen célszerű döntést hozni. Miközben a védekezésén dolgozik, állandóan ide-oda topog, s az ítélet egészen biztosan meglepetés lesz számára. Nem érzi magát különösképpen bűnösnek, Hitlerrel szemben pedig továbbra is lojális. Gyakran lehangolt, és érzelmi labilitása alapján az egyik legvalószínűbb öngyilkosjelölt. Az is lehet azonban, hogy ha megkapja az ítéletet és a nyomás alól felszabadul, eredeti agresszivitása is visszatér. Ha ez következik be, az ítélettel viszonylag bátran fog szembenézni. Ugyanakkor az is lehet, hogy a végén összeroppan.”

Rosenberg – pszichiátriai szempontból – az az ember, „aki egész életét a realitásoktól távol levő filozófia világában töltötte el. Jelenlegi, nagyon is valóságos helyzetében képtelen megszervezni életét, s állandóan a fecsegésbe menekül – mondja Kelley jelentése. – Teljesen kétséges, hogy bármiféle bün-

tetés megrendíthesse személyisége alapjait, az pedig nagyon valószínű, hogy nyugalmát az utolsó pillanatig megőrzi.”

Sauckel – Kelley megállapítása szerint – végletesen energikus személyiség volt, akit nagyon megviseltek a börtön korlátozásai. Érzelmileg stabil maradt, de nem volt eléggé értelmes ahhoz, hogy helyzetét teljes valójában felfogja. Sauckel, aki rabszolgasorba hurcolta a megszállt területek emberanyagát, „erősen lojális maradt Németországhoz és Hitlerhez, s e tekintetben nem tartja magát bűnösnek”. A bíróság tudomása szerint ötmillió embert hurcoltatott el kényszerszolgálatára.

Dr. Hjalmar Schacht igen el volt keseredve, amiért őt is bevonták a perbe. Őt sokkal kisebb bűnökkel vádolták, mint a többiek, s sokukkal nyíltan szembe is fordult. Kelley őrnagy szerint: „A többiek annak idején halálra szánták, s most ugyancsak neheztelen esik tudomásul vennie, hogy a bíróság mégis cinkosukként kezeli. Ez időnként igen erősen kihat kedélyállapotára.”

Schirach, az ifjúsági vezér, a csoport legfiatalabb tagja Kelley szerint eléggé introvertált volt ahhoz, hogy gondolataiba vagy a költészetbe meneküljön, ha túl nagy nyomás nehezedett rá. Úgy érezte, hogy mindvégig a német ifjúságot kell képviselnie, s kifejezetten várta az ítéletet.

Arthur Seyss-Inquart, az álmos szemű puccsista, aki oly kemény kézzel uralkodott a hollandokon, befelé forduló és tartózkodó volt, érzelmileg pedig rideg. Nem kellett attól félnünk, hogy megpróbál végezni magával.

Speer, Hitler bizalmasa, Kelley megállapítása szerint nyílt, barátságos személyiség volt. „Furcsa módon jobban érdekli az építészet, mint a per. Érzelmi feszültségeinek levezetésére kiváló eszköz a rajzolás. Speer nyugodt, sorsába beletörődött, a körülményekhez alkalmazkodik, feszültségei nincsenek.”

Streicher, a hírhedt zsidóüldöző bizonyára sohasem válik pszichiátriai problémává – jelentette róla Kelley. A pszichiáter szerint Streicher „kiváltképpen földhözragadt és igen mérsékelt intellektus”.

Vajon miről álmodtak a foglyok éjszakánként?

Pszichiátereinket és pszichológusainkat nemigen érdekelte, hogy választ találjanak erre a kérdésre; egy ausztrál újságírónt azonban érdekelte a dolog. Megkérte a húsz német védőügyvédet, hogy ha van idejük, végezzenek ezt illetően egy kis vizsgálatot klienseik között.

Tompán világított cellájuk magányában, éjszakánként, amikor minden elcsendesül, vajon feleségükről álmodnak-e vagy gyermekeikről, netán áldozataikról, Hitlerről, vagy a halálról?

Jellegzetes német pontossággal futottak be a válaszok. A huszonegy vádlott közül nyolcan ugyanarról álmodtak: „Andrus ezredesről.”

Pszichológiai szempontból én voltam számukra mindannak a jelképe, amivel szembe kellett nézniük. A börtönben ülők általában hajlamosak arra, hogy gyűlöljék börtönőreiket. Számukra a börtönőr a bűneikért kijáró büntetés megtestesülése. Minthogy a legtöbb bűnöző gyáva, gonosztetteiket logikai bukfencsel úgy igyekeznek enyhíteni, hogy a börtönőrt szidják.

Göring, aki az utolsó pillanatig fellengzősen viselkedett, hangoskodva bizonygatta ártatlanságát, amikor az utolsó szó jogán beszédébe fogott. Indulatosan elítélte a tömeggyilkosságokat, s kijelentette, hogy „a legkevésbé sem képes” megérteni őket. „Szeretném még egyszer világosan leszögezni a törvényszék előtt – mondta komoly arccal –, hogy sohasem adtam parancsot egyetlenegy ember megölésére sem, semmiféle atrocitást sem rendeltem el vagy tűrttem el, amíg hatalmam volt ezek megakadályozására.”

A tétova és láthatóan zavart Hess értelmetlenül fecsegett összevissza, s végül a törvényszék elnöke félbeszakította.

Keitel kijelentette, hogy bűnös, amiért nem akadályozta meg, amit meg kellett volna akadályoznia. Ribbentrop azzal védekezett, hogy olyan külpolitikáért tették felelőssé, amelyet másvalaki határozott meg.

Kaltenbrunner tagadta, hogy felelős volna a koncentrációs táborokért és a zsidók elpusztításáért. Mindezek a bűnök Himmlert és Müllert, a titkos államrendőrség főnökét terhelik. Rosenberg megesküdött, hogy lelkiismerete tiszta, ami a népirtásban való bármiféle részvételét illeti.

Frank azt panaszolta, hogy Németország és Hitler elfordult Istentől. Frick is kijelentette: lelkiismerete tiszta. Funk még tovább ment; meg volt döbbenve, amikor a tárgyalás során értesült azokról a förtelmes bűnökről, amelyeket a keze alá beosztott hivatalos személyek követtek el. Ezekről csak ak-

kor szerzett tudomást, amikor a tárgyalóteremben szó került róluk.

Egymás után védekeztek az utolsó szó jogán. Valamennyien azt állították: kétségbe ejtette őket mindaz, amit a per tizen-négy hónapja alatt megtudtak.

A bírák meghallgatták az utolsó védekezéseket, az utolsó tanúvallomásokat. A négy nemzet jogi képviselői, akik egy romba döntött világ nevében ültek tanácsot, visszavonultak, hogy meghozzák az ítéletet. Külön biztonsági kordont vontunk a bírák köré, amikor félrevonulva nekiültek, hogy a huszonegy vádlott sorsát eldöntsék.

A foglyok az ítélelhozatal idején tele voltak feszültséggel és idegességgel. Olvastak vagy dolgoztak cellájukban, és rosszkedvűen végezték napi sétájukat. Aztán híre jött, hogy a bírák meghozták a verdiktet. Az ítéletet kihirdetik, és órákon belül az egyes vádlottakra kiszabott büntetéseket is meg lehet tudni. Riasztottam az orvosokat és a papokat, az öröket pedig újra kioktattam.

Ezután összehívtam a foglyokat. Félkörben, combjukhoz tett kézzel álltak a zárkaépületben, s kutatóan nézték az arcomat. A következőket mondtam nekik: „Kötelességük saját magukkal, az utókorral és a német néppel szemben, hogy az elkövetezőket méltósággal és férfiasan fogadják. Azt kívánom önöktől, hogy amikor belépnek a tárgyalóterembe, álljanak egyenesen, hallgassák meg ítéletüket, azután jöjjenek ki. Biztosak lehetnek, hogy segítségükre leszünk és gondjukat viseljük, ha már kijöttek, s a közönség már nem láthatja önöket.”

A tárgyalóteremben egy orvost és egy ápolót helyeztem el, egy másik orvost pedig a felvonónál, amely az embereket fölvitte a vádlottak padjához. A liftben két hordágyas katona várakozott; kényszerzubbony is volt náluk arra az esetre, ha valamelyik fogoly dühöngeni kezdene. A felvezető örök feltűnés nélkül bilincset csúsztattak a zsebükbe. Amikor eljött

az ideje, a riadt, várakozással teli csoport átment az Igazságügyi Palotába.

Őrt állítottunk a tolmácsok elé, ahonnan szemmel tarthatta az ülőhelyeket. Ha valaki elájulna, az őr „N”-kézjelére az ápolók azonnal odasietnek, anélkül, hogy magukra vonnák a figyelmet vagy zavarnák a bíróságot.

A bírák helyükre vonultak, és kihirdették az ítéletet. Schacht, von Papen és Fritzsche számára a felmentést; a többieket a vádirat egy vagy több pontjában bűnösnek találták. Miután az általános ítéletet kihirdették, a bíróság ebédszünetet rendelt el. Azokra, akiket bűnösnek mondtak ki, ugyancsak kínos néhány óra következett. Az a három viszont, akit fölmentettek, sugárzott az örömtől. Visszasiettek zárkájukba, összecsomagolták a holmijukat, s a felső épületrészbe, kényelmesebb, kevésbé szigorú lakóhelyre költöztek.

A világ minden tájáról egybesereglett újságírók követelték, hogy láthassák a három szabadlábra helyezett vádlottat, azok pedig végre lejöttek a lépcsőn, és mosolyogtak. Fritzsche boldogan megjegyezte: „Nincsenek többé szürke falak, nincs többé rácsos ablak!”

Amikor megkérdezték a szürke prémgalléros kabátot viselő Schachtot: hol fog letelepedni, széttárt karral válaszolt: „Azt én magam is szeretném tudni!” Villanófények villogtak; négy nyelven tették fel a kérdéseket. „Nem írja meg önélet-rajzát?” – kérdezte valaki. Schacht elhúzta a száját. Nagyon leköteleznék az újságírók, ha cserében adnának egy kis csokoládét a gyerekeinek... Von Papen kijelentette, hogy vagy a lányához megy az angol zónába, vagy feleségéhez és gyerekeihez a francia övezetbe. Fritzschének – saját bevallása szerint – fogalma sem volt, hol kezd új életet.

Délután 2 óra 50 perckor a komor arcú bírák még egyszer bevonultak a tárgyalóterembe. Ez volt az utolsó alkalom. A vádlottak gyomra görcsbe rándult a félelemtől. Volt, aki szemmel láthatóan reszketett, érezve a pillanat jelentőségét. A földszinten kiadtam az utolsó parancsokat az öröknek és

a sápadt, rémült vádlottaknak. Izzadó tenyerüket nadrágjukhoz dörzsölték; utoljára váltottak egymással suttogó szavakat.

„Indulhatunk” – jelentette egy őr.

Az ajtón először Göring lépett be. Remegő kézzel tette fejére a fülhallgatót, s lehajtott fejjel figyelt. Hallgatta a tolmácsot: „Hermann Wilhelm Göring vádlott – kezdte a bíró. – A vádiratban kifejtett vádpontokban...” Göring hirtelen felkapta a fejét, és hadonászni kezdett. A vonal megszakadt, nem hallotta, amit a tolmács mondott. Egy technikus lépett hozzá, kijavította a hibát, s a hang újból megszólalt. „... vádpontokban bűnösnek találtuk, s ezért a Nemzetközi Katonai Törvényszék kötél általi halálra ítéli.”

Göring levette a fülhallgatót, hirtelen megfordult, és elhagyta a termet. Az ajtó becsukódott mögötte, majd ismét kinyílt Rudolf Hess előtt. Felhangzottak az ítélet szavai: „...életfogytiglani börtönbüntetésre ítéli”. Hess mintha nem is hallotta volna az ítéletet. Úgy kellett felriasztani mély gondolataiból és visszavezetni az ajtóhoz. Göringgel együtt kötél általi halálra ítélték még Ribbentropot, Keitelt, Kaltenbrunnert, Rosenberget, Frankot, Fricket, Streichert, Sauckelt, Jodlt és Seyss-Inquartot. Bormannt távollétében ugyancsak kötél általi halálra ítélték. Funk és Raeder életfogytiglani börtönbüntetést kapott. Dönitz tíz évet, von Schirach húsz évet, Speer is húszat, von Neurath tizenötöt.

Bár az elítéltek közül egyesek lehajtott fejjel tértek vissza zárkájukba, mindegyikük saját lábán ment. Csak Funk sírt el magát, amikor megtudta, hogy egész életét börtönben fogja eltölteni. Folytak a könnyei, amikor a cellaajtó becsapódott mögötte.

„Nem maradhatnék?”

Most már semmi akadálya sem volt, hogy Fritzsche, von Papen és Schacht szabad emberként elhagyja a börtönt. Amikor azonban a fölmentő ítéletet kihirdették, a németek között elégedetlenség és zúgolódás támadt. Az újságok különkiadásai nyomán tömegek gyülekeztek az Igazságügyi Palota elé, miközben azok hárman boldogan nyilatkoztak a sajtónak.

Egy amerikai katonatiszt, aki beszélt németül és elvegyült az odakint várakozó tömegben, bejött, és közölte: „Ez nagyon könnyen lincseléssé változhat. Egyikük-másikuk odakint majd megpukkad a dühtől, amiért ezeket eleresztették.”

Az idősebb németek, akik emlékeztek a nácik hatalomra jutása előtti időkre, úgy érezték, ütött a bosszúállás órája. De más jelentések is érkeztek hozzám, amelyek szerint nagyon is reális volt az a veszély, hogy ezt a három embert lepuffantják vagy agyonverik. Ebben a pillanatban kopogtattak az ajtómon. A három felmentett visszatért a zárkájába – jelentette egyik tisztem. Meghallották a kinti lármát, ezért most védelmet keresnek a börtönben.

Törvényes jogom nem volt, hogy továbbra is börtönben tartsam őket, ezért felszólítottam mindhármójukat, hogy írásban adják be kérelmüket. Mindhárman azt kérték, hogy még egy éjszakára itt maradhassanak; kérték továbbá, hogy szállítsuk el őket a börtönből biztos menedékhelyre és útközben is gondoskodjunk biztonságukról.

Megpróbáltam kapcsolatba lépni védőügyvédekkel, hogy

ők is adjanak be hasonló kérelmet védenekik nevében; von. Papen ügyvédje azonban már eltávozott. Kínos dolog volt a börtönben tartani őket – még ha védelmi célokból is –, mivel ezekben a robbanásig feszült időkben annak a rémhírnék adhattunk tápot, hogy törvényes felmentésük után továbbra is lakat alatt vannak. Elég lett volna egyetlen helytelen intézkedés, hogy a dologból „ügy” legyen.

Megpróbáltam telefonálni a II. hadtest parancsnokának, Geoffrey Keyes tábornoknak. Ő azonban nem volt az irodájában, ezért vezérkari főnökének diktáltam le egy üzenetet, aki fölvette, de tiltakozott:

„Semmilyen felelősséget sem vagyok hajlandó vállalni ebben az ügyben.”

„Ezzel teljesen tisztában vagyok – feleltem. – Pusztán csak tudassa Keyes tábornokkal, hogy mit határoztam. Neki módjában áll ellenintézkedést tenni, ezek az emberek pedig addig is biztonságban vannak.”

Idegborzoló nap volt. Elég bajom támadt a kivégzésre várókkal is, most pedig itt ténfergett ez a három beijedt alak, aki visszabújt a cellájába. Fáradtan dőltem le az ágyba.

Éjfél tájban csengett a telefon. Aggályoskodó tábornok keresett a főhadiszállásról. „Csak azt akarom tudomására hozni – mondta –, hogy az ön intézkedéséért semmiféle felelősséget nem vállalok.”

Visszafeküdtem az ágyba. Megint csengett a telefon. Ezúttal egy másik pánikba esett tábornok jelentkezett. S ismét elhangzott a felelősségelhárító nyilatkozat.

A hajnali órákban harmadszor is felhívtak, most már egy harmadik tábornok a főparancsnokságról. Akárcsak a többieknek, neki is csupán egyetlen dolog járt az eszében: nem akart semmibe se belekeveredni. De ezúttal már elveszítettem a türelmemet. „Önök – mondtam a harmadik tábornoknak – semmiféle hatásköre nincsen. Ön kizárólag Keyes tábornok aktatologatója, s ezért egyáltalán nem veheti magára a fele-

lősséget, hogy akár így, akár úgy döntsön bármiben is. Most pedig hagyjon aludni!”

Amikor Keyes tábornok visszatért szálláshelyére, telefonon közölte velem, hogy teljes mértékben helyesli intézkedésemet, s továbbra is megítélésemre bízza az ügy elintézését. Ezt később írásban is megerősítette. Fritzsche másnap közölte, hogy rokonai helyet találtak számára, s hajlandó eltávozni. Sötétben hagyta el a börtönt. Később azonban a német rendőrség azt tanácsolta neki, hogy térjen vissza Nürnbergbe, ő pedig vissza is tért.

Schacht a városon kívül talált magának lakást, s kijelentette, hogy oda megy. A nürnbergiektől annyira tartottak valamennyien, hogy ő is a sötétség leple alatt osont ki, a házhoz pedig, ahová költözött, őrt állítottak. Saját kérésére 48 óráig nem értesítettük a sajtót távozásáról. A sajtócsoport két tagja – mint később rájöttem – azt tervezte, hogy kizárólagos joggal „megszerzi” Schacht visszaemlékezéseit. Egyikük a vállalkozó szellemű amerikai újságíró volt, Margaret Higgins, a másik pedig a londoni „Daily Express” riportere. Mi azonban még időben értesültünk erről, és Miss Higgins végül feladta a tervét, mivel belátta, hogy egyrészt életveszélybe sodorhatja Schachtot, másrészt engem is arra kényszeríthet, hogy megtiltsam írása leközlését.

A börtönben hármójuk közül már csak a hosszú, csőrforma orrú, csillogó szemű von Papen maradt, akit valaki a sáttánhoz hasonlított, „amint titokzatosan és gonoszul ólálkodik a nagyvilágban”. Az igazság az volt, hogy von Papen az ördögnek sem kellett.

A szabadlábra helyezése utáni három hétben először az a német város tagadta meg tőle a letelepedési engedélyt, amelyet otthonaként jelölt meg. Aztán azt kérelmezte, hogy a francia zónába mehessen, de a franciák nem fogadták be. Végül felajánlottuk, hogy menjen az orosz zónába, ezt a javaslatot viszont ő hárította el. Attól félt, hogy az oroszok

vagy nem eresztik be, vagy elbánnak vele. Az angolok is mentegetőztek, von Papen nekik sem kellett.

Végül aztán levelet írt nekem: „Kapcsolatba léptem néhány bajorországi barátommal... de még nem kaptam tőlük választ.” Ugyanakkor egy bizonyos Adam úrtól ajánlatot kapott, hogy telepedjen meg nála Nürnbergben az am Maxfeld 198-ban. Tehát csak az amerikai zónában maradhatott. Közöltem vele: „Végső esetben odaköltözhetsz. Úgy látom, ön már senkinek sem kell ezen a világon.” Végül is utálkozó arckifejezéssel elhagyta a börtönt egy őr és a helyi német rendőrparancsnok kíséretében. Amikor lehajtott fejjel kilépett a kapun, ügyvéd fia, von Papen százados lépett mellé. (Von Papen egyébként a börtönben végighallgatta a jövés-menést Göring öngyilkosságakor, hallotta elítélt társainak lépteit, amikor azok az akasztófa alá mentek, s hallotta a süllyesztők csapódását. Teljesen szenvtelen maradt.)

Seyss-Inquart is írt nekem egy levelet a cellájából. „Andrus ezredesnek! Az a kérésem – s meggyőződésem szerint Franknak és Sauckelnek ugyanaz az álláspontja –, hogy továbbra is engedélyezzék a reggelenkénti hideg zuhanyt. Kétségtelen, hogy ez jó hatással van mind testi, mind lelkiállapotunkra.

Az a kérésem továbbá, hogy a halálraítéltek napközben találkozhassanak olyasféléképpen, mint az ítéletek kihirdetése előtt. Megemlítem, hogy mint Hollandia Reichskommissarja (birodalmi biztosa), magam is gyakran engedélyeztem ilyesmit, s sok köszönőlevelet is kaptam érte.

Biztosítom Önt, ezredes, hogy mind én magam, mind pedig társaim nyugodtan tekintünk az elkövetkező elkerülhetetlen és bizonyos értelemben szükséges esemény elébe, és semmi olyat nem teszünk, ami megnehezítené az Ön dolgát.

SEYSS-INQUART”

A 11-es számú zárkában Sauckel a „maga mentségét” írta; utolsó szavait hozzám, feleségéhez, a német Ellenőrző Tanácshoz és másokhoz intézte. Ezt írta:

„Soha életemben a leghalványabb gondolat vagy szándék sem merült fel bennem háborús bűnök vagy emberiség elleni bűnök elkövetésére, sohasem adtam utasítást ilyesmire, sohasem tűrtem el ilyesmit.

A munkaügyi megbízatás a háború alatt olyan feladat volt számomra, amelyet sem vissza nem utasíthattam, sem nem vitathattam.

Mindent megtettem annak biztosítására – s ez parancsaim és a tanúvallomások alapján bizonyítható is –, hogy a feladatot a legkorrektebb módon hajtassam végre.

Németország számára ez a program nemzeti szükségesség volt. A munkaerő olyasfajta szabályozása nélkül, amilyennek a végrehajtását nekem megparancsolták, nemcsak Németország pusztá léte került volna súlyos veszedelembe, hanem a megszállt területek lakosságának is a munkanélküliség borzalmaival kellett volna szembenéznie. Ráadásul a német nép és a megszállt területek lakosságának ellátása is lehetetlenné vált volna.

FRITZ SAUCKEL”

A feleségek most engedélyt kaptak, hogy „beszélőn” találkozassanak férjeikkel, Göringet minden álló nap meglátogatta a felesége, a dróthálón keresztül beszélgetett vele. Megkérdezte: „Megfoghatnám a férjem kezét?” A válasz most is csak egy lehetett: *nem*. A kézfogás vagy a csók újabb lehetőséget kínálhatott öngyilkosságra alkalmas eszközök átadására. Hess makacsul visszautasította, hogy akár feleségével, akár családtagjaival találkozzék.

Ezután a nevek helyett számokat helyeztünk a cellák ajtajára. Akiket elítéltek, többé nem vádlottak voltak, hanem rabok. Rabruhát is viseltek. Hesst láthatóan felvillanyozta, hogy megmenekült a haláltól, de továbbra is színészkedett. Egyik alkalommal, amikor a börtöntiszt nevéen szólította, Hess – aki éppen söpört – vigyázzba állt, s a seprűt fegyverként tartotta a kezében. „Uram, itt nincsen semmiféle Hess.

Ha azonban az ilyen meg ilyen számú rabot keresi, az én lennék!”

O'Connor atya és Gerecke tiszteletes fáradhatatlanul járták az elítéltek zárkáit. Az elítéltek közül egyesek napjában négyszer-ötször is magukhoz hívták a papokat. Gerecke tiszteletes attól tartott, hogy ha valaki egyáltalán összeroppan, az Sauckel lesz, aki teljesen elhagyta magát.

Az imák új jelentéssel telítődtek és sürgősebbé váltak.

Végül Göring is megtört. Gilbert jelentése szerint „a szín-
darabnak vége, többé nem akarja lehengerelni vádlott-társait”. Frank nyugodt volt és csendes, a közelgő véget bizonyos rezignációval és filozofikus lelkiállapottal szemlélte.

Jodl titkos és „személyes” kérelmet terjesztett be, hogy testét külön temessék el egy általa megnevezett helyen, de kérését elutasították.

A tizenegyedik óra

Mint a vihar előtti csend, olyan némaság telepedett a zárka-épület földszintjére. A tizenegy halálraítélt várakozott, s közben szüntelenül kérdezgette az őröket: „Mit gondolnak, mikor lesz?” De csak találgatásokat vagy vállvonogatásokat kaptak feleletül.

Fölöttük voltak elhelyezve azok, akiket életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, a második emeleten pedig azok, akik enyhébb büntetést kaptak.

Két hét múlt el végső vergődésben a halálraítéltek fölött. Egyikük-másikuk lázas sietséggel hosszú kegyelmi kérvényeket írt a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, Truman elnökhöz és a brit miniszterelnökhöz, Clement Attlee-hez. De minden kérlelés hiábavaló volt.

Göring külön kérést nyújtott be, hogy az akasztófa helyett állítsák inkább kivégzőosztag elé. Az Ellenőrző Bizottság mérlegelte kérelmét, de elutasította. A hivatalos elutasítást Gilbert vitte be Göringhez. Valószínűleg ez volt az a pillanat, amikor az összeroppant és vereséget szenvedett Reichsmarschallban megfogamzott utolsó szörnyű elhatározása: öngyilkos lesz.

Letartóztatása óta, tizennyolc hónapon keresztül megvoltak hozzá az eszközei. Volt még egy utolsó fiola ciánkálija, melyet zárkájának, ruházatának, saját személyének sokszori szigorú átkutatása során sem találtunk meg. Ezt a fiolát időnként a zárkájában levő vécésze keskeny pereme alá dugva

őrizte, máskor pedig (ezt később búcsúlevelében közölte) a sárgarézből és üvegből készült fiolát végbelében vagy kövér hasának redői között, köldökében rejtegette. Amikor a tárgyalóterembe indult, testének zugaiból előszedte a fiolát, és csizmája szárába dugta. Egész idő alatt ügyesen dugdosta a mérget egyik rejtekhelyről a másikra. Most ütött az óra, hogy használja is...

Amint Göring ott feküdt hanyatt az ágyán, terveket szövögetve élete utolsó óráira, végigfutott a hír a cellákon: „Október 14-én lesz.”

Valójában egy nappal későbbre tűztük ki a dátumot, de a napot is, az órát is szigorú titokban tartottuk. Még a papok sem tudták, amíg én magam meg nem mondtam nekik. Igen nehéz volt számukra – miközben egyáltalán nem irigylésre méltó feladatukat végezték –, hogy nem tudták, mikor kell a legtöbb bátorítást nyújtaniuk. De még nehezebb lett volna, ha előre tudják az időpontot s mégsem beszélhetnek róla. „Göring valósággal elárasztott kérdéseivel” – panaszkolta Gerecke tiszteletes kimerülten.

Amikor már közel volt a végső pillanat, Göring megvallotta, hogy hisz egy mindenható erőben, melyet Istennek nevez, de nem hisz a szentírás érvényességében és Jézus Krisztus isténi mivoltában. Célzásokat tett arra, hogy magához vennie az úrvacsorát. Gerecke azonban elhatározta, hogy nem szolgáltathatja ki a szentséget olyasvalakinek, aki megtagadja Krisztust.

Göringhez hasonlóan Rosenberg is az utolsó pillanatig elutasította az evangéliumot. Gerecke erről így számolt be: „Úgy gondolja, szép, ha valaki olyan együgyű, hogy elfogadja a kereszt meséjét úgy, ahogyan én beszélek róla.”

O'Connor atya szintén el volt foglalva Kaltenbrunnerrel, Funkkal és Seyss-Inquarttal; meggyóntatta és megáldoztatta őket. Megíródtak a búcsúlevelek, elhangzottak az utolsó kívánságok. Göring közölte a börtön borbélyával, hogy ha meghal, elviheti a borotvapamacsát és a borotváját.

Streicher hat levelet írt. Ribbentrop csak egyet vagy kettőt, idejét inkább olvasással töltötte. Keitel különös kívánsággal állt elő: német népdalt akart hallani a harmóniumon.

Október 14-én éjszaka intézkedtem, hogy a legszigorúbb biztonsági őrség vegye körül a börtönt. Az összes lehető fényforrást bekapcsoltuk, az állványzatot pedig beszállítottuk, hogy a három akasztófát fel lehessen állítani a tornateremben, a börtön területén emelkedő különálló épületben.

Azt akartam, hogy a halálraítéltek csak a legutolsó pillanatban tudják meg, hogy kivégzésük ideje érkezett. Csak a legutolsó pillanatban, amikor ruhájukat megkapják, akkor tudhatják meg.

Este, mielőtt az akasztófákat fölállítottuk volna, engedélyt adtam az amerikai örök két csapata közötti szokásos kosárlabda-mérkőzésre. A titkot, hogy a tornatermet használjuk fel a kivégzésre, csak én tudtam és rajtam kívül még egy vagy két személy, leszámítva a négyhatalmi bizottságot. Az örök kemény, zajos mérkőzést játszottak, s amíg a meccs tartott, nyilván senki sem tudott aludni. Ha gyanította is valaki, hogy a tornateremben lesz a kivégzés, a mérkőzés aznapra elfeledtette vele ezt a gondolatot.

Késő este, amikor a megizzadt játékosok elvonultak zuhanyozni, a komor arcú kivégzőosztag belépett az átjárófolyosó falán külön erre a célra vágott ajtón, és megkezdte munkáját a tornateremben. Az épület tűzfalába is ajtót vágtunk, hogy a foglyok ne láthassák, amint becipelik az állványzatot. A hordágyakat, amelyeken majd ki kellett hordaniuk a holttesteket, ugyancsak elraktuk, hogy ne legyenek szem előtt; a holttestek elszállítására szolgáló teherautók is csendesen gördültek be az udvarra.

A rabok iszonyú életéből már csak órák maradtak hátra...

„Göring halálán van!”

Villanyoltás volt az elítéltek celláiban. Ezután már csak sápadt derengés világította meg az ágyukon fekvő embereket. Az őrök az ajtók kémlelőnyílásain át figyelték, amint a tizenegy halálraítélt nyitott szemmel hever vagy gyötrődve forgolódik fekvőhelyén. Az időpont nem volt többé titok. Bizonyosan tudták mindannyian, hogy az akasztások éjfél után kezdődnek.

Hermann Göring – mint említettük – korábban tárgyalt Gerecke tiszteletessel, hogy magához vehesse az úrvacsorát. Gerecke kénytelen volt visszautasítani a kérést. A tiszteletes szomorúan fölállt, jó éjszakát kívánt Göringnek, és kijött a zárkából. Még körülbelül egy óra volt hátra a villanyoltásig, amikor Göring leült az asztalhoz, és írni kezdett.

Végül összehajtogatta a papírt, és a vécéhez ment. Néhány másodperccel később súlyos léptekkel visszament az ágyához, bebújt a takaró alá, de ébren hevert, kezét – a börtön szabályzatnak megfelelően – a takarón kívül nyugtatva. Elgondolkodva nézte a mennyezetet. Az őr a zárkaajtónak támaszkodva állt, és nem vette le szemét a kémlelőnyílásról.

Göring azonban már végrehajtotta élete utolsó hadicselét. Miközben a vécén ült – ahol a kémlelőlyukon át csupán lábszárát és lábfejét lehetett látni, kihasználta az egyetlen helyet, ahol kivonhatta magát a folytonos megfigyelés alól –, talán a vécészéséből, talán az anusából előszedett valamit, és a szájába dugta. Szájában már ott volt az apró üvegfiola. Abban

a percben, amikor elharapja az üveget és a ciánkáli befolyik a szájöregébe, meghal.

Este 10 óra 45 perc volt. Göring csukott szája keskeny résként húzódott még mindig puffadt arcában. Odanézett a kémlelöllyukra, s a tekintete találkozott az ör tekintetével. Ekkor állkapcsa hirtelen mozdulatával keményen ráharapott az üvegcsére. A ciánkáli beömlött a szájába, és lecsorgott fuldokló torkán. Hirtelen összerándult, torkából hörgés tört fel, és szinte azonnal meghalt.

Az ör látta, hogy az elítélt összerándul és hallotta a hörgést. Odakiáltott a folyosón tartózkodó többi örnek, közben pedig felnyitotta és kitárta a cellajtót. Göring testén gyors rángás futott végig, szája tátogott. Mire a többi ör és egy tiszt berohant a cellába, szeme már üvegesen meredt a meny-nyezetre. A Reichsmarschall halott volt.

Gerecke tiszteletes éppen az örség pihenőhelyiségében tartózkodott, amikor az egyik ör berontott: „Jöjjon gyorsan, tiszteletes úr, Göringnek görcsei vannak!” Én a négyhatalmi bizottság tagjaival éppen a három órán belül végrehajtandó kivégzések utolsó részleteit tárgyaltam. Végigrohantunk a folyosón. Gerecke előbb ért Göring fekvőhelyéhez, mint én. Lehajolt, és imát súgott a fekvő ember fülébe, de az már nem hallhatta. Arca zöldes színt öltött. A takarókat leszedték róla; kilátszott fekete selyem pizsamanadrágja és a talpa felé görcsösen behajlított lábujjai. Egyik, világos színű pizsamakabátba bújtatott karja lecsüngött a földre. Szeme csukva volt.

Az egyik ör – vagy talán Gerecke – kétrét hajtott kis papírlapot nyújtott át nekem. „Az ágyán találtuk” – mondta. A papírt elvettem, és parancsot adtam, hogy a történeteket közöljék valamennyi fogollyal, s ugyanakkor kettőzött figyelemmel vigyázzanak rájuk. Aztán a kezemben vittem a papírt – olvasatlanul – a bizottság irodájába, ahol az öngyilkossággal kapcsolatos vizsgálat szinte haladék nélkül megkezdődött. Meg sem próbáltam elolvasni, mi áll a papíron; ha ugyanis megteszem, előítéletem támadhatott volna. Minthogy Göringet az

én gondjaimra bízta, én voltam az, akit közvetlenül felelőssé lehetett tenni a történelemért.

Utasítottam az orvosokat, hogy menjenek a zárkába és várják meg a négyhatalmi bizottság tagjait, akik maguk is oda mennek. Mihelyt a bizottság értesült Göring öngyilkosságáról, azt az utasítást adta, hogy a többi kivégzendőnek bilincseljék meg a kezét. Az utasításnak megfelelően mindegyik halálraítéltet őréhez bilincseltettem, szabadon hagyva jobb kezüket, hogy megehessék éjszakai vacsorájukat.

Ezután megkérdeztem az egyik doktort, hogy véleménye szerint mi volt Göring halálának az oka. A bizottság felhatalmazott, hogy a sajtó részéről megjelent nyolc hivatalos tanút, akiket a börtön egyik helyiségében együtt tartottunk bezárva, tájékoztassam Göring halálának ismert részleteiről. Azt az utasítást kaptam továbbá, hogy a közeli Faber-kastélyban tartózkodó újságírókat is hívjam be, amilyen gyorsan csak lehet.

Amikor később más újságírókat is értesítettünk, valóságos pánikba estek, és megrohanták a telefonokat. Akadt olyan riporter is, aki előre megírta cikkét, s benne Göring akasztását is részletezte a többiekével együtt. Az újságot visszavonták, mielőtt kikerült volna New York utcáira; ez a hamis riport azonban nyilván százezrekbe került. Valamennyi kérdésre csak azt felelhettem: „Göring meghalt. Öngyilkosságot követett el. Megmérgezte magát. A négyhatalmi bizottság most folytatja a vizsgálatot. Részletekkel nem szolgálhatok.”

A bizottságban levő tisztekkel egyeztettük óráinkat. Majd nem éjfél volt.

A tanúk összegyűltek a tornateremben a három feketére festett akasztófát megvilágító lámpasor alatt. Tizenhárom lépcsőfok vezetett fel minden egyes emelvényhez, melyek nyolc láb szélesek és nyolc láb (kb. $2,5 \times 2,5$ m) hosszúak voltak, az akasztófák vízszintes ágán pedig már ott lógtak a kötelek.

A tanúk asztalánál a négy hatalom tábornokai és tisztjei ültek. A kivégzést végrehajtó csoport tagjai még jártak-keltek, az utolsó ellenőrzéseket végezték. Két külön kiszemelt német tanú is jelen volt; egyikük a bajor miniszterelnök, Dr. Wilhelm Hoegner. Az egyik akasztófa emelvényén már fönn állt az Egyesült Államok katonai ítéletvégrehajtója, John C. Woods tiszthelyettes, a Texas állambeli San Antonióból. Az őrmester tizenöt év alatt több mint háromszáz katonát akasztott föl. Már az előző év augusztusában közölték vele, hogy ő fogja végrehajtani a nürnbergi halálos ítéleteket, mire azt felelte, hogy különös örömmel hajtja végre ezt a feladatot.

Valamivel éjjeli 1 óra előtt áthaladtam az elítéltek épületének esőmosta udvarán, s hangosan felolvastam a Nemzetközi Katonai Törvényszék által kezembe adott ítéleteket. A tolmács szavai messze hangzottak a hűvös éjszakában: „*Tod durch den Strang – Kötél általi halál.*” Ezután mintegy tizedmagammal, köztük a két némettel, a tolmáccsal és egy másik

tiszttel, végigjártam az egyes cellákat, és ismét felolvastam az ítéleteket. Iszonyú feladat volt. A német tanúk elfordultak és félrehúzódtak, az egész helyzet láthatóan igen nagy hatást tett rájuk.

Azután az örök odavitték az elítélteknek ruháikat, és valamennyien át is öltöztek, kivéve Streichert, aki erre nem volt hajlandó. Amikor von Ribbentropnak bevitték a ruháját, még egy rövid utolsó imát mondott Gerecke tiszteletessel.

Mivel Göring öngyilkos lett, a bizottság megparancsolta, hogy a rabokat az őreikhez kapcsoló bilincseket vegyék le és az akasztófához vezető út tartamára kezüket kötözzék össze a hátuk mögött. Amikor Ribbentrop elkészült, beszóltam az ajtón: „Kövessen!” Felkelt, és lejött a tornaterembe. Én előtte mentem, háta mögött a két pap kísérte, két oldalán pedig örök haladtak. Valamennyiünk számára hosszú volt az út.

Amikor elértük a tornaterem ajtaját, oldalt léptem, és amint az elítélt elhaladt mellettem, levettem a fejemről a lakkozott acélsisakot. Az ajtón belül egy őrnagy állt és két katonai rendőr; ők vették át a foglyok kíséretét. Ribbentrop szeme összeszűkült, amint megpillantotta az akasztófákat. Lassan, saját erejéből indult feléjük a két pappal az oldalán.

Egy ezredes nyers hangon utasította a hivatalos tolmácsot: „Kérdezze meg az elítélt nevét!” A tanúk tekintete a barna ruhás, kék inges, gesztenyebarna nyakkendős német felé fordult, aki tisztán, érthetően válaszolt: „Joachim von Ribbentrop”.

Ismét fölpillantott az akasztófákra, és megindult fölfelé a tizenhárom lépcsőfokon. Feje fölött az akasztófa kiálló végéről fémgyűrű lógott le a rákötözött vastag kötéllal.

Woods, a kövérekés, zömök hóhér előrelépett, és a tizenhárom csomóval megkötözött hurkot az elítélt nyakába helyezte. Egyik segédje lehajolt, és a lábát kötözte össze. Ekkor Gerecke tiszteletes, aki Ribbentroptól balra állt, rövid imát mondott. A halálraítéltet megkérdezték, akar-e még valamilyen nyilatkozatot tenni. Ribbentrop bólintott, és erőteljes

hangon így szólt: „Isten óvja Németországot. Utolsó kívánságom, hogy Németország egységét megőrizték, a Kelet és a Nyugat pedig megértésre jusson.” Az alezredes intésére a hóhér ismét előrelépett, és fekete csuklyát húzott Ribbentrop fejére. Közben Ribbentrop Gereckéhez fordult és suttogva mondta: „Még találkozunk...”

A fekete csuklya ráborult az elítélt arcára. Éjjel 1 óra 16 perckor Woods tiszthelyettes előrenyúlt, meghúzta a csapóajtó fogantyúját, és az elítélt belezuhant a halálba.

Néhány perc elteltével egy orosz orvos sztetoszkóppal a nyakában s egy amerikai orvos villanylámpával a kezében belépett az emelvényről lógó fekete függöny mögé. 19 perccel azután, hogy a test lezuhant, előjöttek és bejelentették – „az elítélt meghalt”.

Ekkor felvezettem a következő elítéltet. Hangosan mondta be a nevét: „Wil-helm Kei-tel!” A frissen vasalt tábornagyi egyenruhába öltözött 63 éves Keitel fellépkedett a második emelvény lépcsőfokain, és katonás hátraarcot csinált, mintha csapatszemplére érkezett volna. Percekkel előbb teljesen össze-roppant és sírt a cellájában, miközben Gerecke föladta neki az utolsó kenetet. Most azonban nyoma sem volt könnyeinek; állát feszesen előretartotta. Amikor megkérdezték, van-e mondanivalója, vágott egyet a fejével: „Kérem a mindenható Istent, hogy legyen irgalmas a német néphez. Mindent Németországért. Köszönöm!” Miközben a tolmács a jegyzőkönyv számára följegyezte utolsó szavait, Keitel Gereckéhez fordította a fejét: „Szívből köszönetet mondok önnek és azoknak, akik önt ideküldték.” Woods rátette a hurkot Keitel nyakára, és fejére vont a csuklyát. Aztán meghúzta a fogantyút, Keitel pedig, miközben lezuhant, hatalmasat kiáltott, hogy csak úgy zengett tőle az egész tornaterem: „*Deutschland über alles!*”

Miután a két orvos megvizsgálta Keitelt és bejelentette, hogy meghalt, két katona két hordágyat hozott be. Az egyiket az első állványzat elé tették, a hóhér pedig az övéen függő

tokból előhúzott rohamkéssel elvágta a kötelet. Azután a másik kötélhez lépett és azt is elvágta.

Most a forradásos Kaltenbrunner következett. Viseltes kabátot és alatta gyapjúpulóvert viselt; a lépcsőn a katolikus pap vezette fel. Amikor megkérdezték, van-e mondanivalója, Kaltenbrunner így szólt: „Teljes szívemből szerettem német népemet. És hazámat is. Népem törvényei szerint kötelességemet teljesítettem, és sajnálom, hogy ezt a népet ezúttal olyanok vezették, akik nem voltak katonák, s hogy elkövették azokat a bűnöket, amelyekről nekem nem volt tudomásom.”

Rosenberget éjjel 1 óra 47 perckor adtam át a kivégzőosztagnak. Az akasztófa alatt kijelentette, hogy nincs mondanivalója, s két perccel azután, hogy belépett a tornaterembe, lezuhant a halálba.

Ezután Hans Frank következett, aki könyörtelen kiskirályként uralkodott Lengyelországban. Amikor elértük a tornaterem ajtaját és levettem sisakomat, Frank hozzám fordult és így szólt: „Ezredes, szeretnék köszönetet mondani hozzám való jóságáért.” De nem engedték meg, hogy végigmondja, amibe belekezdett. Az ajtóban álló őrnagy megragadta, és előrelökte az akasztófa felé. Nemcsak a németek tudnak könyörtelennek lenni – gondoltam. Semmi sem sürgetett bennünket, hogy Frankot mintegy az idővel versenyezve akasszuk föl.

Az örök végül is felöltöztették Streichert saját ruhájába. Háta mögött összekötözött kézzel az egyes számú emelvényre tolták föl. Amikor felért, szembefordult és felkiáltott: „*Heil Hitler!*” Az ezredes kurtán kiadta a parancsot: „Kérdezze meg az elítélt nevét!” Streicher izzó tekintettel vetette oda a tolmácsnak: „Nagyon jól tudjátok a nevemet!” Ez az ember, akinek pusztá neve százezrek számára az üldözést és a mészárlást jelentette, most ott állt csuklyával a fején, kötéllel a nyakában. Amikor a papok az akasztófa alá vezették, a fekete szöveten keresztül is kiáltozott: „*Purim ünnep, 1946!*” (Ezzel az izraelita farsangünnepre utalt, amely a bibliai Eszter történetével függ össze.)

Amikor a hóhér odalépett a fogantyúhoz, Streicher ráordított: „Téged meg fölakasztanak majd a bolsevikok!” És mielőtt lezuhant volna a kinyíló csapóajtón keresztül, még egy kiáltás tört át a vastag álarcon: „Adele, drága feleségem...” Aztán meghalt.

Amikor a hóhér éjjel 2 óra 26 perckor Sauckel nyakáratette a hurkot, az elítélt így kiáltott: „Ártatlanul halok meg! Az ítélet rossz. Kérem Istent, hogy óvja Németországot és tegye ismét naggyá.” Őt Jodl követte („Köszöntlek német hazám...”), végül a bicegő Arthur Seyss-Inquart. „Remélem – mondta –, hogy ez a második világháború tragédiájának utolsó felvonása. Remélem, hogy a jelenlegi nyomorúságban bölcsesség száll a népekre, s ez megértésre vezet a nemzetek között, végül remélem, hogy béke lesz a Földön. Hiszek Németországban.” Aztán őt is fölakasztották.

A tíz holttestet – Göringével együtt, akinek tetemét mint „jelképesen felakasztottat” hajnali 2 óra 34 perckor szintén behozták a tornaterembe – a fal mellett egy függöny mögött rakták le, hogy lefényképezzék őket. A híradós hadtest fényképésze, Maurice S. McLaughlin hadnagy nyolc-nyolc felvételt készített minden egyes holttestről. Lefényképezte őket felöltözötten és ruhátlanul. A holttestek közül néhánynak véres volt az orra és a szája, és vérfoltok voltak az ingükön. Az orruk sérült meg. Amikor keresztülzuhantak a csapóajtón és fönnakadtak a nyakuknál fogva, a csapóajtó visszalendült a zsanéron, és az arcukba vágódott. Woods azonban megnyugtatót, hogy ez már a halál beállta után történt. Az emelvények felállításánál ő maga intézkedett a legapróbb kérdésekben is, s minden egyes elítélt testsúlyát és testmagasságát lemérte. Göring testsúlya 87,09 kg volt, magassága 177,8 cm; von Ribbentrop 73,12 kg súlyú, és 185,4 magas volt; Keitel 80,28 kg, 186,6 cm, Kaltenbrunner 77,91 kg, 195,5 cm, Rosenberg 74,84 kg, 180,3 cm, Frank 77 kg, 177 cm, Frick 71,6 kg, 170 cm, Jodl 69 kg, 171 cm, Seyss-Inquart 74 kg, 180,3 cm.

Hajnali 4-kor a holttesteket két szigorúan őrzött teherautóra

rakták; a kocsik kihajtottak a börtönből, és megindultak München felé. Az újságírók tucatjai, akik egész éjszaka a börtön előtt várakoztak az esőben, a kocsik után eredtek. A kísérő katonai gépkocsi azonban keresztbe fordult előttük az úton, és egy tiszt kilátásba helyezte, hogy tüzet nyit rájuk. A teherautók továbbrobogtak háborzongató rakományukkal a titkos úticél, *Dachau* felé. Még egyszer utoljára befűtötték a szörnyű kemencéket, amelyek annyi emberéletet követeltek. Most azoknak a holttestét lökték beléjük, akik valaha emberi testekkel tömték meg a kemencéket. Hamvaikat kikotorták, összegyűjtötték és titokban egy folyóba szórták.

Még egy fontos feladat várt rám. Teljes bizonyosságot akartam afelől, hogy Göring ékkövekkel kirakott hatalmas hadijelvény-gyűjteményének egyetlen darabja sem marad fenn, bárkit is utánzásra vagy ereklyegyűjtésre csábítva. Valamennyi ékkövel kirakott jelvényt darabokra törettem. A nemesfémeket beolvasztottuk, a drágaköveket egybegyűjtöttük. Amikor pedig eredetüket már lehetetlen volt felismerni, átadtuk az új német gazdasági szerveknek. A Göring után fennmaradt egyéb értéktárgyakat leltár szerint átadtuk a feleségének.

Még mindig szégyenkezve gondolok arra, hogy Németországon kívül is akadtak, akik meg akarták kaparintani a halott Göring relikviáit. Amikor visszatértem irodámba, távirat várt az Egyesült Államokból. Egy gazdag üzletember 25 000 dollárt kínált azért a kötélért, amelyre Göringet fel kellett volna akasztani.

Nem sokkal ezután megkaptam a négyhatalmi bizottság által kijelölt tiszti tanács jelentését a vizsgálatról, melyet Göring öngyilkossági körülményeinek felderítésére folytattak. A bizottság leszögezte az alábbiakat:

„1. Göring már letartóztatásakor birtokában volt a mérregnek, s meg is tartotta egészen október 15-ének éjszakájáig, amikor felhasználta.

2. Alapos okkal feltételezhető, hogy Göring a mérget egy ideig köldöknyílásában rejtette el.

3. Alaposan állítható továbbá, hogy a mérge nem volt a köldökében mindvégig, amíg a börtönben tartózkodott, s hogy bizonyos alkalmakkor tápcsatornájában rejtegette.

4. A végécsésze lehajló pereme alatt kis nyílás volt, melyben egy ideig jól el lehetett rejteni a mérget anélkül, hogy felfedezték volna, kivéve egy egészen különleges kutatást.

5. A biztonsági intézkedések megfeleltek a per különleges követelményeinek, és megfelelően is hajtották végre őket.

6. Hangsúlyozandó: *a)* hogy az éppen szolgálatot tevő ör Göring haláláért nem vádolható kötelességmulasztással, *b)* hogy az Egyesült Államok fegyveres erőinek más börtönőreit sem illetheti a hanyagság vádja, *c)* hogy semmi ok sincs az ügyben felelősnek tartani a különleges börtönben szolgálatot teljesítő német fogoly munkásokat.

A tiszti tanácsnak – fejeződött be a jelentés – az ügyben rendelkezésére állnak az orvosok és egyéb szakértők jelentései, valamint a laboratóriumi vizsgálatok eredményei.”

A négyhatalmi bizottság egyik tagja később elmondta, hogy Göring arra a bizonyos papírlapra három búcsúlevelet írt; egyet hozzám, egyet a feleségéhez és egyet a német néphez. Húsz évig tűnődtem, vajon mi körül forogtak Göring utolsó gondolatai.

Öt nappal Göring halálának 20. évfordulója előtt levelet kaptam az amerikai fegyveres erők washingtoni levél- és irattárától. A levél a „Hermann Göring (öngyilkossági) esetének kivizsgálására összeült bizottság vizsgálati jelentésének AM jelű mellékletéről” készült fényképmásolatot tartalmazta. Ez volt Göring hozzám írott búcsúlevele. Október 14-én keltezte, vagyis egy nappal halála előtt. A következőképp szólt:

„A parancsnoknak! A fiolát letartóztatásom óta magamnál hordtam. Amikor Mondorfba vittek, három fiolám volt. Az elsőt a ruhámban hagytam, hogy a kutatáskor megtalálják.

A másodikat vetkőzéskor a fogas alá dugtam és öltözködéskor ismét magamhoz vettem. Ezt Mondorfban és itteni zárkám-ban olyan jól elrejtettem, hogy a gyakori és igen alapos kuta-tások során sem bukkanhattak rá. A tárgyalások alatt magam-nál tartottam (a fiolát) magas szárú lovaglócsizmámban. A harmadik fiola még mindig toalett-táskámban van a kerek bőrpolókrémes dobozban, a krémbe nyomva. Ezt Mondorf-ban kétszer is magamhoz vehettem volna, ha szükségem lett volna rá. Senki sem vádolható azok közül, akik a kutatást végezték, mivel a fiolát gyakorlatilag lehetetlen volt meg-találni. Csak különös véletlen folytán találhatták volna meg.

Dr. Gilbert közölte velem, hogy az Ellenőrző Bizottság a kivégzés módjának golyó általi halálra való megváltoztatása iránti kérelmemet elutasította.

HERMANN GÖRING*

Göring öngyilkossága után egyéb személyes gondjaim is támadtak. Feleségemet, aki az utolsó napokban ott volt velem Nürnbergben, súlyos tüdőbajjal kórházba kellett vinni.* Azonnal el kellett hagynom Nürnberget. Az egyik „jól érte-sült” újság nyíltan megírta, azért menesztettek, amiért lehe-tővé tettem az őrizetemre bízott Göring öngyilkosságát.

Karácsony este a Hadügyminisztérium a következő nyilat-kozatot tette közzé: „Válaszul a sajtóban megjelent híreszte-lésekre, melyek B. C. Andrus ezredesnek, a nürnbergi fegy-ház korábbi parancsnokának az Egyesült Államokba való visszatérésével kapcsolatban kaptak szárnyra, a Hadügymi-nisztérium a mai napon kijelenti, hogy Andrus ezredesnek a szolgálat alóli felmentése semmi kapcsolatban sincs Her-mann Göring öngyilkosságával. Andrus ezredes 31 hónapig teljesített tengerentúli szolgálatot, s ennek alapján a Hadügy-

* Mrs. Andruson az Egyesült Államokban nagyobb mellkasi műtétet hajtottak végre, ezután felgyógyult, és ma is egészséges. – *A szerző meg-jegyzése.*

minisztérium hazatelepítési irányelveinek megfelelően visszaterhetett az Egyesült Államokba.

A Hadügyminisztérium egyben nyilvánosságra hozza azt a levelet, melyet Robert P. Patterson hadügyminiszter kapott Robert H. Jacksontól, aki a háborús bűnösök nürnbergi perében az Egyesült Államok főügyészeként szerepelt. A levél a következőképpen hangzik:

»Kedves Miniszter úr!

Szeretném figyelmébe ajánlani B. C. Andrus ezredes munkáját, akit a nürnbergi per vádlottainak őrzésével bíztak meg. Szorgalmáról, intelligenciájáról és a vállalt felelősséghez minden tekintetben való hűségéről nemcsak engem győzött meg, de mindenkit, aki a perrel valamilyen kapcsolatban állt. Mélységesen sajnálom, hogy családi betegség következtében kénytelen volt felmentését kérni megbízatása alól, ugyanakkor pedig – mivel értesültem róla, hogy ezt a helyzetet felületes módon egyesek félremagyarázták – kérem, helyezték el ezt a levelet az ezredes dossziéjában, ahogyan azt egy nehéz feladatot végrehajtó, kiváló katonatiszt megérdemli.

ROBERT H JACKSON«

A függöny legördül

A „Time” újságírója, akinek rólam adott jellemzését könyvem elején idéztem, azt írta rólam, hogy szerettem a munkámat. Mostanáig igyekeztem elkerülni minden személyes nyilatkozatot arról, milyen érzés is volt ezek között az emberek között élni. Magam sem tudom, hogyan szeretheti valaki a munkáját, ha olyan embereket bízna rá, amilyenek ezek voltak. És hogyan szeretheti valaki azt a munkát, amelyet eredetileg *sokkal magasabb rangban levőknek ajánlottak föl*, azok azonban elborzadtak róle, és visszautasították.

Ahogy a tárgyalóteremben az iszonyú történet kibontakozott, sok embert annyira megráztak az írásos, a filmre vett vagy a szóbeli bizonyítékok, s annyira elteltek az erőszak képeivel, hogy az emberi természetbe vetett hitük szinte összeomlott. Én azonban nem engedtem abból a meggyőződésemből, hogy a világon sokkal több a jó ember, mint a gonosz.

A múltó hónapok során egyetlen, mindent elborító, fájó tanulságot kellett újra meg újra levonnunk magunkban: soha többé nem engedheti meg a világ, hogy ilyen aljas emberek kerüljenek magas pozíciókba. De egyáltalán hogyan kerülhettek oda?

Németországban az történt, hogy gengsztereknek engedték át a kormányzást, s az országnak és a népnek kellett fizetnie mindezért. Hasonló dolog történt akkor is, amikor a pápa bevezette az inkvizíciót, és ártatlan embereket kínoztak halálra.

Könyörtelen élőlény az ember, aki a történelem folyamán kényére-kedvére pusztította az élővilágot.

Sohasem hallottam még olyan iszonyú lényekről és nem is láttam olyan visszataszító szörnyeket, mint ezeket bíránk előtt. Hogyan tehettek szert hatalomra, hogyan hajthattak végre ilyen borzalmas cselekedeteket? Végül is arra a következtetésre jutottam, hogy sok minden egy bizonyos „összkép” múlik.* Ezek a banditák ragyogó egyenruhákban feszítettek, s jártukban-keltükben ott hemzsegett körülöttük a talpnyalók hada. Olyan impressziót alakítottak ki magukról, amely az újságok, a rádió és a filmek révén „összképpé” sűrűsödött. A hamis „összkép” követelményeinek pedig immár meg kellett felelniük. Hogy növelhessék az „összkép” ragyogását, azoknak, akik hordozták, mindig tovább és tovább kellett menniük.

Először mintegy kísérletképpen, később elfásulva, végül pedig könnyedén hajtották végre borzalmas mészárlásaikat. Annyira eltompultak a jó és a rossz iránt, hogy a börtönben töltött hónapok alatt egyáltalában nem éreztek büntudatot, hanem csak képmutató és kínos felháborodást az ellenük felhozott vádak miatt.

Amikor azonban végül vereséget szenvedtek és bebizonyosodott bűnösségük, legtöbbjükről kiderült, hogy siránkozó, gyáva alak. Alig vagy egyáltalában nem rendítette meg őket, hogy a haláltáborokban milliókat pusztítanak el, mint a legyeket. Mindez csak egy probléma „megoldása” volt számukra.

* Andrus ezredes elmefuttatásához ezen a ponton megjegyzést kell fűznünk. Amint egész könyvéből kitűnik, a szerző tisztességes, kötelességtudó katona volt, aki az adott körülmények között igyekezett a lehető legjobban teljesíteni a rábízott feladatot. A fasiszta főbűnösök iránt érzett megvetése is szilárd alapokon nyugszik, sokkal kevésbé látja azonban tisztán azokat a történelmi körülményeket, amelyek lehetővé tették Hitler hatalomra jutását Németországban. Nyilvánvaló, hogy a fasiszmust a burzsoá rend általános válsága juttatta nyeregbe német földön, nem pedig az az „összkép”, amelyet a hitlerizmus néhány pöffeszkedő képviselője önmagáról kialakított. – *A szerke.*

(Ma sem találkozhatom úgy ezzel a szóval, hogy ne jutna eszembe, hogyan használták a németek, akik számára a „megoldás” egész népek kiirtását jelentette.)

Most viszont, amikor saját bőrükre ment a dolog, megremültek. Göring is, Kaltenbrunner is, ez a két, ocsmányságában is félelmetes figura, csaknem meghalt a félelemtől.

Amikor szertefoszlott a talmi csillogás, szívszorító rettegés, könnyek és magyarázkodások maradtak csupán. Minderre az egyik legjellegzetesebb példa Sepp Dietrich vezérezredes, Hitler testőrparancsnoka volt. Dietrich, aki éppoly iszonyatos volt, mint a Németországban garázdálkodó többi SS, Malmedyben, Belgiumban az 1944-es ardennes-i csata folyamán hidegvérrel lekaszáltatott százhuszonöt amerikai hadifoglyot. Sorba állíttatta és agyonlövötte őket csupán azért, mert sok gondot jelentett volna az ellátásuk.

Eljött a nap, hogy szemtől szemben álltam Dietrichhel. Fogolyként vezették be az irodámba. Én pedig tudtam, hogy kötelességem úgy bánni ezzel az alakkal, mint aki „ártatlan, amíg bűnösségét be nem bizonyítják”. Leszámítva egy dühödtt szópárbajt Göringgel, talán ekkor álltam a legközelebb ahhoz, hogy fizikai erőszakot alkalmazzak.

„Ön Sepp Dietrich?” – kérdeztem hivatalos hangon.

„Ó, igen, ezredes úr! – mondta nyájasan, és kezét dörzsölgette. – Én vagyok az.” Bizalmasan mosolygott rám, mint „tiszt a tisztre”. Fölrémlett előttem az arca, amint kiadja a parancsot és tucátjával löveti agyon katonáimat. Vérbe borult a szemem.

„Tegye le a kezét és álljon vigyázzba! – kiáltottam rá az asztal fölött. – Ön hadifogságban van és nem bizalmas csevegésen!” Teljesen kihozott a sodromból; amilyen gyorsan csak lehetett, befejeztem a kihallgatását, és kivittem a helyiségből.

Ha visszagondolok a vádlottak padján kuporgó ernberekre, legelőször is a Streicher arcán ülő gonoszság jut eszembe;

aztán szinte látom a ripacskodó, széttárt karú Göringet, amint mormogással, felhördülésekkel kíséri az elhangzó tanúvallomásokat; látom Hesst, aki örökké olvasott, csodálkozva mustárgatta a bírákat vagy éppen a gyomrát fájlalta, ami mind, mind része volt a különbség látszatát kelteni akaró, gondosan felépített szerepjátásnak. Látom Fricket, amint ott ül vastag tweed-kabátjában, mereven, nehézkesen, se holtan, se elevenen. Látom Rosenberget, aki vagy lecsúszott a padon, vagy nyugtalanul izgett-mozgott.

Funkra kétsoros kék öltönyt adtunk, hogy szalonképessé tegyük, ezt az embert azonban egyáltalán nem lehetett szalonképessé tenni. Teljesen magába roskadtan ült a vádlottak padján, mintha annyi ereje sem volna, hogy kihúzza magát. Fejét a kezén nyugtatta, és úgy nézett, mintha a pusztas létezéshez sem lenne elég ereje, mintha gerinctelen puhány volna. Engem mindig az „*Alice csodaországban*” című könyv mormotására emlékeztetett.

Ma már egyedül Rudolf Hess tartózkodik Spandauban, ez a tragikus alak, Nürnberg és a náci Németország mementója. Számomra a Napóleon bebörtönzése óta legkritikusabb börtönmunka mementója is.

„Vajon nem kellene-e elengedni neki az életfogytiglani börtönbüntetés hátralevő részét? – kérdezzetik sokan. – Nem bűnhődött-e meg eléggé?”

De mennyi az az elég? És vajon azoknak, akik leülik a tíz, tizenöt, húsz évet – vagy mint Hess, egész életüket –, megfelelő büntetés-e, hogy elszakítják őket bűntársaiktól?

Egyik este cellájának félhomályában az iszonyatos Hans Frank, akit Lengyelország sohasem fog elfelejteni, kijelentette nekem: „Ezer évbe telik, amíg Németország jóváteheti bűneit!”

A háború pokol. Rendkívüli állapot. Olyanokat is borzalmas helyzetbe sodor, akik gyűlölik az erőszakot. De az emberiség sem katonáknak, sem politikusoknak nem adhat többé fehér lapot ahhoz, hogy ördöggé változzanak.

Életrajzi adatok

DÖNITZ, Karl (1891. IX. 16.–1980. XII.)

1936-tól a tengeralattjáró-egységek parancsnoka, 1943 januárjától Raeder utóda főtengernagyi rangban a haditengerészet főparancsnokaként. Tízévi börtönre ítélték. 1956-ban szabadlábra helyezték.

FRANK, Hans (1900. V. 23.–1946. X. 16.)

Jogász, 1933-ban bajor, majd birodalmi igazságügyi miniszter, 1939 októberétől az összeomlásig Lengyelország „főkormányzója”. Halálra ítélték és kivégezték.

FRICK, Wilhelm (1877. III. 12.–1946. X. 16.)

Ügyvéd, 1933 januárjától 1943 augusztusáig birodalmi belügyminiszter, a „faji törvények” megfogalmazója. 1943-tól az összeomlásig a „Cseh-Morva Protektorátus” birodalmi főbiztosa. Halálra ítélték és kivégezték.

FRITZSCHE, Hans (1900. IV. 21.–1953. IX. 27.)

Rádiókommentátor, Goebbels propagandaügyi minisztériumának főmunkatársa. Felmentik. A német bíróság 9 évi kényszermunkára ítéli. 1950-ben szabadlábra helyezték.

FUNK, Walther (1890. VIII. 18.–1960. V. 31.)

1933-ban birodalmi sajtófőnök, 1937-től gazdaságügyi miniszter, 1939-től egyúttal a Reichsbank elnöke. Életfogytiglani börtönre ítélték. Betegsége miatt 1957-ben szabadlábra helyezték.

GÖRING, Hermann (1893. I. 12.–1946. X. 15.)

1933-ban birodalmi miniszter, a porosz titkosrendőrség

főnöke, porosz miniszterelnök és belügyminiszter (1934-ig). A légügyi minisztérium megszervezője; 1934-től birodalmi erdő- és vadászatügyi miniszter, 1935-től a légierő főparancsnoka, vezérőrnagy. 1940-től a „Nagynémet Birodalom” marsallja. Halálra ítélték. Öngyilkosságot követett el.
HESS, Rudolf (1894. IV. 26.–)

A nemzetiszocialista párt központi bizottságának elnöke, Hitler helyettese a fasiszta pártban, a külföldi németek „szóvivője”; 1941. V. 5-én Angliába repül, ahol letartóztatják. Életfogytiglani fegyházra ítélik.

JODL, Alfred (1890. V. 10.–1946. X. 16.)

1938 novemberéig a „nemzetvédelmi ügyosztály” vezetője, 1939–1945-ig az ún. „Wehrmachtführungsamt” főnöke, 1944-től vezérezredes. Halálra ítélték és kivégezték.

KALTENBRUNNER, Ernst (1903. X. 4.–1946. X. 16.)

Osztrák ügyvéd, 1938-tól a bécsi biztonsági rendőrség parancsnoka; 1941-től magas SS és rendőrségi posztokon áll, Heydrich utóda a biztonsági rendőrség és a „birodalmi biztonsági főhivatal” (RSHA) élén. Halálra ítélték és kivégezték.

KEITEL, Wilhelm (1882. IX. 22.–1946. X. 16.)

1934-ig a hadseregszervezési ügyosztály vezetője, 1935-től a birodalmi hadügyminisztérium ún. „Wehrmachtamt”-jának vezetője; 1938-tól az OKW, a hadsereg-főparancsnokság főnöke, vezérezredes. Halálra ítélték és kivégezték.

LEY, Robert (1890. II. 15.–1945. X. 26.)

Vegyész, a Rajna-vidék gauleitere. A nemzetiszocialista „műhelyszervezet” vezetője, a „Német Munkaszervezet” megalapítója. Nürnbergi cellájában öngyilkos lett.

NEURATH, Konstantin von (1873. II. 2.–1956. VIII. 14.)

1932–1938-ig birodalmi külügyminiszter, majd birodalmi miniszter. 1939–1943 között „Cseh- és Morvaország birodalmi protektora”. Tizenöt évi börtönre ítélték. 1954-ben szabadlábra helyezték.

PAPEN, Franz von (1879. X. 29.–1969. V. 2.)

1933-ban alkancellár és Poroszország birodalmi biztosa. 1934 júliusától bécsi német ügyvivő, majd 1938 márciusáig nagykövet. 1939 és 1944 augusztusa között törökországi nagykövet. Felmentették, szabadlábra helyezték, a három nyugati zóna német hatóságai azonban esküdtszéki eljárás során nyolcévi kényszermunkára ítélték. 1949-ben szabadlábra helyezték.

RAEDER, Erich (1876. IV. 24.–1960. XI. 20.)

1935-től a német haditengerészet főparancsnoka. 1943 januárjában nyugdíjba vonul. Életfogytiglani börtönbüntetésre ítélik. 1955 szeptemberében szabadlábra helyezik.

RIBBENTROP, Joachim von (1893. IV. 30.–1946. X. 16.)

Teljhatalmú megbízottként megköti az angol–német flottaegyezményt (1935); 1936 és 1938 között londoni német nagykövet, 1938 februárjától az összeomlásig külügyminiszter. Halálra ítélik és kivégzik.

ROSENBERG, Alfred (1893. I. 12.–1946. X. 16.)

A nemzetiszocialista párt külpolitikai irodájának vezetője, „fő ideológus”, a „megszállt keleti területek birodalmi minisztere”. Halálra ítélik és kivégzik.

SAUCKEL, Fritz (1894–1946. X. 16.)

Fasiszta „munkaügyi főmegbízott”, a megszállt európai területek emberanyagának felelős irányítója. Halálra ítélik és kivégzik.

SCHACHT, Hjalmar (1877. I. 22.–1970. VI. 4.)

1933-tól 1939-ig a Reichsbank elnöke. 1934 és 1937 között birodalmi gazdasági miniszter, az újrafelfegyverkezés pénzügyi műveleteinek irányítója. Felmentették. 1948-ig a három nyugati zóna német hatóságai internálták.

SCHIRACH, Baldur von (1907. V. 9.–1974. VIII. 8.)

1933-tól 1940-ig a „Német Birodalom ifjúsági vezetője”, 1940-től a fasizmus összeomlásáig Bécs gauleitere és birodalmi helytartója. Húszévi börtönre ítélik.

SEYSS-INQUART, Arthur (1892. VII. 22.–1946. X. 16.)

Osztrák jogász, 1938-ban belügyminiszter; osztrák kancellárként tevékeny szerepe van az „Anschluss” végrehajtásában. 1939 tavaszáig „Ostmark” (a bekebelezett Ausztria) birodalmi helytartója. 1940-től az összeomlásig Hollandia birodalmi biztosa. Halálra ítélik és kivégzik.

SPEER, Albert (1905. III. 19.–)

Berlin „főépítés-felügyelője”, 1942-től Todt utódaként fegyverkezési és lőszerügyi birodalmi miniszter, az út- és vízügyek, valamint az energiagazdálkodás főfelügyelője. Húszévi börtönbüntetésre ítélik. Ítéletének letöltése után szabadlábra helyezik.

STREICHER, Julius (1885. II. 12.–1946. X. 16.)

A „Der Stürmer” című antiszemita, uszító újság főszerkesztője. 1924-től 1940-ig Frankföld gauleitere, mindvégig aktív szerepet játszik a faji uszításban. Halálra ítélik és kivégzik.

Tartalom

<i>Előszó</i>	5
<i>Repülőút a pokolból</i>	11
<i>Mondorf-les-Bains, a puskaporos hordó</i>	14
<i>Megérkeznek a vendégek</i>	17
<i>„No, de én herceg vagyok...”</i>	28
<i>„A mondorfi szörnyeteg”</i>	41
<i>Filmvetítés a főbűnösöknek</i>	44
<i>Lehallgatjuk a foglyokat</i>	48
<i>Göring ismét repül</i>	53
<i>Ketyeg a pokolgép</i>	57
<i>Örült volt-e Hess?</i>	62
<i>„Az első embert le kell lőni...”</i>	66
<i>A vádiratok</i>	69
<i>Látogatás a nürnbergi börtönben</i>	73
<i>Ley a halálba menekül</i>	78
<i>A náciak intelligenciavizsgálata</i>	83
<i>A világ legfeketébb lelkei</i>	98
<i>Megkezdődik a tárgyalás</i>	102

<i>A Hess-rejtély</i>	107
<i>Szögek, zsineg, aszpirin</i>	114
<i>„Kedves Göring...”</i>	117
<i>Iszonyat a tárgyalóteremben</i>	121
<i>„Stille Nacht...”</i>	125
<i>Göring verekszik</i>	131
<i>A barátságos tengernagy</i>	135
<i>Az összeesküvők</i>	142
<i>Emmy Göring levele</i>	147
<i>„Képtelen vagyok aludni!”</i>	150
<i>Figyeljék Rudolf Hesst</i>	153
<i>Az ítéletek</i>	161
<i>„Nem maradhatnék?”</i>	165
<i>A tizenegyedik óra</i>	171
<i>„Göring halálán van!”</i>	174
<i>A bitófa alatt</i>	177
<i>A függöny legördül</i>	186
<i>Életrajzi adatok</i>	190

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Athenaeum Nyomda (80.1981), Budapest, 1981

Íves offsetnyomás

A szöveg monophoto eljárással készült

Felelős vezető: Soproni Béla vezérigazgató

Szerkesztette Szuhay-Havas Ervin

Képszerkesztő Fábró Magda

A sorozatterv Szántó Tibor munkája

Műszaki vezető Aranyi Imre

Műszaki szerkesztő Szilvássy György

Terjedelme 10 (A/5) ív + 1 ív képmelléklet